

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΗΣ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων.

Διπλωματική εργασία

**Τα κοσμήματα του Φαραώ Τουταγχαμών ως πηγή έμπνευσης
για το σχεδιασμό κοσμημάτων-αντικειμένων.**

Γεωργία Κοϊνά

Dpsd14041

Επιβλέπουσα καθηγήτρια Ειρήνη Λεοντακιανάκου

Επιτροπή Σκουλούδη Χριστίνα , Αγγελική Μπρισνόβαλη

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία είναι εξ' ολοκλήρου δικό μου έργο και κανένα μέρος της δεν είναι αντιγραμμένο από έντυπες ή ηλεκτρονικές πηγές, μετάφραση από ξενόγλωσσες πηγές και αναπαραγωγή από εργασίες άλλων ερευνητών ή φοιτητών. Όπου έχω βασιστεί σε ιδέες ή κείμενα άλλων, έχω προσπαθήσει να το προσδιορίσω σαφώς μέσα από την καλή χρήση αναφορών ακολουθώντας την ακαδημαϊκή δεοντολογία.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θέλω να ευχαριστήσω απο τα βάθυ της ψυχής μου την οικογένεια μου και τους φίλους μου που με στήριξαν όλα αυτά τα χρόνια . Πιο πολύ, όμως θέλω να ευχαριστήσω τα άτομα με τα οποία πέρασα αυτό το ταξίδι των φοιτητικών μου χρόνων Γεωργία , Κορίνα και Σοφία .

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	4
Εισαγωγή	8
Ιστορικό πλαίσιο	10
Πρώτες ύλες: μέταλλα, πολύτιμοι και ημιπολύτιμοι λίθοι	17
Η κοσμηματοποιία στην αρχαία Αίγυπτο	24
Χρήση κοσμημάτων στην καθημερινή ζωή και τις ταφικές πρακτικές.....	34
Τα κοσμήματα του Τουταγχαμών.....	50
Σχεδιαστικό Μέρος.....	64
Βιβλιογραφία	113

Εισαγωγή

Ο πολιτισμός της αρχαίας Αιγύπτου είναι γνωστός σήμερα για τα αρχιτεκτονικά θαύματα που έχει δημιουργήσει στο πέρασμα των χρόνων και τα σπουδαία υλικά κατάλοιπα που άφησε πίσω του. Πολλά μουσεία σε όλο τον κόσμο φιλοξενούν αντικείμενα και αρχαιολογικά ευρήματα τα οποία προκαλούν το δέος και τον θαυμασμό του κοινού μέχρι και τις μέρες μας. Ανάμεσα στα σημαντικότερα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα είναι βεβαίως οι πυραμίδες, οι οποίες αποτελούσαν τους βασιλικούς τάφους και φανερώουν τη μεγάλη σημασία που έδιναν στη μετά θάνατον ζωή.

Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας θα παρουσιαστεί η τέχνη της αρχαίας Αιγύπτου και συγκεκριμένα η κοσμηματοτεχνία, ενώ θα δούμε πιο αναλυτικά τα κοσμήματα από τον πλούσιο και ασύλητο βασιλικό τάφο του Τουταγχαμών με τα πολύτιμα κτερίσματα που συνόδευαν τον νεαρό φαραώ στην μεταθανάτια ζωή του. Στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε η αρχαία Αιγυπτιακή τέχνη καθώς η τέχνη, ως μια εκδήλωση της σκέψης των ανθρώπων που την παρήγαγαν είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την εποχή και το περιβάλλον της. Η τέχνη ιδιαίτερα έχει έντονο συμβολικό περιεχόμενο και γι' αυτό είναι σημαντικό πριν την περαιτέρω ανάλυσή της να γίνει αναφορά στο ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή αναπτύχθηκε.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα γίνει λόγος για τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν από τους τεχνίτες της αρχαίας Αιγύπτου στην κοσμηματοτεχνία. Η επιλογή των υλικών δεν υπακούει μόνο σε πρακτικές ανάγκες, που σχετίζονται με την προέλευση και την επεξεργασία του, όπως θα δούμε στο οικείο κεφάλαιο, αλλά έχει και ιδιαίτερο συμβολικό περιεχόμενο καθώς το κάθε υλικό είχε ξεχωριστό νόημα στο πολιτισμικό πλαίσιο της αρχαίας Αιγύπτου. Έτσι, για παράδειγμα ο χρυσός ήταν ένα μέταλλο με έντονο θρησκευτικό περιεχόμενο και γι' αυτό συνδεόταν με την ταφική τέχνη. Εξάλλου, το «Βιβλίο των Νεκρών» όριζε ρητώς τα νεκρικά κοσμήματα και ότι έπρεπε να είναι κατασκευασμένα από χρυσό.

Το τρίτο κεφάλαιο αφορά στους τεχνίτες, την κοινωνική τους θέση, καθώς επίσης και τις τεχνικές που χρησιμοποιούσαν για την επεξεργασία των πρώτων υλών και την κατασκευή των κοσμημάτων. Οι πληροφορίες για τους κοσμηματοτεχνίτες προέρχονται από ανάγλυφα και τοιχογραφίες που βρίσκονται συνήθως σε ταφικά πλαίσια και απεικονίζουν τους τεχνίτες εν ώρα εργασίας. Από αυτές τις απεικονίσεις

αντλούμε σημαντικά στοιχεία σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο επεξεργάζονταν τα υλικά.

Στη συνέχεια, στο τέταρτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στις χρήσεις των κοσμημάτων στην καθημερινή ζωή, αλλά και στην ιδιαίτερη κατηγορία των κοσμημάτων που προορίζονταν για ταφική χρήση. Στην αρχαία Αίγυπτο εκτός από τα κοσμήματα που φορούσε εν ζωή ο άνθρωπος, για λόγους στολισμού αλλά και ως φυλακτά, υπήρχαν και συγκεκριμένες κατηγορίες κοσμημάτων που προορίζονταν συγκεκριμένα για ταφική χρήση και εξυπηρετούσαν συγκεκριμένες δοξασίες που σχετίζονταν με την μετά θάνατον ζωή στην οποία πίστευαν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα δούμε πιο αναλυτικά ορισμένα χαρακτηριστικά κοσμήματα από αυτά που εντοπίστηκαν στον τάφο του Τουταγχαμών, τα οποία αποτελούν εξαιρετικά δείγματα της κοσμηματοτεχνίας της αρχαίας Αιγύπτου. Ο Τουταγχαμών, ήταν Αιγύπτιος φαραώ της 18ης Δυναστείας και βασιλεύσε το διάστημα από το 1332 μέχρι το 1323 π.Χ.. Παρά τη σύντομη διάρκεια της βασιλείας του και το νεαρό της ηλικίας του -πέθανε σε ηλικία μόλις 18 ετών – η συμβολή του στην πολιτική σταθεροποίηση της χώρας ήταν πολύ σημαντική. Η επιλογή του συγκεκριμένου τάφου δεν έγινε τυχαία καθώς αποτελεί μια μοναδική περίπτωση βασιλικού τάφου που βρέθηκε ασύλητος και ανασκάφηκε στις αρχές του 20ου αιώνα.

Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στα κοσμήματα που κατασκευάστηκαν βασισμένα σε αιγυπτιακά πρότυπα.

Συνολικά, η παρούσα εργασία έχει ως βασικό στόχο την παρουσίαση της κοσμηματοτεχνίας της αρχαίας Αιγύπτου, όχι στο σύνολό της, αλλά των πιο βασικών χαρακτηριστικών της. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στη χρήση των μετάλλων και των πολύτιμων λίθων, καθώς και στις διαδικασίες και τις τεχνικές επεξεργασίας τους. Ωστόσο, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε στο σημείο αυτό ότι οι πληροφορίες που έχουμε από τη συγκεκριμένη περίοδο δεν μας επιτρέπουν να γνωρίζουμε με ακρίβεια τους τρόπους που χρησιμοποιούσαν, και πολύ περισσότερο τις σκέψεις των αρχαίων Αιγυπτίων προκειμένου να μιλάμε με βεβαιότητες. Το πιο σημαντικό όμως στοιχείο, το οποίο είναι κοινώς αποδεκτό και από τους αιγυπτιολόγους που ασχολούνται συγκεκριμένα με την ιστορία της αρχαίας Αιγύπτου είναι το γεγονός ότι σε όλα υπάρχει ένα νόημα και ότι οι ιδιαίτεροι συμβολισμοί που συνδέονται με τα υλικά και τα θέματα της αιγυπτιακής τέχνης έχουν σχέση με την αρχαία αιγυπτιακή θρησκεία.

Ιστορικό πλαίσιο

Με τον όρο αρχαία Αίγυπτος αναφερόμαστε στον πολιτισμό που αναπτύχθηκε στην βορειοανατολική Αφρική, δηλαδή στην περιοχή που βρέχεται από τη νοτιοανατολική Μεσόγειο και εκεί εκβάλλει ο Νείλος ποταμός. Η έκταση αυτή σχεδόν ταυτίζεται με την σημερινή Αίγυπτο. Ο Αιγυπτιακός πολιτισμός αναφέρεται στην προϊστορική Αίγυπτο και ξεκινάει συμβατικά το 3150 π.Χ. όταν ενώνεται η Άνω και η Κάτω Αίγυπτος. Η ιστορία της Αρχαίας Αιγύπτου, όπως και η ιστορία γενικότερα στον Δυτικό κόσμο, διαμορφώνεται σύμφωνα με ένα χρονολογικό πλαίσιο.

Το χρονολογικό σύστημα που έχει επικρατήσει στην περιοδολόγηση της αρχαίας αιγυπτιακής ιστορίας είναι εκείνο που διακρίνει σε μία σειρά από περιόδους γνωστές ως “δυναστείες”. Η διάκριση των δυναστειών στο παρελθόν αναφέρονταν συνήθως αποκλειστικά στην ακολουθία των ηγεμόνων. Αυτή ήταν μια αμιγώς πολιτική προσέγγιση. Σήμερα πλέον αυτή η διάκριση των ιστορικών περιόδων της αρχαίας Αιγύπτου έχει εμπλουτιστεί από τα αρχαιολογικά δεδομένα που προήλθαν από τις ανασκαφές στην περιοχή κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα και συνδυάζονται με τις κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές που συνέβησαν.

Με τα νέα ιστορικά και αρχαιολογικά δεδομένα που έρχονται στο φως αρχίζουν και προστίθενται νέες χρονολογικές τάσεις και ρεύματα τα οποία δεν μπορούν να ενταχθούν αποκλειστικά σε μια χρονική περίοδο και στη βασιλεία ενός μόνο ηγεμόνα. Τα βραχυπρόθεσμα πολιτικά γεγονότα εντέλει αποδεικνύεται ότι δεν αποτελούν και τόσο καθοριστικούς παράγοντες, όσο είναι οι ευρύτερες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που μετέβαλλαν τον πολιτισμικό ορίζοντα σε βάθος χρόνου. Με τον τρόπο αυτό διακρίνεται κυρίως η προδυναστική περίοδος της αρχαίας Αιγύπτου, δηλαδή ως μια ακολουθία περισσότερο πολιτισμικών παρά πολιτικών μεταβολών, όπως εξάλλου συμβαίνει συνήθως στην προϊστορική περίοδο. Αντίστοιχα και η Δυναστική περίοδος, γίνεται πλέον αντιληπτή όχι μόνο μέσα από την διαδοχή των βασιλέων και των δυναστειών, αλλά και με βάση τα υλικά κατάλοιπά της, την κεραμική και την ζωγραφική κυρίως.

Στην αρχαία Αίγυπτο, όπως και σε άλλους πολιτισμούς, ορισμένες ιστορικές περίοδοι είναι λιγότερο και άλλες περισσότερο τεκμηριωμένες. Αυτή η διαφοροποίηση οφείλεται στον αποσπασματικό χαρακτήρα των αρχαιολογικών δεδομένων και των πληροφοριών που παίρνουμε από τις γραπτές πηγές. Εξαιτίας ακριβώς αυτής της αποσπασματικότητας αναγνωρίστηκαν κάποιες «μεταβατικές περίοδοι» όπως λέγονται, κατά τις οποίες η πολιτική και κοινωνική σταθερότητα της φαραωνικής

εξουσία φαίνεται ότι περνάει από διάφορους κλυδωνισμούς. Συνεπώς, οι περίοδοι πολιτικής και πολιτισμικής συνέχειας αναφέρονται ως Παλαιό, Μέσο και Νέο βασίλειο. Κάθε μία από αυτές τις περιόδους φαίνεται ότι ακολουθείται από κάποιου είδους «σκοτεινούς αιώνες», κατά τη διάρκεια των οποίων η χώρα περνούσε μια φάση συγκρούσεων, είτε λόγω εμφύλιας διαμάχης, ή λόγω επιδρομών από ξένους.

Προδυναστική περίοδος (4000-3000 π.Χ.)

Ο άνθρωπος φαίνεται ότι έφτασε για πρώτη φορά στην Κοιλάδα του Νείλου ήδη από την Παλαιολιθική περίοδο, κυρίως χάρη στις κλιματικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή. Οι πρώτοι νεολιθικοί οικισμοί εμφανίστηκαν το 4.800 π.Χ. στις περιοχές Φαγιούμ και Merimba. Προς τον νότο οι οικισμοί αναπτύχθηκαν κοντά στο ποτάμι, εκεί όπου αργότερα εμφανίστηκαν οι Θήβες, πρωτεύουσα της Αιγύπτου στην 11η Δυναστεία του Μέσου Βασιλείου. Η Αίγυπτος ονομαζόταν «Διπλή Χώρα» ή «Δύο Χώρες» γιατί είχαν εγκατασταθεί στο Βορρά και στο Νότο οι πληθυσμοί που κατοικούσαν την περιοχή. Η δυαδική αυτή διαίρεση της χώρας προκύπτει και από την ονομασία Άνω και Κάτω Αίγυπτος.

Στα 4.000 π.Χ. περίπου εμφανίστηκε ο πολιτισμός της Νακάντα, στην Άνω Αίγυπτο, όπου ανακαλύφθηκαν περισσότεροι από 2.000 τάφοι με πλούσια κτερίσματα. Τα κτερίσματα αυτά βοήθησαν να αντιληφθούμε την ύπαρξη σύνθετων μεταφυσικών αντιλήψεων, ενώ η κεραμική ιδιαίτερα συνέβαλε στη διαίρεση επιμέρους χρονολογικών περιόδων. Σε ό, τι αφορά την καθημερινή ζωή των ανθρώπων αυτών δεν γνωρίζουμε πολλά. Ξέρουμε ότι ζούσαν σε καλύβες κατασκευασμένες από λάσπη και καλάμια, ότι κυνηγούσαν, ψάρευαν, και εξέτρεφαν ζώα, και επίσης ασχολούνταν με την υφαντική τέχνη, την αγγειοπλαστική και επεξεργάζονταν τον χαλκό.

Η σύντομη περίοδος από το 3100 έως το 3000 π.Χ. αποτελεί το τελευταίο στάδιο της Προδυναστικής περιόδου και είναι η λεγόμενη Πρωτοδυναστική. Πρόκειται για μια ιδιαίτερη και σημαντική φάση στην ιστορία της Αρχαίας Αιγύπτου, η οποία τοποθετείται λίγο πριν την εμφάνιση της μοναρχίας. Ο πληθυσμός είχε πια οργανωθεί σε μεγάλους οικισμούς, τις πόλεις – κράτη. Γνωρίζουμε ότι υπήρχε μια αριστοκρατία και ο τελευταίος μονάρχης της περιόδου αυτής ονομαζόταν Ναρμέρ.

Πρώιμη Δυναστική περίοδος (2920-2575 π.Χ.)

Οι αλλαγές που συνέβησαν στην έναρξη αυτής της περιόδου ήταν δραστικές και αρκετά σημαντικές. Για τον λόγο αυτό χαρακτηρίζονται και ως μια πολιτισμική

έκρηξη, η οποία έθεσε τα θεμέλια για την μετέπειτα ιστορία της Αιγύπτου. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου πραγματοποιήθηκε η μετάβαση από τις πόλεις – κράτη σε ένα ενιαίο βασίλειο, στο οποίο ο ανώτατος άρχοντας ήταν ο Φαραώ, που κατείχε την απόλυτη εξουσία. Η ιδιαίτερη αυτή φύση της βασιλείας του πλαισιωνόταν από συγκεκριμένες τελετουργίες που ενίσχυναν τον «θεϊκό» χαρακτήρα της εξουσίας του. Οι τελετουργίες αυτές ήταν βεβαίως η διαδικασία της στέψης του, και η γιορτή «σεντ», κατά την οποία ανανέωνε την κυριαρχία του με έναν μαγικό τρόπο. Κάτω από την φαραωνική εξουσία η χώρα χαρακτηριζόταν από πολύ αυστηρή ιεραρχική διαστρωμάτωση και οργάνωση.

Στην Πρώτη Δυναστεία (2920 π.Χ. – 2770 π.Χ.) μονάρχης της Αιγύπτου ήταν ο Μήνης, και θεωρείτε ο φαραώ που κατάφερε να ενώσει την Άνω και την Κάτω Αίγυπτο. Η περίοδος ανάμεσα στην Πρώτη και τη Δεύτερη Δυναστεία (2770 π.Χ. - 2649 π.Χ.) είναι αρκετά προβληματική και ασαφείς σε ό, τι αφορά τις επιρροές αλλά και την ανάπτυξη του αιγυπτιακού πολιτισμού. Οι βασιλικές ταφές της εποχής αυτής δείχνουν την δύναμη που έχει συγκεντρώσει η ενωμένη πια, αιγυπτιακή μοναρχία. Επιπλέον, η περίοδος αυτή φαίνεται ότι αποτελεί την αφετηρία της σημαντικής πίσης των Αιγυπτίων στην μετά θάνατον ζωής.

Η μετάβαση από την Δεύτερη στην Τρίτη Δυναστεία (2649 π.Χ. – 2575 π.Χ.) φαίνεται ότι πραγματοποιήθηκε με ομαλότητα και χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα, ιδιαίτερα χάρη στην μεσολάβηση της βασίλισσας Νιμαατχεπ. Κατά τη διάρκεια της Τρίτης Δυναστείας βασίλευσαν πέντε φαραώ οι Σανάχτ, Ζοζέρ, Σεχεμχέτ, Χαμπά και Ουνί, οι οποίοι είχαν ως πρωτεύουσά τους τη Μέμφιδα. Τα κύρια χαρακτηριστικά της βασιλείας τους ήταν οργάνωσαν τον κρατικό μηχανισμό, χάρη σε ένα σύστημα απογραφής του πλούτου και με την επιβολή φορολογίας ανά δύο χρόνια. Επιπλέον, δημιούργησαν ένα αξίωμα στην ανώτερη κλίμακα της ιεραρχίας, αυτό του βεζίρη. Συνολικά παρατηρούμε ότι χάρη στην ευημερία και στην οργάνωση που χαρακτηρίζει την περίοδο αυτή υπήρξε ταυτόχρονα και σημαντική άνθηση της μνημειακής τέχνης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατασκευή των πρώτων πυραμίδων ως τάφων για τους φαραώ. Οι φαραώ αυτής της περιόδου επέλεξαν τη Σαχάρα για θέση του βασιλικού νεκροταφείου. Ακόμα μέχρι σήμερα, στο δυτικό τμήμα της θέσης αυτής υπάρχει το ταφικό μνημείο του βασιλιά Ζοζέρ, το πρώτο δείγμα πυραμίδας. Ο αρχιτέκτονας και δημιουργός των πυραμίδων που κατασκευάζονταν από λαξεμένο λίθο ήταν ο Ιμχοτέπ. Τα ανάγλυφα και τα αγάλματα - που σώζονται μέχρι και σήμερα - αλλά και οι γραπτές πηγές, μας βοηθούν να αντιληφθούμε ότι οι φαραώ θεωρούνταν

«Θεοποιημένοι Θνητοί», και οι πράξεις και οι αποφάσεις τους συνιστούσαν το ενδιαμέσο ανάμεσα στους θεούς και τους ανθρώπους, δηλαδή ήταν οι διαμεσολαβητές της θεϊκής βούλησης στην επίγεια ζωή.

Αρχαίο Βασίλειο (2575 π.Χ. – 2135 π.Χ.)

Η περίοδος αυτή περιλαμβάνει την Τέταρτη (2575 π.Χ.-2135π.Χ.), Πέμπτη και Έκτη Δυναστεία (2323 π.Χ. – 2152 π.Χ.) και σηματοδοτεί την έναρξη της μεγάλης ακμής του πολιτισμού της αρχαίας Αιγύπτου. Κατά τη διάρκεια της 4ης Δυναστείας καθορίζονται οι ρυθμοί, οι μορφές και οι αναλογίες στην τέχνη . Αυτό το νέο σχέδιο αποσκοπούσε στην επιβεβαίωση της τέλει φύσης της φαραωνικής εξουσίας και της διακυβέρνησης από αυτούς, καθώς επίσης και την έμφαση στη σχέση που είχαν με τους θεούς. Το συγκεκριμένο σύστημα κανόνων διατηρήθηκε μέχρι το τέλος της αιγυπτιακής ιστορίας.

Τα μνημεία και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα που βρέθηκαν κυρίως στα νεκροταφεία της Γκίζας, του Αμπού Σιτ, της Σαχάρας, του Νταχσούρ, του Αμπού Ροάς και του Ζαουιγет παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες που συμβάλλουν στην κατανόηση του τρόπου λειτουργίας του Αρχαίου Βασιλείου. Όλες οι παραπάνω θέσεις βρίσκονται κοντά στην πρωτεύουσα της Αιγύπτου, την Μέμφιδα. Παράλληλα, οι λίγες γραπτές πηγές της περιόδου έχουν πληροφορίες που αφορούν κυρίως σε θρησκευτικά ή διοικητικά θέματα. Τα κρατικά αρχεία δεν διαθέτουν περιγραφικές αναφορές σε συγκεκριμένα γεγονότα, και τα θρησκευτικά ή ταφικά κείμενα έχουν περισσότερο μεταφυσικό χαρακτήρα. Οικονομικά αρχεία αυτής της περιόδου δεν έχουν εντοπιστεί.

Τα μνημεία και ιδιαίτερα η κατασκευή των πυραμίδων μας κατευθύνει προς την εξαγωγή συγκεκριμένων συμπερασμάτων για την κοινωνική οργάνωση, αλλά και για την τεχνογνωσία της εποχής. Επίσης, όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, αυτή η περίοδος του Αρχαίου Βασιλείου θέτει τις βάσεις για το χαρακτηριστικό ύφος και τους κανόνες της αιγυπτιακής τέχνης και της αρχιτεκτονικής. Οι πρώτες κανονικές πυραμίδες εμφανίζονται στην αρχή της 4ης Δυναστείας και έχουν σαν πρότυπό τους τις βαθμιδωτές πυραμίδες της 3ης Δυναστείας. Αποτελούν τα μεγαλύτερα λίθινα μνημεία του αρχαίου κόσμου και αποτέλεσε διαχρονικά το πιο σημαντικό εθνικό σχέδιο της χώρας. Η κατασκευή τους προϋπέθετε γνώσεις αστρονομίας και μαθηματικών, για τις οποίες δεν υπάρχουν σήμερα γραπτές πηγές. Επιπλέον, είναι σαφές ότι η δημιουργία τέτοιας κλίμακας έργων προϋπέθετε την ύπαρξη κοινωνικής οργάνωσης και διοικητικής ιεραρχίας. Επίσης, την περίοδο αυτή κατασκευάζεται και

μεγάλος αριθμός ιδιωτικών τάφων για άτομα που δεν ανήκαν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και οι οποίοι ονομάζονταν «mastaba».

Αξίζει να υπογραμμίσουμε επίσης στο σημείο αυτό ότι οι επαφές της Αιγύπτου με άλλες περιοχές, εκτός των συνόρων τους, ξεκίνησαν στο τέλος της 6ης Δυναστείας, οπότε άρχισε η ενασχόληση με το εμπόριο. Επίσης, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου βλέπουμε ότι στην τέχνη αποτυπώνονται οι απόψεις που επικρατούν σχετικά με τον θεσμό της βασιλείας και τη θρησκεία. Οι αντιλήψεις αυτές δεν άλλαξαν στο πέρασμα του χρόνου αφού οι βασικοί κανόνες της τέχνης παρέμειναν ίδιοι μέχρι το τέλος του αιγυπτιακού πολιτισμού.

Πρώτη Μεταβατική Περίοδος (2150 π.Χ.-2040 π.Χ.)

Την περίοδο αυτή πιθανώς εμφανίστηκαν πολλά ανταγωνιστικά κράτη, όπου το καθένα είχε και τον δικό του βασιλιά. Ο ανταγωνισμός μεταξύ τους κορυφωνόταν ανα περιόδους και ιδιαίτερα κατά την 9η, 10η και 11 Δυναστεία. Κατά την 9η και τη 10η Δυναστεία η διακυβέρνηση του μεγαλύτερου τμήματος της Αιγύπτου ανήκει σε ηγεμόνες της Ηρακλεόπολης, οι οποίοι δεν επέδειξαν και ιδιαίτερα αξιόλογο έργο. Στη συνέχεια, στην 11η Δυναστεία, οι βασιλείς προέρχονταν από τις Θήβες και όλοι είναι καταγεγραμμένοι. Μάλιστα, στο τέλος αυτής της Δυναστείας επετεύχθη η επανένωση της Αιγύπτου υπό τον βασιλέα Nebhepetre Mentuhotep. Αυτήν την μεταβατική περίοδο της αταξίας φαίνεται ότι ο λαός της Αιγύπτου θυμόταν το Αρχαίο Βασίλειο και το θεωρούσε μια σημαντική εποχή κατά την οποία επικρατούσε η τάξη και η ευδαιμονία.

Μέσο Βασίλειο (2040 π.Χ. – 1640 π.Χ.)

Το Μέσο Βασίλειο αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές περιόδους αφού χαρακτηρίζεται ως εποχή αναγέννησης για την Αίγυπτο. Περιλαμβάνει τη 12η (1991π.Χ. – 1783 π.Χ.) και τη 13η Δυναστεία (1783 π.Χ. – 1640 π.Χ.). Κατά τη διάρκεια της 12ης Δυναστείας μεταφέρεται η πρωτεύουσα του βασιλείου από τις Θήβες στα βόρεια του Lisht, κοντά στη Μέμφιδα. Στα χρόνια του φαραώ Σέσωτρις Ι αποκαταστάθηκε η τάξη και η Αίγυπτος φαίνεται ότι ανακτά το παλιό της μεγαλείο. Στο Lisht δημιουργήθηκε ένα πυραμιδικό συγκρότημα, ενώ παράλληλα υπάρχει έντονη οικονομική δραστηριότητα στα ιερά όλης της χώρας, γεγονός που αντανάκλα την ανάκτηση της χαμένης δύναμης. Ιδιαίτερα, κατά την 12η Δυναστεία γίνεται συστηματική προσπάθεια να επιστρέψουν στις παραδόσεις του Αρχαίου Βασιλείου και

χρησιμοποιούν προς τον σκοπό αυτό και την αρχιτεκτονική και τη γλυπτική. Τα έργα που δημιουργούνται σε αυτήν την περίοδο αφήνουν μια αίσθηση αρμονίας καθώς και της αιώνιας τελειότητας, του «μαάτ», δηλαδή της κυρίαρχης δύναμης του αιγυπτιακού κόσμου, που συνίσταται από τη δικαιοσύνη, την ορθότητα και την ακεραιότητα. Κατά την 13η Δυναστεία (1783 π.Χ. – 1640 π.Χ.) η εξουσία μεταβιβάζεται από τον φαραώ στον πρωθυπουργό και αυτό το καταλαβαίνουμε από την άνθηση που είχαν τα γλυπτά των ανώτερων αξιωματούχων, σε αντίθεση με την παρακμή των βασιλικών γλυπτών.

Δεύτερη Μεταβατική περίοδος (1640 π.Χ. – 1532 π.Χ.)

Η περίοδος αυτή περιλαμβάνει το διάστημα από την 15η έως και την 17η Δυναστεία. Με την εξασθένηση της βασιλικής εξουσίας στο τέλος του Μέσου Βασιλείου κατάφεραν να εισέλθουν στο Δέλτα από τα βορειοανατολικά αλλοεθνείς. Η εισβολή των Υξώς σήμανε ουσιαστικά το τέλος του Μέσου Βασιλείου. Οι Υξώς έκαναν πρωτεύουσα τους την Άβαρη, η οποία είχε γίνει πρωτεύουσα για πρώτη φορά από τους βασιλείς της 14ης Δυναστείας, και αποτέλεσαν την 15η Δυναστεία. Η λέξη «Υξώς» προέρχεται από αιγυπτιακές ιερογλυφικές επιγραφές και μεταφράζεται ως «Ηγεμόνες ξένων χωρών».

Νέο Βασίλειο (1550 π.Χ. – 1075 π.Χ.)

Η περίοδος αυτή περιλαμβάνει τη 18η έως και την 20η Δυναστεία. Στο διάστημα αυτό είναι πια εμφανείς οι επαφές που είχε η Αίγυπτος με Αφρική, το Αιγαίο και τη Μέση Ανατολή. Οι επαφές αυτές τεκμηριώνονται τόσο από στοιχεία της καθημερινής ζωής όπως τα έπιπλα, τα υφάσματα και τα κοσμήματα στα οποία υπάρχουν διακοσμητικά μοτίβα που παραπέμπουν στο Αιγαίο και στη Μέση Ανατολή. Αυτή η επέκταση της επιρροής και της δύναμης των Αιγυπτίων έχει ως συνέπεια και την αύξηση του πλούτου, γεγονός το οποίο ο οποίος φαίνεται στα αρχαιολογικά κατάλοιπα, σε τάφους, ναούς και πόλεις της περιόδου, τα οποία διακρίνονται για τον έντονα κοσμοπολίτικο χαρακτήρα τους.

Οι ηγεμόνες της 18ης Δυναστείας υπήρξαν αρκετά πρωτοπόροι και άφησαν πίσω τους σπουδαία επιτεύγματα, τα οποία προκαλούν τον θαυμασμό ακόμα μέχρι τις μέρες μας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Χατσεψούτ, μια γυναίκα με έντονο ηγετικό χαρακτήρα, που κατάφερε να κυβερνήσει ως φαραώ και όχι ως απλή βασίλισσα. Αυτό το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό φαίνεται μέσα από την τέχνη, καθώς στα αγάλματα απεικονίζεται με γυναικεία χαρακτηριστικά, αλλά με ανδρικά φαραωνικά

σύμβολα, όπως η πρόσθετη γενειάδα. Σημαντικές όμως ήταν οι αλλαγές και στην θρησκεία κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Αμενχοτέπ IV, που μετονομάστηκε σε Ακεαντών, ο οποίος καθιέρωσε τη μονοθεϊστική λατρεία του Ατών, του θεού Ήλιου. Αυτή ήταν η πρώτη φορά που επικράτησε στην Αίγυπτο μια μονοθεϊστική λατρεία. Οι σημαντικές αυτές αλλαγές και η ρήξη με την παράδοση οδήγησαν και σε αλλαγή της πρωτεύουσας και την μεταφορά της στην Αμάρνα, στη Μέση Αίγυπτο. Μετά τον θάνατο του Ακενατών, ωστόσο, τόσο η Αμάρνα όσο και η λατρεία του Ατών εγκαταλείφθηκαν, όταν ανέλαβε την εξουσία ο Τουταγχαμών, ο οποίος ήταν και νόμιμος διάδοχός του Ακενατών. Τέλος, άξιος αναφοράς είναι και ο Ραμσής II ο οποίος κατάφερε να πολεμήσει και να νικήσει τους Χετταίους και να αποκρούσει τους «Λαούς της Θάλασσας» και τις επιθέσεις των Λιβύων κατά την 19η Δυναστεία, στην οποία βασίλευσαν οι Ραμσίδες. Η τελευταία φάση του Νέου Βασιλείου είναι αυτή της 20ης Δυναστείας, κατά την οποία ο Ραμσής IX έχασε τελικά τον πόλεμο εναντίον των «Λαών της Θάλασσας» και κατ' επέκταση τον έλεγχο της Άνω Αιγύπτου, που οδήγησε και στην διαίρεση της πολιτικής εξουσίας.

Κλείνοντας αυτήν την ενότητα αξίζει να υπογραμμίσουμε ότι κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα έχει πραγματοποιηθεί σημαντική πρόοδος στην μελέτη κυρίως της αιγυπτιακής κεραμικής, χάρη και στις νέες επιστημονικές μεθόδους οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στους μελετητές να αντλήσουν ακόμα περισσότερες πληροφορίες από το υλικό τους. Η περίπτωση της κεραμικής αποτελεί ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα στην αιγυπτιολογία. Η συστηματική μελέτη του υλικού από την ανασκαφή τμήματος της πόλης της Μέμφιδος, κατά τη δεκαετία του 1980 μας απέδειξε τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να βοηθήσουν οι νέες μέθοδοι στην κατανόηση των πολιτισμικών μεταβολών.

Με βάση την παραδοσιακή μέθοδο της σχετικής χρονολόγησης, η κεραμική ταξινομείται σύμφωνα με τα στιλιστικά χαρακτηριστικά της. Επιπλέον όμως μπορούμε πια να έχουμε και απόλυτες χρονολογήσεις είτε με την παραδοσιακή μέθοδο της συσχέτισης των αγγείων με ενεπίγραφες παραστάσεις ή παραστάσεις της τέχνης, κυρίως από τάφους. Επίσης, οι απόλυτες χρονολογήσεις μπορούν να προκύψουν και μέσα από εργαστηριακές αναλύσεις, και συγκεκριμένα με την διαδικασία της θερμοφωταύγειας. Οι αλλαγές, επίσης, στους τύπους των αγγείων και της σύστασης της κεραμικής στο πέρασμα του χρόνου, μπορούν να δώσουν σημαντικές πληροφορίες. Οι νέες αυτές αναλύσεις μας δείχνουν ότι οι μεταβολές που παρατηρούνται στον υλικό πολιτισμό πραγματοποιήθηκαν εξαιτίας διαφόρων

παραγόντων, και μόνο μερικοί από αυτούς σχετίζονταν με τις πολιτικές μεταβολές, οι οποίες παραδοσιακά θεωρούνται πολύ σημαντικές στην μελέτη του αιγυπτιακού πολιτισμού. Βεβαίως, δεν μπορούμε να αρνηθούμε τη σύνδεση ανάμεσα στις πολιτικές και τις πολιτισμικές αλλαγές, ωστόσο, θα πρέπει να έχουμε και μια πιο ολιστική προσέγγιση στην μελέτη της αιγυπτιακής ιστορίας, η οποία θα λαμβάνει υπόψη και άλλες παραμέτρους για να ερμηνεύσει τις πολιτισμικές αλλαγές που συνέβησαν σε βάθος χρόνου.

Πρώτες ύλες: μέταλλα, πολύτιμοι και ημιπολύτιμοι λίθοι

Τα υλικά που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι για την κατασκευή των κοσμημάτων επιλέγονταν με προσοχή και για συγκεκριμένους λόγους. Οι λόγοι αυτοί δεν είχαν να κάνουν αποκλειστικά με τις φυσικές ιδιότητες των πρώτων υλών, αλλά και με ιδιαίτερες συμβολικές ιδιότητες που απέδιδαν στα συγκεκριμένα υλικά. Ιδιαίτερα για τον χρυσό, για παράδειγμα, οι Αιγύπτιοι πίστευαν ότι έχει μια μαγική και θρησκευτική υπόσταση, η οποία του προσέδιδε έντονα συμβολικό περιεχόμενο. Στα πρώτα χρόνια της αιγυπτιακής ιστορίας, επιτρεπόταν μόνο στους φαραώ να φορούν χρυσό, ενώ αργότερα αυτό το προνόμιο επεκτάθηκε και σε ορισμένους ιερείς ή άλλους αξιωματούχους της βασιλικής αυλής. Ο χρυσός είναι ένα μέταλλο που ποτέ δεν φθείρεται και δεν χάνει την λάμψη του, και γι' αυτό θεωρούνταν ότι αποτελούσε ένα θεϊκό μέταλλο. Χρησιμοποιήθηκε κατά την αρχαιότητα στην κατασκευή των αγαλμάτων των θεών, στη διακόσμηση των ναών και στην κατασκευή κοσμημάτων ως λατρευτικών αντικειμένων. Επίσης, συνδέθηκε με τον ήλιο, εξαιτίας της λάμψης του και σχετίστηκε με τις αντίστοιχες θεότητες. Είναι χαρακτηριστική η αναφορά ενός κειμένου στο οποίο ο θεός ήλιος Ρα αναφέρει «το σώμα μου είναι από χρυσό, τα κόκαλά μου από ασήμι και τα μαλλιά μου από καθαρό λάπις λάζουλι».

Ο χρυσός είχε ιδιαίτερη συμβολική αξία λοιπόν για τους Αιγύπτιους και γι' αυτό τον λόγο κατέβαλαν μεγάλη προσπάθεια για να τον προμηθευτούν. Επιπλέον, θεωρούσαν ότι έχει θεϊκή ουσία, σήμαινε και ότι δεν ήταν δυνατόν να χαθεί οπότε έγινε αντιπροσωπευτικό υλικό της αιώνιας ζωής. Η μυθολογία ανέφερε ότι η σάρκα των θεών ήταν φτιαγμένη από χρυσό και κατ' επέκταση πολλά αγάλματα που απεικόνιζαν θεότητες έπρεπε να κατασκευάζονται από αυτό το πολύτιμο μέταλλο. Εκτός από τον θεό ήλιο Ρα, ο οποίος είχε τον τίτλο «Χρυσός των Αστεριών» και άλλες θεότητες είχαν αντίστοιχα ονόματα που σχετίζονταν με τον χρυσό. Ο θεός Ώρος ονομαζόταν «Παιδί του Χρυσού» ή «Γεράκι του Χρυσού» και ο βασιλιάς, που θεωρούνταν η ενσάρκωση

του Ωρου ονομαζόταν «Βουνό από Χρυσό». Η θεά Ίσις, μητέρα του Ωρου, απεικονίζεται συχνά σε βασιλικές σαρκοφάγους του Νέου Βασιλείου, μαζί με την αδερφή της Νέφθυς, να είναι γονατιστές πάνω στο ιερογλυφικό σύμβολο για τον χρυσό (εικόνα 1). Ο θεός Σηθ, με τη μορφή τσακαλιού επίσης απεικονίζεται πάνω στο ίδιο ιερογλυφικό σύμβολο (εικόνα 2). Η σχέση του Σηθ με το χρυσό οφείλεται στο ότι αυτός ήταν ο κύριος θεός της περιοχής της Νουβίας, η οποία ήταν από τις βασικές περιοχές προμήθειας του πολύτιμου αυτού μετάλλου.

Εικόνα 1: Απεικόνιση της θεάς Ίσιδας να γονατίζει πάνω στο ιερογλυφικό σύμβολο του χρυσού, στην σαρκοφάγο της Βασίλισσας Χατσεψουτ. (Πηγή: Müller & Thiem. 2005).

Εικόνα 2: Σχεδιαστική αναπαράσταση με τον θεό Σηθ καθισμένο πάνω στο ιερογλυφικό σύμβολο του χρυσού (Πηγή: Müller & Thiem. 2005).

Η αιγυπτιακή λέξη nbw δήλωνε μέχρι την 4η Δυναστεία διάφορα μέταλλα, και συγκεκριμένα, τον χρυσό, τον άργυρο και το ήλεκτρο. Ο άργυρος αποτελούσε για τους Αιγυπτίους μια άλλη μορφή του χρυσού. Μετά την 4η Δυναστεία χρησιμοποιήθηκε μάλιστα ο όρος «λευκός χρυσός» ή «λευκό πολύτιμο μέταλλο» γι' αυτόν. Θεωρούσαν

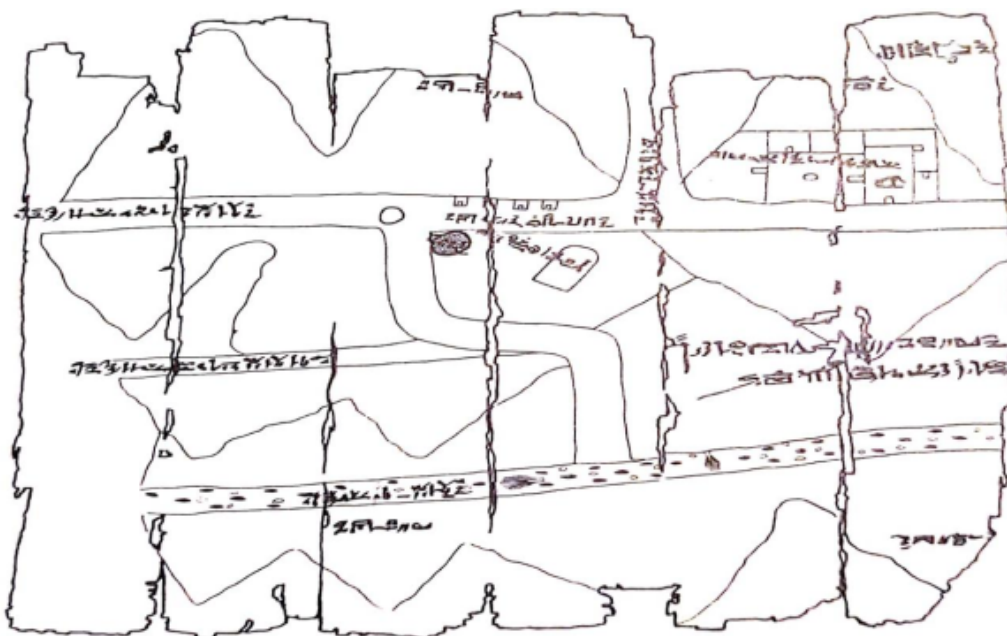
ότι όπως ο χρυσός συνδέεται με τον ήλιο, το ασήμι συνδέεται με τη σελήνη, καθώς έχει το χρώμα της. Ο ήλιος αποτελούσε το πρωταρχικό στοιχείο της φύσης, όμως και η σελήνη αποτελούσε το αντίστοιχο του ήλιου τη νύχτα. Ορισμένες ηλιακές θεότητες που είχαν και σεληνιακό χαρακτήρα, όπως ο Ώρος και η Άθως συνδέθηκαν περισσότερο με το ασήμι, σε αντίθεση με τον Θωθ που αποτελούσε την βασική σεληνιακή θεότητα. Σύμφωνα με τη μυθολογία τα κόκαλα των θεών ήταν φτιαγμένα από ασήμι και αυτό αποτυπώνεται και στην κατασκευή των κοσμημάτων. Το ασήμι επίσης το φορούσαν κυρίως άτομα της ανώτερης τάξης. Ωστόσο, όπως δείχνουν τα αρχαιολογικά δεδομένα από ταφές κυρίως προκύπτει ότι το φορούσαν και άτομα που ανήκαν στο στενό περιβάλλον της βασιλικής αυλής.

Ο χρυσός χρησιμοποιήθηκε ιδιαίτερα στα νεκρικά κοσμήματα εξαιτίας του έντονου θρησκευτικού του περιεχομένου και του συμβολισμού του. Το «Βιβλίο των Νεκρών» ανέφερε συγκεκριμένα νεκρικά κοσμήματα που έπρεπε να κατασκευάζονται από χρυσό. Η αίθουσα στην οποία τοποθετούνταν η μούμια του βασιλιά, επίσης, ονομαζόταν «Σπίτι του Χρυσού». Το υλικό αυτό χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή των μασκών στις μούμιες των Φαραώ, καθώς και για τα νεκρικά κιβώτιά τους. Στις ζωγραφικές παραστάσεις στους τάφους, στις σκηνές της τελετής του «ανοίγματος του στόματος» - μιας νεκρικής τελετής κατά την οποία ανοιγόταν το στόμα του νεκρού για να μπορέσει να αναπνεύσει και να μιλήσει – η μούμια του βασιλιά και ο Άνουβις, ο ψυχοπομπός θεός των Αιγυπτίων, αποδίδονταν με χρυσό χρώμα, ως ένδειξη της θεϊκής τους υπόστασης, σε αντίθεση με το καφετί χρώμα του δέρματος των ιερέων και των γυναικών που συνόδευαν τον νεκρό στην τελετή (εικόνα 3).

Εικόνα 3: Ιερείς του Άνουβι κατά τη διάρκεια της τελετουργίας του «ανοίγματος του στόματος» (Πηγή: wikipedia).

Οι κύριες πηγές του χρυσού στην αρχαία Αίγυπτο βρίσκονταν στην Ανατολική έρημο και στη Νουβία. Η εξόρυξη και η παραγωγή του ξεκίνησε από την Προδυναστική περίοδο, περίπου το 3000 π.Χ.. Αντιθέτως, η Αίγυπτος δεν διέθετε άργυρο και επομένως έπρεπε να τον προμηθευτούν από αλλού, πιθανώς από το βασίλειο των Χετταίων. Στην Ανατολική έρημο και στη Νουβία ο χρυσός συλλέγονταν σε σβόλους. Σε ένα πάπυρο του 1160 π.Χ. μάλιστα απεικονίζεται η εξαιρετικά πλούσια σε χρυσό κοιλάδα Hammamat και υπάρχουν λεπτομέρειες για την εκμετάλλευση των χρυσοφόρων περιοχών της (εικόνα 4). Στην Ανατολική έρημο, τα ίχνη εξόρυξης του χρυσού χρονολογούνται ήδη από την 4η χιλιετία π.Χ., ενώ τα χρυσά αντικείμενα τοποθετούνται στην Προδυναστική περίοδο, περίπου στα 3.500 π.Χ., οπότε η εξόρυξη είχε ήδη αρχίσει να συστηματοποιείται.

Εικόνα 4: Χάρτης πάνω σε πάπυρο με λεπτομέρειες για τα χρυσορυχεία στην κοιλάδα Hammamat (Πηγή: Aldred 1978).

Η εξόρυξη του χρυσού είχε ξεκινήσει ήδη από πολύ νωρίς στην προϊστορική περίοδο, όταν οι νομάδες που ζούσαν στα βουνά μετέφεραν σβόλους χρυσού στην Κοιλάδα του Νείλου για ανταλλαγή. Οι άνθρωποι αυτοί ονομάζονταν «sementiu» και κατά την 1η Δυναστεία βρίσκονταν στην υπηρεσία του αιγυπτιακού βασιλιά για να εντοπίζουν πηγές ορυκτών. Οι διαδικασίες εξόρυξης του χρυσού, οι δαπάνες και όλος ο χρυσός πήγαινε κατευθείαν στο βασιλικό θησαυροφυλάκιο. Κάθε νέο κοίτασμα χρυσού έπρεπε να αναφερθεί και να καταγραφεί στο πλησιέστερο διοικητικό κέντρο. Στη συνέχεια εάν αυτό κάλυπτε τις βασικές προϋποθέσεις για να πραγματοποιηθεί

συστηματική εξόρυξη, αναφέρονταν στον φαραώ και συγκεντρώνονταν οι πόροι και το εργατικό δυναμικό που πήγαινε σε αυτό για να ξεκινήσει η εξόρυξη. Μετά την εξόρυξη, ο χρυσός μεταφέρονταν σε κέντρα επεξεργασίας όπου καταγράφονταν και έπαιρνε τη μορφή ράβδου. Απεικονίσεις ράβδων υπάρχουν σε τοιχογραφίες του Νέου Βασιλείου ενώ σε ιδιωτικούς τάφους υψηλόβαθμων αξιωματούχων απεικονίζεται η διαδικασία επόπτευσης της άφιξης του χρυσού σε τέτοια κέντρα. Στη συνέχεια μεταφέρονταν στα εργαστήρια και τους τεχνίτες για την κατασκευή των χρυσών αντικειμένων που προορίζονταν είτε για καθημερινή είτε για ταφική χρήση.

Εικόνα 5: Παράσταση με ζύγισμα και καταγραφή του χρυσού από τον τάφο του Pahekamun, της 18ης Δυναστείας (Πηγή: Müller & Thiem. 2005).

Στην αιγυπτιακή κοσμηματοτεχνία συνηθιζόταν τα χρυσά κοσμήματα να επενδύονται με πολύχρωμους πολύτιμους ή ημιπολύτιμους λίθους. Οι κοσμηματοτεχνίτες χρησιμοποιούσαν διάφορα άλλα υλικά εκτός από τα μέταλλα στην κατασκευή των κοσμημάτων, όπως μεγάλη ποικιλία λίθων και άλλων μετάλλων, ορυκτά και ζωικά υλικά. Οι πρώτες ύλες προέρχονταν κυρίως από το εσωτερικό της χώρας. Οι λίθοι χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για την κατασκευή φυλακτών, χαντρών, σκαραβαίων και άλλων κοσμημάτων. Οι λίθοι που χρησιμοποιούνται στην κοσμηματοτεχνία διακρίνονται παραδοσιακά σε πολύτιμους και ημιπολύτιμους, ωστόσο, στην αρχαία Αίγυπτο δεν θα συναντήσουμε τους πολύτιμους λίθους με την σημερινή έννοια, δηλαδή διαμάντι, ρουμπίνι, ζαφείρι κ.λπ.. Οι λίθοι που χρησιμοποιούνται είναι περιζήτητοι κυρίως για τα όμορφα και λαμπερά χρώματά τους, αλλά και την σπανιότητά τους.

Ο στεατίτης είναι ένα πολύ συνηθισμένο και στιλπνό υλικό, το οποίο συναντάται στην αρχαία αιγυπτιακή κοσμηματοτεχνία. Αποθέσεις αυτού του υλικού έχουν βρεθεί σε πολλά σημεία της Ανατολικής Ερήμου. Το υλικό αυτό είναι ιδανικό για τον τεμαχισμό του σε μικρά κομμάτια και την κατασκευή αντικειμένων όπως φυλακτά και σκαραβαίους. Τα περισσότερα μάλιστα είναι φτιαγμένα από στεατίτη. Είναι αρκετά μαλακό υλικό και λευκόκοκκο, το οποίο μάλιστα όταν θερμαίνεται αφυδατώνεται και γίνεται πολύ σκληρό.

Ο χαλαζίας είναι ένας ακόμα λίθος που χρησιμοποιήθηκε αρκετά στην αρχαία Αίγυπτο και το συναντούμε σε πολλές διαφορετικές μορφές. Τα πιο συνηθισμένα πετρώματα χαλαζία που χρησιμοποιήθηκαν στην κοσμηματοτεχνία συγκεκριμένα ήταν ο αμέθυστος, η ορεία κρύσταλλος, ο γαλακτόχρωμος χαλαζίας και ο ίασπις. Οι Αιγύπτιοι ονόμαζαν «hesmen» τον αμέθυστο, ο οποίος έχει ένα εντυπωσιακό βαθύ μωβ χρώμα. Η προέλευσή του κατά το Μέσο Βασίλειο εντοπίζεται κυρίως στο Wadi el-Hudi, σε μια περιοχή νοτιοανατολικά του Ασουάν, ενώ στο Νέο Βασίλειο η χρήση του μειώνεται αισθητά. Η ορεία κρύσταλλος είναι μια διάφανη μορφή χαλαζία, που εντοπίζεται κυρίως στα δυτικά του Νείλου, ανάμεσα στο Φαγιούμ και την όαση Baharia, αλλά και στην περιοχή του Σινά. Ο γαλακτόχρωμος χαλαζίας είναι και αυτός, όπως και η ορεία κρύσταλλος, μια λευκή εκδοχή του χαλαζία, και είναι σχεδόν αδιαφανής. Οι πηγές του βρίσκονταν στη Νουβία και λίγο πιο βόρεια από το Ασουάν. Ο ίασπις επίσης αποτελεί μια ημιδιάφανη μορφή χαλαζία σε κόκκινες, κίτρινες, πράσινες και καφέ αποχρώσεις. Το χρώμα του οφείλεται στην παρουσία οξειδίων του σιδήρου και σχηματίζει ραβδώσεις ή στίγματα. Ο κόκκινος ίασπις βρίσκεται σε διάφορες περιοχές της Ανατολικής ερήμου και αναφέρεται στο «Βιβλίο των Νεκρών» για την κατασκευή φυλαχτών. Επίσης χρησιμοποιήθηκε στην κατασκευή χαντρών, σκαραβαίων και ενθεμάτων. Ο πράσινος ίασπις επίσης αναφέρεται στο «Βιβλίο των Νεκρών» και προσδιορίζεται ως το υλικό για τον σκαραβαίο της καρδιάς. Ο κίτρινος ίασπις χρησιμοποιήθηκε πολύ αργότερα, από την 18η Δυναστεία και έπειτα.

Ο αχάτης, ο όνυχας και ο σαρδόνιος λίθος είναι όλα μορφές του χαλκηδόνιου λίθου. Περιέχουν πυρίτιο και έχουν κυρίως λευκό και καφέ χρώμα. Η κορνεόλη είναι ημιδιάφανος χαλκηδόνιος λίθος σε αποχρώσεις του κόκκινου καφέ ή πορτοκαλοκόκκινου. Χρησιμοποιήθηκε πολύ εντατικά στην Προδυναστική περίοδο, ιδιαίτερα για την κατασκευή φυλαχτών και χαντρών. Υπάρχει σε μεγάλες ποσότητες στην Ανατολική έρημο και στη Νουβία, παρ'όλα αυτά θεωρούνταν ένα εξαιρετικά πολύτιμο υλικό. Ο σαρδόνιος λίθος είναι μια σκουρόχρωμη ποικιλία κορνεόλης.

Ο μαλαχίτης επίσης είναι ένα πέτρωμα που χρησιμοποιήθηκε στην αρχαία αιγυπτιακή κοσμηματοτεχνία. Το χρώμα του είναι ένα χαρακτηριστικό πράσινο με στρώσεις πιο ανοιχτού και πιο σκούρου εναλλάξ. Το υλικό αυτό υπάρχει σε διάφορες περιοχές της Αιγύπτου, όπως το Σινά, η Ανατολική έρημος και η Νουβία και ήταν πολύ συνηθισμένο στις ταφές όλων των περιόδων από την Προδυναστική μέχρι και το Νέο Βασίλειο, με τη μορφή χαντρών ή κάποιες φορές και σε φυλαχτά ή και σε ενθέματα.

Ο lapis lazuli ήταν ένας αδιαφανής λίθος με έντονο γαλάζιο χρώμα, που χρησιμοποιήθηκε ήδη από την Προδυναστική περίοδο. Οι Αιγύπτιοι τον θεωρούσαν ως τον πιο ακριβό λίθο και τον τοποθετούσαν ανάμεσα στα πιο πολύτιμα υλικά, μετά τον χρυσό και τον άργυρο. Αυτό οφείλεται κυρίως στη σπανιότητα αυτού του πετρώματος, το οποίο βρίσκεται σε μια περιοχή βορειοανατολικά του Αφγανιστάν, αλλά και λόγω του μπλε χρώματός του που θεωρούνταν θεϊκό χρώμα. Ο lapis lazuli χρησιμοποιήθηκε πολύ για την κατασκευή χανδρών, αλλά και κοσμημάτων, φυλακτών, σκαραβαίων και ενθεμάτων.

Το τυρκουάζ χρησιμοποιείται στα αιγυπτιακά ιερογλυφικά για να περιγράψει την χρωστική ουσία του τυσκουάζ, αν και δεν γνωρίζουμε ακριβώς σε ποιο χρώμα αναφέρεται. Ενδεχομένως ο όρος να αποδίδεται στον μαλαχίτη, και η ακριβής απόχρωσή του είναι ακόμα αμφιλεγόμενο θέμα. Το αιγυπτιακό τυρκουάζ φαίνεται ότι συνδέεται περισσότερο με το πράσινο χρώμα και όχι τόσο με την σημερινή απόχρωση του μπλε-πράσινου. Οι Αιγύπτιοι θεωρούσαν και το τυρκουάζ πολύτιμο λίθο όπως και τον lapis lazuli και τα τοποθετούσαν στην ίδια κατηγορία των πολύτιμων υλικών. Ουσιαστικά είναι ένα γαλαζοπράσινο ορυκτό, το οποίο προμηθεύονταν από την περιοχή του Σινά, όπου υπάρχουν πλούσια κοιτάσματα. Σε αυτήν την περιοχή, στην κορυφή του όρους Serabit el'Khadim βρίσκονταν μάλιστα ένα αιγυπτιακό ιερό, αφιερωμένο στην θεά Αθώρ, την «Κυρία του τυρκουάζ». Το τυρκουάζ χρησιμοποιήθηκε πολύ εντατικά στην αρχαία Αίγυπτο για την κατασκευή χαντρών, σε διαφορετικά σχήματα και για διαφορετικές χρήσεις.

Οι ημιπολύτιμοι λίθοι αποτελούσαν σύμβολο κύρους στην αρχαιότητα και επιπλέον προσέδιδαν μαγικές ιδιότητες στον κάτοχό τους. Ωστόσο, δεν ήταν πάντα εύκολο να βρεθούν καθώς η απόκτησή τους απαιτούσε μεγάλο μέγεθος και κόστους επιχειρήσεις με πολλούς εργάτες σε μακρινές αποστάσεις. Για τον λόγο αυτό επινόησαν και μια τεχνολογία μίμησης αυτών των υλικών με την κατασκευή υποκατάστατων των λίθων από υαλώδεις ύλες. Οι πρώτες ύλες για την κατασκευή αυτών των υλικών ήταν πολύ πιο εύκολο και ανέξοδο να βρεθούν, ωστόσο, απαιτούσαν

υψηλού επιπέδου τεχνικές γνώσεις και ιδιαίτερα γνώσεις πυροτεχνολογίας καθώς και μεγάλη δεξιοτεχνία. Έτσι, και αυτά τα υλικά συνδέθηκαν με τον πλούτο και την ανώτερη κοινωνική θέση των κατόχων τους, όπως και των τεχνιτών που τις κατασκεύαζαν. Τα βασικά υλικά που κατασκευάστηκαν με αυτήν την τεχνική ήταν το αιγυπτιακό μπλε, η φαγεντιανή και το γυαλί.

Η φαγεντιανή αποτελεί στην ουσία τον πρόδρομο του γυαλιού. Τα αντικείμενα από φαγεντιανή κατασκευάζονταν είτε στο χέρι είτε σε μήτρες και αφού έπαιρναν το σχήμα τους ψήνονταν σε κλίβανο στους 800 - 1000°C. Η παραγωγή της ξεκίνησε από την Μεσοποταμία κατά την 5η χιλιετία π.Χ. και στην Αίγυπτο κατά την 4η χιλιετία π.Χ.. Χρησιμοποιήθηκε στην κοσμηματοτεχνία για την κατασκευή φυλακτών, χαντρών και σκαραβαίων ή και ενθεμάτων. Η ύαλος είναι το ίδιο υλικό με την φαγεντιανή, ουσιαστικά και διαφέρουν μόνο στη χρήση τους. Στην Αίγυπτο όπως και σε όλη την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου η χρήση του διαδόθηκε πολύ περίπου στα μέσα της 2ης χιλιετίας π.Χ.. Το αιγυπτιακό μπλε είναι μια ακόμα υαλώδης ύλη, η οποία όμως δεν είναι τόσο λαμπερή όσο η φαγεντιανή και η ύαλος που αναφέρθηκαν παραπάνω. Το υλικό αυτό χρησιμοποιούνταν είτε σε μορφή σκόνης ως χρωστική ουσία είτε για την κατασκευή διαφόρων αντικειμένων. Στην Αίγυπτο εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην 3η χιλιετία π.Χ. και χρησιμοποιήθηκε ήδη από την 4η Δυναστεία.

Η κοσμηματοποιία στην αρχαία Αίγυπτο

Από πολύ νωρίς στην ιστορία του ανθρώπινου είδους, ο άνθρωπος χρησιμοποίησε προϊόντα της φύσης για να τα φορέσει ως στολίδια. Έτσι, έφτιαχνε δαχτυλίδια, βραχιόλια, ή περιδέραια από διάφορα υλικά, όπως βότσαλα, πέτρες, κοχύλια, οστά και διάφορα άλλα. Το κόσμημα επινοήθηκε από τον άνθρωπο σταδιακά ως ένα μέσο καλλωπισμού κυρίως αλλά και ως φυλαχτό, για την προστασία από κάποιο κακό. Τα πρώτα κοσμήματα φτιάχτηκαν από υλικά που δεν είχαν υποστεί κάποια επεξεργασία, όπως για παράδειγμα ένα όστρεο, μια πέτρα, ή ένα δόντι ζώου. Σταδιακά, αυτή η έμφυτη παρόρμηση προς τον καλλωπισμό οδήγησε στην επινόηση και την ανάπτυξη τεχνικών επεξεργασίας των υλικών για τη διαμόρφωσή τους, σύμφωνα με συγκεκριμένο σχέδιο.

Στην Αίγυπτο οι πρώτες ενδείξεις κοσμηματοποιίας, με την έννοια της επεξεργασίας της πρώτης ύλης εντοπίζονται ήδη από την νεολιθική περίοδο, την 4η χιλιετία π.Χ.. Τα πρώτα αυτά κοσμήματα ήταν πολύ απλά και σχεδόν ακατέργαστα, ωστόσο, σταδιακά αρχίζουν να εμφανίζονται κοσμήματα από χαλαζία, ελεφαντοστό ή

χαλκό, χάντρες με στίλβωση και βραχιόλια από κοχύλια. Η ανακάλυψη της φαγεντιανής στην αρχαία Αίγυπτο ήταν μια σημαντική πρόοδος για την κοσμηματοποιία καθώς έγινε εφικτή η μαζική παραγωγή χαντρών. Στην 12η Δυναστική περίοδο (1991-1788 π.Χ.) η τέχνη της κοσμηματοποιίας φτάνει στην πλήρη ακμή της και χαρακτηρίζεται από το ιδιαίτερα εκλεπτυσμένο σχέδιο, μια συντηρητική προσέγγιση ως προς το χρώμα και την τελειότητα στην κατασκευή. Η κοσμηματοποιία της 18ης Δυναστείας (1550-1069 π.Χ.) χαρακτηρίζεται από την πληθωρική χρήση του χρυσού και την χρήση της φαγεντιανής διαφόρων χρωμάτων και του γυαλιού, εκτός από τα πολύτιμα μέταλλα και τους πολύτιμους λίθους

Οι πληροφορίες που έχουμε σήμερα σε ό,τι αφορά τους τεχνίτες και τις τεχνικές κατασκευής των κοσμημάτων δεν είναι πολλές. Εκτός από τα κοσμήματα τα οποία μας δίνουν πληροφορίες για το πώς κατασκευάστηκαν, πληροφορίες αντλούμε και από τα ανάγλυφα και τις τοιχογραφίες που έχουν εντοπιστεί σε τάφους, όπου απεικονίζονται οι τεχνίτες των κοσμημάτων σε ώρα εργασίας. Από αυτές τις πηγές γνωρίζουμε ότι οι τεχνίτες είχαν κοινά εργαστήρια με μεταλλουργούς και ξυλουργούς, καθώς απεικονίζονται μαζί σε πολλές περιπτώσεις. Μια ερμηνεία αυτής της συνύπαρξης είναι ότι οι τεχνίτες των κοσμημάτων που επεξεργάζονταν το χρυσό, τον άργυρο και τον μπρούντζο χρειάζονταν μια εποπτεία προκειμένου να έχουν ένα άρτιο αποτέλεσμα.

Μια σημαντική πηγή πληροφοριών είναι ο ιερατικός πάπυρος Hood, ο οποίος χρονολογείται στην 21η Δυναστεία και την βασιλεία του Φαραώ Αμενεμοπέ (993-984 π.Χ.), ο οποίος αναφέρει ότι εκτός από χρυσοχόους και αργυροχόους, η ομάδα των κοσμηματοτεχνιτών συμπεριλαμβάνονταν και άλλοι τεχνίτες. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει τους όρους «nuby» και «he munub», που ερμηνεύονται ως χρυσοχόοι. Επίσης, υπάρχουν όροι και για τους απλούς εργάτες που ασχολούνται με το χρυσό, τον «επικεφαλής των εργατών του χρυσού», τον «επικεφαλής των εργατών του χρυσού του Άμμωνα» και του «επικεφαλής των εργατών χρυσού της περιουσίας του Άμμωνα». Στην ομάδα αυτή των χρυσοχών περιλαμβάνονταν επίσης οι χύτες, οι τεχνίτες που σφυρηλατούσαν τα φύλλα χρυσού, και αυτοί που επιχρυσώναν. Στη συνέχεια αναφέρονται οι όροι «neshdy», ο οποίος αναφέρεται στους τεχνίτες των πολύτιμων λίθων που επεξεργάζονταν την πρώτη ύλη προκειμένου να κατασκευάσει τα ενθέματα σε μεταλλικά αντικείμενα. Ο όρος «bab» χαρακτηρίζει τον τεχνίτη της φαγεντιανής, ο οποίος ουσιαστικά θέρμαινε μια μάζα χαλαζία και δημιουργούσε ένα υαλώδες υλικό σε μπλε ή πράσινο χρώμα και έπειτα με περαιτέρω επεξεργασία παρήγαγε και άλλα χρώματα ή συνδυασμό χρωμάτων. Στο Νέο Βασίλειο εισάγονται και οι τεχνίτες του

γυαλιού στην κατηγορία των κοσμηματοποιών, όπως και οι τεχνίτες που κατασκεύαζαν τα περιδέραια. Η διαδικασία αυτή απαιτούσε ιδιαίτερη δεξιοτεχνία και μάλιστα αυτοί απεικονίζονται ως νάνοι, γιατί η ανατομία των χεριών και των δαχτύλων τους τους καθιστούσε ικανούς να πλέξουν τα αντίστοιχα κοσμήματα. Ο θεός Ptah, που θεωρούνταν προστάτης των τεχνιτών απεικονίζεται μάλιστα με τη μορφή του νάνου Patek. Ο τεχνίτης των περιδέραιων ονομαζόταν «setro» και χρησιμοποιούσε τα προϊόντα του «iruweshbet», ο οποίος κατασκεύαζε τις χάντρες. Η ειδικότητα αυτή του τεχνίτη των περιδέραιων απασχολούσε πολλούς τεχνίτες όπως φαίνεται από τον πολύ μεγάλο αριθμό χαντρών που χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή τους και μάλιστα από διάφορα υλικά.

Η κοινωνική θέση των κοσμηματοτεχνιτών δεν ήταν ιδιαίτερα υψηλή. Αυτοί που ήταν χαμηλότερα στην κοινωνική ιεραρχία ήταν οι μαθητευόμενοι και οι ειδικευμένοι τεχνίτες που εργάζονταν στις εστίες της φωτιάς. Πιο πάνω από αυτούς ήταν οι καλλιτέχνες, οι σχεδιαστές των κοσμημάτων, οι οποίοι επιπλέον επέβλεπαν την κατασκευή και ήταν προνομιούχοι. Έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις σχετικά με το κύρος των χρυσοχών και αν αυτοί μπορούσαν να έχουν πλούσιους τάφους ή αν αυτοί οι τάφοι ανήκαν σε άνδρες με αριστοκρατική καταγωγή ή σε υψηλόβαθμους αξιωματούχους. Η θέση και η ευημερία που παρατηρείται σε τεχνίτες των νεκροταφείων του Deir-el Medina φανερώνει ότι ενδεχομένως αυτοί απολάμβαναν τον σεβασμό των προστατών τους. Κάποιες αναφορές οδηγούν σε παραπλανητικά συμπεράσματα σε σχέση με τους χρυσοχούς, δηλαδή αναφέρουν ότι κατείχαν υψηλόβαθμες θέσεις μέσα στα ανάκτορα και ιδιαίτερους προσεγμένους τάφους στις Θήβες. Στην πραγματικότητα, όμως είναι πιο πιθανό να πρόκειται για άνδρες ευγενικής καταγωγής ή υψηλόβαθμους υπαλλήλους, και οι τίτλοι που έφεραν, όπως το «Επικεφαλής των εργατών χρυσού» να εννοούσε απλώς εποπτικά και διοικητικά καθήκοντα. Υπάρχει όμως και το παράδειγμα του Aruia, ενός από τους πιο σημαντικούς χρυσοχούς του φαραώ Αμενχοτέπ Γ', ο οποίος όπως φαίνεται είχε αποκτήσει υψηλό κύρος και κατάφερε να χτίσει ένα πολύ εκλεπτυσμένο και ιδιαίτερο τάφο για τον εαυτό του. Συνολικά, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ένας μεγάλος αριθμός πολυτελών μνημείων είχαν κατασκευαστεί για τους τεχνίτες των κοσμημάτων και ιδιαίτερα τους χρυσοχούς, οι οποίοι φαίνεται ότι θεωρούνταν τεχνίτες υψηλής εξειδίκευσης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ήταν και οι σχεδιαστές των κοσμημάτων. Οι τεχνίτες κοσμημάτων φαίνεται ότι ήταν μορφωμένοι άνδρες, οι οποίοι είχαν αποκτήσει

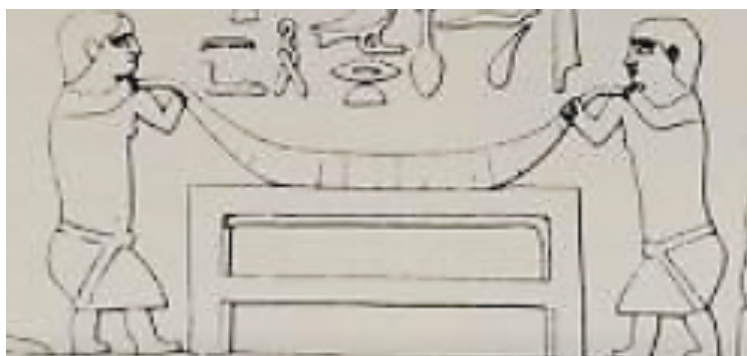
την γενική εκπαίδευση του γραφέα, αλλά είχαν εκπαίδευση και πάνω στην τέχνη της διακόσμησης, και γνώριζαν τις τεχνικές των χρυσοχόων και των χαρακτών του λίθου.

Μία άλλη ομάδα ατόμων σχετικών με τη κοσμηματοτεχνία στην αρχαία Αίγυπτο, οι οποίοι όμως δεν ασχολούνταν με χειρωνακτικές εργασίες, ήταν οι αρμόδιοι για την οργάνωση και την επίβλεψη της κατασκευής των κοσμημάτων. Οι τίτλοι που τους αποδίδονται είναι «Επόπτης του θησαυροφυλακίου χρυσού και αργύρου» και «Επόπτης της χρυσής γης του Άμμωνα και ζυγιστής του Άμμωνα». Οι αρμοδιότητές τους ήταν να επιλέγουν το είδος των υλικών που θα χρησιμοποιούσαν στην κατασκευή των κοσμημάτων και να επιβλέπουν την πραγματοποίηση των εργασιών. Στο Νέο Βασίλειο οι ιερείς του Άμμωνα στον ναό των Θηβών εμφανίζονται να έχουν ιδιαίτερες αρμοδιότητες που αφορούσαν στην επίβλεψη των προμηθειών και των κατασκευών για την κάλυψη των αναγκών του βασιλιά και του ναού. Σε τοιχογραφίες από τους τάφους αυτών των ανθρώπων απεικονίζονται να ελέγχουν την εργασία των τεχνιτών, στα διάφορα εργαστήρια που συνδέονταν με τον ναό του Άμμωνα, και μεταξύ αυτών υπάρχει και το εργαστήριο των χρυσοχόων που είχαν την αρμοδιότητα να ζυγίζουν το χρυσό και τον άργυρο.

Ο χρυσός και οι πολύτιμοι λίθοι της αρχαίας Αιγύπτου φυλάσσονταν στο θησαυροφυλάκιο της βασιλικής πρωτεύουσας και εκεί βρίσκονταν και τα εργαστήρια των κοσμηματοτεχνιτών. Ο χρυσός και η επεξεργασία του συνδεόταν άμεσα με τον βασιλιά, και επομένως, το μεγαλύτερο μέρος των χρυσών κοσμημάτων ανήκε σε αυτόν. Άλλα σημαντικά εργαστήρια συνδέονταν με ναούς, όπως ο ναός του Άμμωνα στο Καρνάκ, στον οποίο είχαν παραχωρηθεί και εκτάσεις με πηγές χρυσού στην Ανατολική Έρημο και τη Νουβία. Στο Νέο Βασίλειο ο ναός αυτός του Άμμωνα φαίνεται ότι απασχολούσε τον μεγαλύτερο αριθμό τεχνιτών. Επίσης, η Μέμφιδα που είχε ως προστάτη θεό τον Ptah, ο οποίος έφερε και τον τίτλο «Μέγας Τεχνίτης», είχε μια σημαντική συνοικία χρυσοχόων. Η παράδοση αυτή συνεχίστηκε μάλιστα μέχρι και τους Μεσαιωνικούς χρόνους. Εκτός όμως από τους βασιλείς, και ιδιώτες είχαν το δικαίωμα να έχουν στην κατοχή τους κοσμήματα από χρυσό και πολύτιμους λίθους. Αυτό μάλιστα ήταν ένα προνόμιο που παραχωρούνταν ως βραβείο για τις ιδιαίτερες εργασίες τους ή την αφοσίωσή τους στον βασιλιά. Οι Αιγύπτιοι πίστευαν στη μετά θάνατον ζωή και πίστευαν ότι ο φαραώ θα συνέχιζε την διακυβέρνησή του σε αυτήν, επομένως, και οι αξιωματούχοι του, η ακολουθία του δηλαδή, θα έπρεπε να έχει εφοδιαστεί με τα κατάλληλα επιτύμβια διακοσμητικά που ταιριάζουν με την τάξη τους. Μάλιστα, για να πραγματοποιηθεί αυτό, οι τεχνίτες των βασιλικών εργαστηρίων

εφοδιάζαν και τους αξιωματούχους με τον απαραίτητο νεκρικό εξοπλισμό από χρυσό και με αγάλματα.

Για τους τεχνίτες δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η τέχνη περνούσε από πατέρα σε γιο, ενώ δεν υπάρχουν ενδείξεις για κάποιας μορφής συντεχνία χρυσοχόων. Αυτό δείχνει ότι πιθανώς η τέχνη της κοσμηματοποιίας αποτελούσε το κτήμα ενός αριθμού οικογενειών. Υπάρχει μάλιστα επιγραφή για τον «επικεφαλής των χρυσοχόων της περιουσίας του Άμμωνα», ο οποίος είχε αυτόν τον ρόλο, όπως και ο πατέρας του και ανήκε στην τάξη των τεχνιτών. Στην κοινωνική ιεραρχία η τάξη αυτή βρισκόταν ανάμεσα στους εργάτες της γης και τους γραφείς. Η πιο σημαντική όμως πηγή πληροφοριών είναι οι τοιχογραφίες που απεικονίζουν τους τεχνίτες ενώ δουλεύουν. Η πιο πρώιμη τέτοια απεικόνιση βρίσκεται στον τάφο του Mereruka στη Σαχάρα, που χρονολογείται στην 6η Δυναστεία (2345-2181 π.Χ.) και απεικονίζονται δύο νάνοι, οι οποίοι περνούν χάντρες σε ένα λεπτό σκοινί για να φτιάξουν ένα περιλαίμιο (εικόνα 6). Την περίοδο του Νέου Βασιλείου παρατηρείται μια αναβίωση των αναπαραστάσεων κοσμηματοτεχνιτών στην εικονογραφία και ιδιαίτερα των εργαστηρίων των χρυσοχόων του ναού του Άμμωνα. Ωστόσο, οι σκηνές σε αυτήν την περίοδο δεν ακολουθούν μια σειρά, ώστε να απεικονίζουν τις διαδοχικές φάσεις της δουλειάς από το λιώσιμο του μετάλλου μέχρι τη δημιουργία του κοσμήματος, αλλά γίνεται μια επιλογή και διάταξη των διαφορετικών δραστηριοτήτων έτσι ώστε το αποτέλεσμα να δίνει την αίσθηση της ζωνητής κίνησης.

Εικόνα 6: Σχεδιαστική αναπαράσταση της απεικόνισης των δύο νάνων που κατασκευάζουν περιλαίμιο από τον τάφο Mereruka (Πηγή: Aldred, 1978).

Στην αρχαία Αίγυπτο, για πρώτη φορά στην ιστορία, πραγματοποιήθηκε συστηματική επεξεργασία των μετάλλων και των λίθων. Η επεξεργασία αυτή πραγματοποιούνταν κυρίως χάρη στις χειρωνακτικές δεξιότητες των τεχνιτών, ενώ και η ποιότητα των υλικών είχε ιδιαίτερη σημασία. Η λεπτομέρεια και η

αποτελεσματικότητα των εργαλείων δεν είχαν τόσο μεγάλη σημασία. Οι τεχνικές που χρησιμοποιούσαν οι κοσμηματοτεχνίτες ήταν σίγουρα η επεξεργασία και η διαμόρφωση του μετάλλου, όπως και η χύτευσή του, και επίσης και η τεχνική *repoussé*, η κοίλανση, η συγκόλληση, η κοκκίδωση, η τεχνική για την κατασκευή σύρματος, και η τεχνική *cloisonné*.

Η τεχνική *repoussé*¹ είναι μια μεταλλουργική τεχνική σφυρηλάτησης, με την οποία δημιουργείται ένα ανάγλυφο σχέδιο. Η σφυρηλάτηση πραγματοποιείται στην πίσω όψη ενός λεπτού ελάσματος, το οποίο έχει πρώτα στερεωθεί σε κάποιο υπόστρωμα, κατασκευασμένο από πηλό, κονίαμα, ρητίνη ή κηρήθρα. Αρχικά, το ανάγλυφο δημιουργούνταν με ελεύθερο χέρι, πάνω σε ένα σχεδιαστικό περίγραμμα που έπειτα σφυρηλατούνταν, με διάφορα εργαλεία όπως σφυράκια ή ζουμπάδες. Οι ζουμπάδες είχαν στρογγυλεμένες κεφαλές, για να συγκεντρώνεται η δύναμη του σφυριού σε ένα σημείο και να μην σκίζεται το μεταλλικό έλασμα. Σε περιπτώσεις επαναλαμβανόμενου σχεδίου, ή όταν επρόκειτο να επεξεργαστούν μεγάλες επιφάνειες κατασκεύαζαν λίθινες ή μεταλλικές μήτρες, οι οποίες είχαν σκαλισμένο το διακοσμητικό μοτίβο και πάνω σε αυτές γινόταν η σφυρηλάτηση του μεταλλικού φύλλου, που έπαιρνε το σχήμα του καλουπιού. Με την εμπίεστη αυτή μέθοδο αυτή μπορούσαν να έχουν πιο γρήγορο αποτέλεσμα καθώς η εργασία τυποποιούνταν. Αυτή η τεχνική πιθανώς χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή των νεκρικών φυλακτών από χρυσό.

Η τεχνική της κοίλανσης χρησιμοποιείται για να τελειοποιήσει ένα ήδη διαμορφωμένο σχέδιο. Αποτελεί μια διαδικασία εσώγλυφης σφυρηλάτησης που εφαρμόζεται στην κύρια όψη του μεταλλικού φύλλου. Η τεχνική αυτή πραγματοποιείται με διάφορα εργαλεία, όπως η σμίλη ωθούμενη από ένα σφυρί και είναι η αντίθετη τεχνική της εγχάραξης, που περιλαμβάνει την αποκοπή και την αφαίρεση υλικού. Με αυτήν δεν γίνεται με αφαίρεση υλικού από την επιφάνεια, αλλά διαγράφει τη λεπτομέρεια στις μορφές, τα ρούχα, τις εκφράσεις, και τις επιγραφές. Χαρακτηριστικά δείγματα αυτής της τεχνικής είναι τα αγάλματα του φαράω *Peri I* και του γιου του, κατά την 6η Δυναστεία, καθώς επίσης και η μάσκα του *Τουταχαμών* της 18ης Δυναστείας αλλά και σε διάφορα άλλα έργα.

Η τεχνική της συγκόλλησης στην σύγχρονη κοσμηματοτεχνία σημαίνει την μόνιμη ένωση δύο μεταλλικών τμημάτων. Η μέθοδος αυτή ονομάζεται ετερογενής

¹ Στα ελληνικά η τεχνική αυτή ονομάζεται και «έκκρουση».

συγκόλληση και διακρίνεται περαιτέρω σε μαλακή και σκληρή με κριτήριο την θερμοκρασία τήξης για την κόλληση. Οι μαλακές συγκολλήσεις γίνονται σε θερμοκρασία μικρότερη των 500°C, ενώ όταν η κόλληση γίνεται σε υψηλότερη θερμοκρασία τότε ονομάζεται σκληρή. Η μαλακή κόλληση πραγματοποιείται στον κασσίτερο, μάλιστα οι Αιγύπτιοι είχαν λιώσει μικρές ποσότητες κασσιτέρου, ήδη από την προδυναστική περίοδο, ωστόσο οι μαλακές συγκολλήσεις δεν είχαν χρησιμοποιηθεί στην αρχαιότητα για την κοσμηματοτεχνία. Η σκληρή συγκόλληση γίνεται με την συγκράτηση των κομματιών ενωμένων και προσθέτοντας μεταξύ τους ένα κατάλληλο κράμα, το «συγκολλητικό κράμα» (solder), ή απλή κόλληση με θέρμανση των δύο μεταλλικών τμημάτων. Στην αρχαία Αίγυπτο το συγκολλητικό κράμα που χρησιμοποιούνταν ήταν ένα κράμα χρυσού, αργύρου και χαλκού, το οποίο είχε πιο χαμηλό σημείο τήξης σε σχέση με το αντικείμενο. Το συγκολλητικό κράμα θερμαινόταν μέχρι που κάποια στιγμή έλιωνε και ένωνε τα δύο κομμάτια του μετάλλου, μετά την ψύξη του.

Η διαδικασία αυτή απεικονίζεται σε πολλές παραστάσεις σε τάφους του Νέου Βασιλείου, στις οποίες οι τεχνίτες κάθονται σε ένα μαγκάλι και κρατούν το αντικείμενο στη φωτιά κατευθύνοντας με το φουσερό τις φλόγες (εικόνα 7). Άλλες μέθοδοι συγκόλλησης που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η κολλοειδής σκληρή συγκόλληση, με την ανάμιξη κόμμι και αλάτων χαλκού. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιούνταν στην κατασκευή συρμάτων από χάντρες και στην κοκκίδωση. Κατά τη διάρκεια του Νέου Βασιλείου οι Αιγύπτιοι κοσμηματοτέχνες κατασκεύαζαν χάντρες με συγκόλληση πέντε ή περισσότερων κόκκων σε ένα δαχτυλίδι, τα οποία όλα μαζί φαίνονται σαν ένας συμπαγής σωλήνας από χρυσό. Αιγυπτιακά κοσμήματα με τη μέθοδο της συγκόλλησης έχουν βρεθεί στην ταφή του Wah, η οποία χρονολογείται στην 11η Δυναστεία και αντικείμενα από τις ταφές των Τριών Πρικιπισσών και του Τουταγχαμών της 18ης Δυναστείας.

Εικόνα 7: Μεταλλοτεχνίτης κατά τη διαδικασία συγκόλλησης μετάλλων (Πηγή: Aldred, 1978).

Μια ακόμα τεχνική που χρησιμοποιήθηκε στην αρχαία Αίγυπτο ήταν αυτή της κοκκίδωσης, η οποία γίνεται με κολλοειδή σκληρή συγκόλληση. Στην τεχνική αυτή συγκολλούνται εκατοντάδες χρυσές ή ασημένιες πολύ μικρές κοκκίδες, οι οποίες τοποθετούνταν στην επιφάνεια του μεταλλικού ελάσματος δημιουργώντας μοτίβα. Ένα πολύ χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα είναι το βραχιόλι με διακόσμηση πάπιας του Ραμσή ΙΙ (εικόνα 8). Δεν γνωρίζουμε τον τρόπο κατασκευής των κοκκίδων. Θα μπορούσαν να έχουν γίνει είτε από κομμένα κομματάκια σύρματος, τα οποία στην συνέχεια θερμαίνονταν και με κύλιση γίνονταν σφαίρες ή με το στάξιμο τηγμένου μετάλλου σε νερό ή και με το κοσκίνισμα σκόνης χρυσού από το οποίο διάλεγαν φυσικούς κόκκους μικρών διαστάσεων. Ωστόσο, υπάρχει μια τεχνική που χρησιμοποιείται ακόμα μέχρι σήμερα στο Λουξόρ για τη δημιουργία κόκκων. Η μέθοδος αυτή γίνεται με την σταδιακή βύθιση τηγμένου χρυσού μέσα σε ένα αγγείο από ύψος ενός περίπου μέτρου. Με συνεχή ανακίνηση αυτό διασπάται δημιουργώντας αναρίθμητες πολύ μικρές σφαίρες, οι οποίες στη συνέχεια κοσκινίζονται και ταξινομούνται ανά μέγεθος. Η μέθοδος αυτή της κοκκίδωσης κατάγεται από τη Μεσοποταμία, όπου χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά, όπως προκύπτει από τα ευρήματα στο εργαστήριο χρυσού του βασιλικού νεκροταφείου της Ur (2550 π.Χ.). Κατά τη διάρκεια του Μέσου Βασιλείου η τεχνική αυτή διαδόθηκε και στην Αίγυπτο. Η πρωιμότερη εμφάνιση αυτής της τεχνικής, στην Αίγυπτο, τοποθετείται στη 12η Δυναστεία (1191-1802 π.Χ.), στα κοσμήματα από τον θησαυρό της πριγκίπισσας Khnumet και Mereret στο Dahshur. Έπειτα ξαναεμφανίζεται στα μέσα του Νέου Βασιλείου και ιδιαίτερα στην περίοδο των Ραμσίδων. Η τεχνική αυτή φαίνεται ότι

θεωρούνταν ξένη στην Αίγυπτο και δεν εμφανίζεται στα παραδοσιακά αιγυπτιακά κοσμήματα.

Εικόνα 8: Βραχιόλι με διακόσμηση πάπιας του Ραμσή ΙΙ, κατασκευασμένο από χρυσό και lapis lazuli, με διακοσμητικές λεπτομέρειες που έχουν γίνει με την τεχνική της κοκκίδωσης (Πηγή: <https://egypt-museum.com/duck-bracelet-of-ramesses-ii/>)

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι η Αίγυπτος υπήρξε ο πρώτος λαός που ανέπτυξε την τεχνική για την κατασκευή σύρματος, στις αρχές της 3ης χιλιετίας π.Χ.. Οι τεχνίτες χρησιμοποιούσαν το σύρμα για να κατασκευάσουν αλυσίδες, επομένως δεν χρειάζονταν συνήθως μεγάλο μήκος. Σχετικά με την διαδικασία κατασκευής του έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις, φαίνεται όμως ότι επικρατεί η τεχνική της σφυρηλάτησης. Στη συνέχεια για την δημιουργία αλυσίδας, έκοβαν μια λωρίδα φύλλου χρυσού, την έστριβαν και την πίεζαν σε μια ράβδο ώστε να αποκτήσει κυλινδρική διατομή και έπειτα κυλούσαν αυτό το σύρμα ανάμεσα σε δύο επίπεδες επιφάνειες για να εξομαλυνθεί. Έπειτα, το έκοβαν κατά μήκος και έτσι δημιουργούσαν έναν αριθμό δακτυλιδιών, τα οποία στη συνέχεια συγκολλούσαν και δημιουργούσαν μια αλυσίδα. Μια άλλη μορφή αλυσίδας, πιο πολύπλοκη και πιο δυνατή γινόταν με συρμάτινες

θηλιές, ή και με πλέξη αλυσίδων που δημιουργούσε ακόμα πιο ανθεκτικές αλυσίδες. Εκτός από την Αίγυπτο, αλυσίδες αυτού του είδους έχουν βρεθεί στην Ανατολία, τη Μεσοποταμία, τη Λήμνο και την Κρήτη.

Η τεχνική cloisonné χρησιμοποιούνταν για τη δημιουργία υποδοχών που θα τοποθετούνταν τα ενθέματα ημιπολύτιμων λίθων, γυαλιού ή φαγεντιανής. Ουσιαστικά, αποτελεί μια τεχνική για την κατασκευή χρυσών κυψελών. Οι Αιγύπτιοι κοσμηματοτεχνίτες ήταν πολύ καλοί σε αυτήν και ήδη από την 4η Δυναστεία (2613-2494 π.Χ.) υπάρχουν τα πρώτα τεκμήρια μιας μορφής cloisonné, η οποία στην πραγματικότητα είναι τοποθέτηση των ενθεμάτων σε εσοχές πάνω στο μέταλλο. Η μέθοδος αυτή δημιουργεί κελιά με τη συγκόλληση λωρίδων σε ορθή γωνία. Η στερέωση των λωρίδων αυτών γινόταν με κολλοειδή σκληρή συγκόλληση ή με κόλλα μετάλλων και δημιουργούσαν έτσι μια σειρά από κελιά. Όταν οι κυψέλες ήταν πια έτοιμες, γεμίζονταν με μια πάστα κονιάματος πάνω στο οποίο τοποθετούσαν τα διάφορα ενθέματα, πολύτιμοι λίθοι ή γυαλί. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε ιδιαίτερα στα επιστήθια κοσμήματα με μορφές και ιερογλυφικά. Η πρωιμότερη ένδειξη χρήσης της τεχνικής cloisonné είναι στα περιάπτα της βασίλισσας Iput, που χρονολογούνται στην 6η Δυναστεία και βεβαίως εφαρμόστηκε ιδιαίτερα στα κοσμήματα του Τουταγχαμών, στην 18η Δυναστεία.

Η χύτευση αποτελεί μια από τις πιο παλιές μεθόδους που επινόησε ο άνθρωπος για την επεξεργασία του μετάλλου. Στη διαδικασία αυτή το λιωμένο μέταλλο χύνεται σε ένα καλούπι, το οποίο κατασκευάζεται συνήθως από άμμο ή μέταλλο και έχει συγκεκριμένο σχήμα. Έπειτα, το μέταλλο ψύχεται, το καλούπι αφαιρείται και δημιουργείται το τελικό προϊόν της χύτευσης. Η τεχνική αυτή δεν ήταν πολύ διαδεδομένη στην κοσμηματοτεχνία καθώς το repoussé είχε πιο οικονομικά αποτελέσματα. Παρ' όλα αυτά έχουν βρεθεί πολλές μήτρες για μικροαντικείμενα, τα οποία φτιάχνονταν είτε με χύτευση είτε με εκτύπωση. Η χύτευση ενός ολόκληρου αντικειμένου γινόταν με την τεχνική του «χαμένου κεριού», όπως λέγεται, σε όλη την προδυναστική περίοδο. Η πιο έντονη περίοδος χρήσης της, ωστόσο, είναι στο Νέο Βασίλειο εξαιτίας της μαζικής παραγωγής δαχτυλιδιών και σκουλαρικών που γίνονταν με αυτή τη μέθοδο. Η τεχνική του «χαμένου κεριού» αποτελεί έναν τρόπο χύτευσης με καλούπι. Η επιθυμητή μορφή σκαλίζεται σε κηρόμαζα και καλύπτεται με πηλό μέχρι να στεγνώσει. Έπειτα, όταν ο πηλός στέγνωσε, το κερί έφευγε από ειδικά διαμορφωμένες οπές και στη θέση του έμπαινε το λιωμένο μέταλλο. Μετά την ψύξη

του μετάλλου, ο πηλός αφαιρούνταν και απέμενε το χυτευμένο αντικείμενο. Το καλούπι στην τεχνική αυτή χρησιμοποιούνταν δηλαδή μόνο για μια φορά.

Χρήση κοσμημάτων στην καθημερινή ζωή και τις ταφικές πρακτικές

Μια από τις πιο συνήθεις καθημερινές χρήσεις των κοσμημάτων στην αρχαία Αίγυπτο ήταν η χρήση τους για καλλωπιστικούς λόγους και ιδιαίτερα για να προσθέσουν χρώμα στο καθημερινό τους ένδυμα, το οποίο ήταν λευκού χρώματος από λινό. Εκτός από τον στολισμό του ενδύματος με τα πολύχρωμα κοσμήματα πάνω στο λευκό ένδυμα, επιπλέον, η τοποθέτησή τους είχε και συμβολικό περιεχόμενο καθώς επέλεγαν συγκεκριμένο χρώμα και είδος πετρωμάτων. Επίσης, τα φορούσαν και για λόγους που είχαν να κάνουν με τις μαγικές ιδιότητές τους, δηλαδή να ενισχύουν την σεξουαλική ελκυστικότητα αυτού που τα φορούσε, όπως χρησιμοποιούσαν με αντίστοιχο τρόπο τα ρούχα και τα καλλυντικά.

Τα αιγυπτιακά κοσμήματα, ωστόσο, χρησιμοποιούνταν πρωτίστως για λόγους προστασίας, δηλαδή ως φυλαχτά. Το υλικό, το σχήμα, το χρώμα τους αποτελούσαν ιδιότητες που συνδυάζονταν με συγκεκριμένο τρόπο ώστε να δημιουργούνται φυλαχτά γι' αυτό που τα κατείχε και τα οποία θα τον προστάτευαν από κακές δυνάμεις, γιατί περιβαλλόταν από στοιχεία που δεν μπορούσε να κατανοήσει, όπως φυσικά φαινόμενα, ζώα και τους νεκρούς. Διάφοροι ημιπολύτιμοι λίθοι με τα χρώματα του ουρανού ή της βλάστησης ή του αίματος είχαν ακριβώς αυτή τη λειτουργία προστασίας του κατόχου από διάφορους εξωτερικούς κινδύνους. Για την κατασκευή των φυλαχτών χρησιμοποιούνταν μια ποικιλία υλικών, ακόμα και το γυαλί και μάλιστα ήδη από πολύ νωρίς, δηλαδή το τέλος του Μέσου Βασιλείου. Το γυαλί ωστόσο δεν ήταν τόσο διαδεδομένο σε αντίθεση με την φαγεντιανή που προτιμούνταν εξαιτίας της πλαστικότητάς της και συνεπώς της δυνατότητας που είχε να δουλεύεται σε μήτρα.

Τα φυλαχτά συνήθως είχαν αποτροπαϊκή λειτουργία και παρείχαν την αντίστοιχη προστασία στον κάτοχό τους. Ένα ιδιαίτερα προσφιλές σχήμα φυλαχτού ήταν το ιερογλυφικό σύμβολο «ανκχ» (ankh), το οποίο συμβολίζει τη ζωή και το σύμπαν, όπως και άλλα ιερογλυφικά σύμβολα που συνδυάζονταν μάλιστα και σχηματίζαν φράσεις με ευχές για καλή τύχη και ευζωία, ή το όνομα κάποιου φαραώ που πίστευαν ότι είχε προστατευτικές ιδιότητες. Τα κοσμήματα αυτά που ήταν και φυλαχτά τα φορούσαν και οι ζωντανοί αλλά και οι νεκροί. Τα περιάπτα με κυλινδρικό σχήμα σχετίζονταν αποκλειστικά με την προστασία γυναικών και παιδιών, εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια του Μέσου Βασιλείου και παρέμειναν σε χρήση μέχρι

και το τέλος του Νέου Βασιλείου (εικόνα 9). Οι βασικοί τύποι αυτής της κατηγορίας φυλαχτού είναι δύο. Ο πρώτος κατασκευάζεται από χρυσό, άργυρο ή ήλεκτρο, το σώμα του είναι κούφιο και συχνά διακοσμείται με την τεχνική της κοκκίδωσης ή σχοινοειδή διακόσμηση, και στα δύο άκρα έχει ένα κάλυμμα που ανοίγει και κλείνει. Στο πάνω μέρος υπάρχει και η οπή ανάρτησης για να μπορεί να φορεθεί. Ορισμένα τέτοια κυλινδρικά φυλαχτά βρέθηκαν με ένα κομμάτι παπύρου στο εσωτερικό τους όπου ήταν γραμμένη ευχή για την προστασία των μητέρων και των παιδιών. Ο δεύτερος τύπος αυτού του φυλαχτού ήταν συμπαγής, και στο σώμα του είχε εναλλασσόμενες χάντρες από χρυσό ή άργυρο και διάφορα πετρώματα, όπως αμέθυστο, τυρκουάζ, lapis lazuli κ.ά., με οπή ανάρτησης στο πάνω μέρος.

Εικόνα 9: Κυλινδρικά φυλαχτά για την προστασία γυναικών και παιδιών, 12η Δυναστεία (Πηγή: Andrews, 1994)

Μια ακόμα κατηγορία κοσμημάτων φυλαχτών που σχετίζονταν με την προστασία των γυναικών ήταν κοσμήματα με χάντρες στο σχήμα του οστρέου «cowrie» εξαιτίας της ομοιότητάς του με γυναικεία γεννητικά όργανα. Τέτοιου είδους χάντρες τοποθετούνταν σε γυναικεία περιζώματα και θεωρούνταν ως φυλαχτό της γονιμότητας, και ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιούνταν από εγκύους (εικόνα 10).

Εικόνα 10: Εξωτερικά γυναικείο φυλαχτό-κόσμημα με χάντρες στο σχήμα του οστρέου cowrie, 18η Δυναστεία (Πηγή: Andrews, 1994).

Διάφορα άλλα σύμβολα χρησιμοποιούνταν ως φυλαχτά. Ένα πολύ διαδεδομένο τέτοιο σύμβολο ήταν βεβαίως το «μάτι του Ώρου» (wadjet), σύμβολο προστασίας της βασιλικής εξουσίας και καλής υγείας (εικόνα 11). Ο Ώρος ήταν αρχαίος Αιγύπτιος θεός του ουρανού και συχνά συναντάται στις παραστάσεις ως γεράκι. Το δεξί μάτι συνδέεται με τον θεό του ήλιου, τον Ρα, ενώ το αριστερό συνδέεται με τον θεό της σελήνης Θωθ. Το σύμβολο του ματιού φέρει ένα φρύδι από την πάνω πλευρά και ένα σημάδι από την κάτω πλευρά, το «δάκρυ» και μια απόληξη που καταλήγει σε σπείρα, τα οποία παραπέμπουν στο σημάδι που υπάρχει στο μάτι του γερακιού. Το σύμβολο αυτό εμφανίζεται ήδη από το Παλαιό Βασίλειο και εξακολουθεί να υπάρχει μέχρι τη Ρωμαϊκή περίοδο, με αρκετές διαφοροποιήσεις βεβαίως. Τα υλικά που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλομορφία και περιλαμβάνουν γυαλί, είτε μονόχρωμο είτε πολύχρωμο, και ημιπολύτιμους λίθους, όπως lapis lazuli, αμέθυστο, σάρδιο, κορνεόλη, χαλκηδόνη λίθο, οψιανό κ.ά..

Εικόνα 11: Χρυσό βραχιόλι με ένθετους ημιπολύτιμους λίθους σε διάφορα σύμβολα, μεταξύ αυτών και το δεξί μάτι του Ωρου, 21η Δυναστεία (Andrews, 1991)

Μια άλλη κατηγορία κοσμημάτων – φυλαχτών ήταν αυτά με μορφές θεοτήτων ή οικείων ζώων και τα φορούσαν όσο ήταν εν ζωή αλλά και στους νεκρούς (εικόνα 12). Τα πιο συνήθη φυλαχτά με απεικόνιση θεοτήτων με ανθρώπινη μορφή ήταν ο Άμων ή Ρα, ο Χε, ο Ωρος, ο Νεφερτούμ, ο Όσιρις, ο Πτα, η Αθώρ, η Ίσις, η Μάατ, η Νέφθυς, η Σατέτ και η Νεχεμπέτ. Υπήρχαν και άλλες θεότητες οι οποίες απεικονίζονταν με τη μορφή ζώων, ο Άνουβις ως τσακάλι, ο ιερός ταύρος Άπις, ο Βησά, ένας πολύ αγαπητός θεός του αιγυπτιακού πανθέου και ο μόνος που απεικονίζεται κατ'ένώπιο να φορά λεοντή ή μισός λιοντάρι και μισός νάνος. Επίσης, ο Μάαχες αναπαρίσταται ως άνθρωπος με κεφάλι λιονταριού, ο Νεχεμγκαού, μια χθόνια θεότητα που απεικονίζεται με μορφή ερπετού, ο Σεθ με τη μορφή ιπποπόταμου ή κροκόδειλου, ο Ωρος ως γεράκι ή άνθρωπος με κεφαλή γερακιού κ.ά.. Η καθημερινή ή εν ζωή χρήση αυτών των φυλαχτών ήταν για να τεθεί ο κάτοχός του υπό την προστασία κάποιας θεότητας, ή ακόμα γιατί πίστευαν ότι έτσι αποκτούσαν κάποια από τις δυνάμεις ή τα χαρακτηριστικά που είχε η κάθε θεότητα, ή απλά για να δηλώσουν την λατρεία και την πίστη τους προς αυτήν.

Εικόνα 12: Κοσμήματα – φυλαχτά από πολύτιμα μέταλλα με τη μορφή ανθρωπομορφικών ή ζωομορφικών θεοτήτων (Πηγή: Andrews, 1994)

Μια διαφορετική κατηγορία φυλαχτών ήταν αυτά που έχουν ταξινομηθεί και ως «δυναστικά φυλαχτά», τα οποία είχαν τη μορφή διαφόρων αντικειμένων, τα οποία και επενδύονταν με ιδιαίτερους συμβολισμούς, όπως εξουσία και δύναμη ή αντιπροσώπευαν μια συγκεκριμένη κατάσταση ή ποιότητα που ήθελαν να έχουν οι νεκροί στην μετά θάνατον ζωή τους. Για παράδειγμα, πολλά τέτοια φυλαχτά είχαν τη μορφή βασιλικών συμβόλων, όπως στέμματα, σκήπτρα, ή κόμπρες και σφίγγες. Η παρουσία αυτής της κατηγορίας φυλαχτών είναι ενδεικτικό του εκδημοκρατισμού των πεποιθήσεων σχετικά με τους νεκρούς και της αντίστοιχης τελετουργίας. Έτσι, αυτό που κάποτε ήταν σύμφυτο με τον θεσμό και την ιδιότητα του βασιλιά και ελάχιστων ευνοούμενων αυλικών σταδιακά γίνεται προσιτό σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Αυτή η διαδικασία φτάνει στο απόγειο της κατά το Μέσο Βασίλειο όταν είναι σχεδόν παγιωμένη η απεικόνιση των προσωπικών αποκτημάτων στο εσωτερικό των σαρκοφάγων των απλών πολιτών και σε αυτά περιλαμβάνονται και βασιλικά σύμβολα.

Άλλα κοσμήματα – φυλακτά αυτής της ομάδας έχουν θεϊκή ή κοσμική νοηματοδότηση, όπου και πάλι ο αρχικός προορισμός τους θα ήταν η προώθηση της βασιλικής μετά θάνατον ζωής. Ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της κατηγορίας φυλαχτών είναι το λευκό και το ερυθρό στέμμα, σύμβολα της Άνω και της Κάτω Αιγύπτου αντίστοιχα, και το ψχεντ, το διπλό στέμμα που συνδύαζε και τα δύο, το σκήπτρο και το μαστίγιο, επίσης βασιλικά εμβλήματα, η κόμπρα (uraeus), η σφίγγα και τελετουργικά σκεύη (εικόνα 13).

Εικόνα 103: Περίαπτο με χρυσό έλασμα που απεικονίζει γύπα και κόμπρα σε ένα καλάθι, και αργυρό έλασμα σε σχήμα διπλού στέμματος, και χάντρες από ναλόμαζα και στεατίτη. Χρυσό περίαπτο με χρυσό έλασμα σε σχήμα διπλού στέμματος μέσα σε καλάθι, και χρυσές χάντρες (Πηγή: Andrews, 1994)

Τα πιο διαδεδομένα και προσφιλή φυλακτά όμως ήταν οι σκαραβαίοι, ένα πολύ συνηθισμένο μοτίβο στην αιγυπτιακή τέχνη, το οποίο είχε και ιδιαίτερο συμβολισμό. Οι αιγυπτιακοί σκαραβαίοι γνώρισαν πολύ μεγάλη διάδοση εντός και εκτός Αιγύπτου και χρησιμοποιήθηκαν κυριολεκτικά όλα τα υλικά που είχαν στη διάθεσή τους οι αρχαίοι Αιγύπτιοι για την κατασκευή τους, ευγενή μέταλλα, ημι-πολύτιμοι ή μη πολύτιμοι λίθοι, μέχρι και γυαλί. Τα πρωιμότερα δείγματα γυάλινων αντικειμένων αιγυπτιακής κατασκευής είναι σκαραβαίοι που φέρουν τα ονόματα κάποιων αξιωματούχων της 12ης Δυναστείας. Το πιο σύνθητες υλικό κατασκευής αυτών των σκαραβαίων είναι ο στεατίτης. Ο αμέθυστος, η ορεία κρύσταλλος, και ο πράσινος ίασπις βρίσκονται περισσότερο στην περίοδο πριν το Νέο Βασίλειο, ενώ στη συνέχεια επικρατούν ο κόκκινος ίασπις, η κορνεόλη, και ο lapis lazuli. Τα βασικά χαρακτηριστικά των σκαραβαίων είναι ότι έχουν αρκετά μικρό μέγεθος, που

κυμαίνεται από 0,5 έως 2,5 εκ. πλάτος και τα κείμενα και τις εικόνες που φέρουν τα καλύτερα σωζόμενα από αυτά. Ο λόγος για τον οποίο αυτή η κατηγορία φυλαχτών γνώρισε τόσο μεγάλη διάδοση είναι ορισμένες ιδιότητες του σκαθαριού αυτού που ζει στη Δυτική Έρημο και τους συμβολισμούς που τους αποδόθηκαν.

Πιο συγκεκριμένα, το σκαθάρι σε κουλουριασμένη μορφή συνδέθηκε με τον ηλιακό δίσκο που διατρέχει τον ουρανό από την ανατολή ως τη δύση κάθε μέρα. Επίσης, ο σκαραβαίος έγινε σύμβολο της νέας ζωής και της αναγέννησης. Στα ιερογλυφικά μάλιστα ο σκαραβαίος αποδίδεται ως «kheper» που σημαίνει και γεννιέμαι. Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι θεωρούσαν τον σκαραβαίο ως ένα υψηλού συμβολισμού αντικείμενο καθώς και το ίδιο το σκαθάρι το οποίο συμβόλιζε τις αρχέγονες πεποιθήσεις τους για το σύμπαν και τις κοσμικές δυνάμεις που το ελέγχουν, συνεπώς αφορούσε και στην ύπαρξη τους την ίδια. Αυτές οι πεποιθήσεις τους προήλθαν από την λανθασμένη αντίληψη που είχαν ότι τα σκαθάρια εκκολάπτονται από σβόλους κοπριάς χωρίς την αναγκαιότητα σεξουαλικής επαφής για την αναπαραγωγή τους. Οι σκαραβαίοι ως φυλαχτά για την προστασία του κατόχου τους φοριούνταν στον λαιμό, με μια οπή ανάρτησης από την οποία περνούσαν σύρμα ή σκοινί. Επίσης, ανάλογα με το υλικό κατασκευής το φυλαχτό έπαιρνε επιπρόσθετα και τις μαγικές ιδιότητες που απέδιδαν στο εκάστοτε υλικό. Εκτός από την μαγική προστασία που παρείχε ο σκαραβαίος ως σύμβολο και το υλικό κατασκευής αυτή αυξανόταν με την προσθήκη μαγικών φράσεων και συμβόλων στην οπίσθια επίπεδη επιφάνειά του. Επίσης, η επιφάνεια αυτή μπορούσε να διακοσμηθεί με το όνομα ή την εικόνα κάποιου θεοτήτα προκειμένου να παρέχει την προστασία της στον κάτοχό του (εικόνα 14).

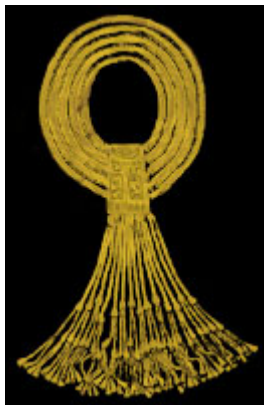
Εικόνα 14: Δαχτυλίδι με σκαραβαίο από χρυσό και στεατίτη (Πηγή: <https://www.thecollector.com/egyptian-scarabs/>)

Μια ακόμα χρήση των κοσμημάτων στην αρχαία Αίγυπτο ήταν για να δηλωθεί η κοινωνική θέση, καθώς αποτελούσαν ενδείξεις για την θέση, την οικονομική κατάσταση, την δύναμη και το κύρος που είχε ο κάτοχός τους. Στις αρχές του Νέου Βασιλείου μάλιστα δημιουργήθηκε μια κατηγορία κοσμημάτων, τα οποία προορίζονταν ως τιμητικό βραβείο για διάφορους λόγους. Αρχικά αυτά δίνονταν σε άτομα για την στρατιωτική τους ικανότητα και ανδρεία στην διάρκεια της μάχης. Σύντομα όμως η χρήση τους επεκτάθηκε και μπορούσαν να απονεμηθούν στον οποιοδήποτε διοικητικό υπάλληλο. Σε αυτήν την κατηγορία κοσμημάτων είναι τα φυλαχτά σε σχήμα μύγας, τα οποία εμφανίστηκαν ήδη από την προ-Δυναστική περίοδο, ωστόσο, στο Νέο Βασίλειο συνδέθηκαν με την απόδοση τιμής σε στρατιώτες. Το μοτίβο της μύγας κατάγεται είτε από την Ασία, και τα φυλαχτά της Μεσοποταμίας, ή σύμφωνα με άλλη άποψη προέρχεται από τη Νουβία (εικόνα 15). Το βραβείο αυτό δινόταν, όπως προαναφέρθηκε για στρατιωτικές διακρίσεις στο πεδίο της μάχης. Αυτή η σύνδεση του μοτίβου της μύγας με την στρατιωτική ανδρεία ενδεχομένως συνδέεται με την επιμονή των μυγών με την οποία επιτίθενται στους ανθρώπους, την παρουσία μυγών στο πεδίο της μάχης, αλλά και με το ιερογλυφικό σύμβολο της λέξης, το οποίο συνδέεται με την απομάκρυνση είτε ζώων είτε εχθρών και έτσι σταδιακά αποτέλεσε σύμβολο γενναιότητας. Επιπλέον, στην αρχαία αιγυπτιακή μυθολογία η μύγα θεωρούνταν ότι προστάτευε από τις ασθένειες και την ατυχία.

Εικόνα 15: Φυλαχτό με χρυσά ελάσματα σε σχήμα μύγας (Πηγή: [https://www.arabworldbooks.com/en/e-zine/jewels-of-honour#:~:text=Similar%20to%20the%20Golden%20Flies,tightly%20together%20\(Wilkinson%20112\).](https://www.arabworldbooks.com/en/e-zine/jewels-of-honour#:~:text=Similar%20to%20the%20Golden%20Flies,tightly%20together%20(Wilkinson%20112).))

Επίσης, σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν και τα λεγόμενα «Shebiu Collar», το οποίο θα μπορούσε να μεταφραστεί ελεύθερα ως παράσημο του χρυσού περιλαιμίου (εικόνα 16).

Εικόνα 16: Shebiu Collar, αποτελείται από πέντε σειρές χαντρών που συνδέονται στο κέντρο και είναι εξολοκλήρου κατασκευασμένο από χρυσό (Πηγή: <https://ancientegyptonline.co.uk/jewellerycollar/>)

Εκτός από τα κοσμήματα για τον λαιμό για την απόδοση τιμών υπήρχαν και άλλα είδη κοσμημάτων αυτής της κατηγορίας, όπως τα βραχιόλια «awaw» και «mesketu» (εικόνα 17). Τα πρώτα είχαν τετράγωνη διατομή και σήμερα σώζονται ελάχιστα δείγματα από βασιλικούς τάφους. Η δεύτερη κατηγορία είναι επίσης σπάνια, και ένα από αυτά φέρει το όνομα του Τούθμωση Γ' (εικόνα 18).

Εικόνα 17: Βραχιόλια του τύπου “awaw”, από χρυσό, 18η Δυναστεία (Πηγή: https://www.britishmuseum.org/collection/object/Y_EA66840)

Εικόνα 18: Το χρυσό βραχιόλι με την επιγραφή του Τούθμωση Γ', το οποίο βρέθηκε στον τάφο του στρατηγού Djehuty και του είχε απονεμηθεί τιμητικά, 18η Δυναστεία (Πηγή: <https://egypt-museum.com/bracelet-inscribed-with-the-cartouche-of-thutmose-iii/>).

Εκτός από την καθημερινή τους ζωή όμως οι Αιγύπτιοι φορούσαν κοσμήματα και στον θάνατο τους. Τα κοσμήματα αυτά που συνόδευαν τον νεκρό μπορούσαν να είναι τα ίδια με αυτά που χρησιμοποιούσαν στην καθημερινότητά τους, ή να κατασκευάζονταν ειδικά για την ταφή. Η *Βίβλος των Νεκρών* αναφέρει συγκεκριμένους τύπους κοσμημάτων, και το υλικό κατασκευής τους. Για παράδειγμα

σε ένα ξόρκι της *Βίβλου* αναφέρεται ένας γύπας από χρυσό που τοποθετείται στον λαιμό και το σχέδιο απεικονίζει έναν γύπα με ανοιχτά φτερά που κρατά στα νύχια του σφιχτά το δαχτυλίδι Σεν, σύμβολο της αιωνιότητας. Ένα αντίστοιχο περιλαίμιο εντοπίστηκε στον τάφο του Τουταγχαμών (εικόνα 19). Συγκεκριμένα για τα νεκρικά κοσμήματα των φαραώ, αυτά προετοιμάζονταν ήδη από τα πρώτα χρόνια της βασιλείας τους και το σχέδιό τους ήταν περισσότερο παραδοσιακό με λιγότερα εξατομικευμένα χαρακτηριστικά σε σχέση με αυτά που φορούσαν στην καθημερινότητά τους.

Εικόνα 19: Περιλαίμιο από τον τάφο του Τουταγχαμών που απεικονίζεται γύπας με ανοιχτά φτερά και το δαχτυλίδι Σεν στα νύχια του (Πηγή: <http://www.touregypt.net/museum/vulture2page.htm>)

Τα κοσμήματα που προορίζονταν για νεκρική χρήση, όπως και τα καθημερινά, είχαν διαφορετικές ιδιότητες το καθένα ανάλογα με το σημείο του σώματος στο οποίο το φορούσαν. Τα νεκρικά κοσμήματα χρησιμοποιούνταν περισσότερο ως φυλαχτά και αναφέρονταν συγκεκριμένα στη Βίβλο των Νεκρών. Ένα πολύ σημαντικό τέτοιο φυλαχτό ήταν το «ib», το οποίο έχει το σχήμα της καρδιάς, το οποίο θεωρούνταν από τους αρχαίους Αιγύπτιους ως το κέντρο της ευφυΐας και του συναισθήματος (εικόνα 12). Επίσης, υπήρχαν αντίστοιχα φυλαχτά σε σχήμα άλλων μελών του ανθρώπινου σώματος όπως κνήμης, ποδιού, χεριού και προσώπου, τα οποία αφενός προσέδιδαν στον νεκρό τις αντίστοιχες σωματικές ιδιότητες, και επιπλέον λειτουργούσαν ως

υποκατάστατο ενός συγκεκριμένου μέλους του σώματος, όταν για κάποιον λόγο αυτό ατροφούσε ή καταστρεφόταν (εικόνα 20).

Εικόνα 110: Νεκρικό φυλαχτό σε σχήμα καρδιάς «ib»

(Πηγή: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/694160>)

Εικόνα 21: Νεκρικά φυλαχτά σε διάφορα σχήματα, ανάμεσά τους και ορισμένα σε σχήμα μελών του σώματος (Πηγή: Andrews, 1991)

Το κάθε αντικείμενο που τοποθετούνταν για να συνοδέψει τον νεκρό είχε συγκεκριμένη θέση. Τα κοσμήματα επίσης τοποθετούνταν με συγκεκριμένο τρόπο. Τα περιδέραια έμπαιναν σε μικρά τραπέζια, τα βραχιόλια τα φορούσαν στους καρπούς του νεκρού, τα περιζώματα στο ισχίο και τα βραχιόλια για τα πόδια στους αστράγαλους. Σε ασύλητη γυναικεία ταφή του Μέσου Βασιλείου που ανασκάφηκε από την Αρχαιολογική Αποστολή της Βοστώνης βρέθηκε η νεκρή με μια πλήρη συλλογή κοσμημάτων που αποτελούσε ένα χαρακτηριστικό σύνολο κοσμημάτων της εποχής

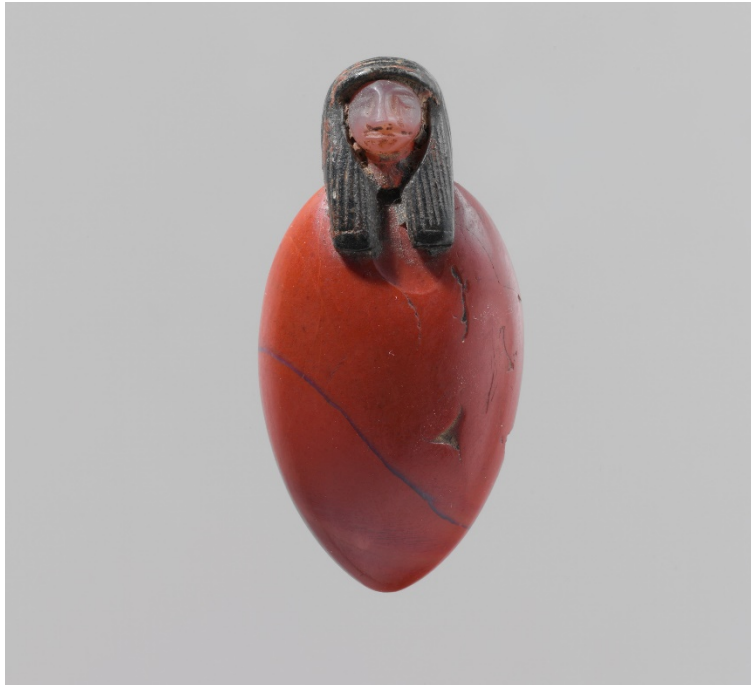
αυτής. Η γυναίκα που είχε ταφεί δεν ανήκε σε κάποια υψηλή κοινωνική τάξη, όπως προκύπτει από την απλότητα των κοσμημάτων και των υπόλοιπων κτερισμάτων. Αυτό έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από την άποψη ότι ενώ γνωρίζουμε πολλά για τα βασιλικά κοσμήματα της εποχής, δεν είναι τόσο γνωστά αυτά που φορούσαν οι άνθρωποι των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Συνήθως γνωρίζουμε για κάποιες χάντρες που έχουν περαστεί σε κορδόνι, και φυλαχτά. Στην συγκεκριμένη ταφή η γυναίκα φορούσε ένα περιδέραιο με τρεις σειρές από κυλινδρικές χάντρες κατασκευασμένες από κορνέολη, αμέθυστο και φαγεντιανή. Ένας λεπτός δίσκος από ήλεκτρο που υπήρχε εκεί κοντά πιθανώς κρεμόταν σε μια από τις σειρές αυτές. Επίσης, υπήρχε ένας αργυρός ουραίος, μια κόμπρα ως ιερό σύμβολο εξουσίας, στον λαιμό της και συγκαταλέγεται σε έναν σπάνιο τύπο κοσμημάτων που η πλειονότητά τους βρίσκεται στην περιοχή που βρέθηκε και η ταφή και κατασκευάζονταν από χρυσό ή άργυρο. Το συγκεκριμένο σχέδιο αντικατοπτρίζει την παράδοση των κοσμημάτων του Μέσου Βασιλείου. Η χρήση του συγκεκριμένου συμβόλου είναι συνήθης καθώς εμφανίζεται στο ευρύτερο σύνολο των βασιλικών εμβλημάτων, τα οποία είχαν ιδιαίτερη σημασία για τη μετά θάνατον ζωή.

Μια άλλη κατηγορία κοσμημάτων με αποκλειστικά ταφική χρήση ήταν τα επιστήθια κοσμήματα. Ένα σύνολο οκτώ τέτοιων κοσμημάτων από χρυσό με ένθετη διακόσμηση βρέθηκαν σε ένα διαμέρισμα του τάφου του Τουταγχαμών. Φαίνεται ότι έχουν φτιαχτεί για τη ταφή από το γεγονός ότι τα θέματά τους είναι όλα νεκρικού περιεχομένου. Επίσης, οι σκαραβαίοι – ένα από τα αρχαιότερα θρησκευτικού περιεχομένου σύμβολα της Αιγύπτου χρησιμοποιήθηκαν σε ταφές με ιδιαίτερη συμβολική σημασία. Αρχικά, αποτελούσε ένα θρησκευτικό αντικείμενο, το έμβλημα της αναγέννησης και του θεού Khepri, ο οποίος συνδέθηκε με την αναγέννηση, την ανανέωση και την ανάσταση. Το όνομα του σημαίνει «δημιουργία». Στη συνέχεια αναγνωρίστηκε ως μια έκφανση του Ra, που συμβολίζει τον ήλιο που ανατέλλει κάθε μέρα. Τα φυλαχτά σε σχήμα σκαραβαίου αρχικά χρησιμοποιούνταν στις ταφές, και έπειτα χρησιμοποιήθηκαν σε περιδέραια. Επίσης, τοποθετούνταν μαζί με μικρές κυλινδρικές ή δισκοειδείς σφραγίδες, οι οποίες έφεραν το όνομα του κατόχου τους, για χρήση κατά τη μετάβασή τους σε μια μεταβατική περίοδο οπότε χρησιμοποιούνταν ως φυλαχτό προστασίας από τους ζωντανούς. Πολλά είδη σφραγίδων κατασκευάστηκαν με σκοπό να ταφούν μαζί με τους νεκρούς, συνεχίζοντας αυτή τη πρακτική του σκαραβαίου – φυλαχτού.

Στο Νέο Βασίλειο απέκτησαν πολύ ευρεία διάδοση τα φυλακτά σε σχήμα καρδιάς. Τοποθετούνταν στον κορμό σχεδόν όλων των ταριχευμένων σωμάτων που

έχουν βρεθεί, είτε πάνω είτε ανάμεσα από τους επιδέσμους. Τα φυλακτά της καρδιάς είναι από τα πιο συνηθισμένα αποτροπαϊκού χαρακτήρα αντικείμενα που συναντάμε στις αιγυπτιακές ταφικές πρακτικές. Κατασκευάζονταν από διάφορες πρώτες ύλες, πολύτιμους λίθους όπως η κορνεόλη και ο lapis lazuli, μέχρι φαγεντιανή ή και πηλό. Ήταν μικρού μεγέθους, περίπου 4-5 εκατοστών, ωστόσο έχουν μια αρκετά μεγάλη ποικιλία ως προς τα χαρακτηριστικά τους. Επίσης, συχνά αυτά τα φυλακτά είχαν το σχήμα σκαραβαίου ή σκαραβοειδούς. Με τον τρόπο αυτό πίστευαν ότι ο σκαραβαίος θα διασφαλίσει την ομαλή μετάβαση του νεκρού στον άλλο κόσμο. Εξάλλου, ο σκαραβαίος ήταν το σύμβολο της νέας ζωής, της αναγέννησης και επομένως συνέβαλε στην διασφάλιση της επιτυχημένης αναγέννησης του νεκρού στην νέα του ζωή. Στη Βίβλο των Νεκρών αναφέρεται ότι ο σκαραβαίος της καρδιάς κατασκευαζόταν από κάποιο πράσινο λίθο, όπως ο βασάλτης, και τοποθετούνταν στη θέση της καρδιάς μετά την τελετή του ανοίγματος του στόματος. Στη βάση του ο σκαραβαίος αυτού του τύπου έφερε συχνά επιγραφή με συγκεκριμένο ξόρκι, το οποίο προοριζόταν για να δεσμεύσει την καρδιά σε σιωπή, όταν θα την ζύγιζαν στη ζυγαριά για να διαπιστωθεί η αξία του νεκρού, ώστε να μπορέσει να εισέλθει στον παράδεισο. Επίσης, ένα άλλο ξόρκι που απαντάται λιγότερο συχνά είχε αντίστοιχο περιεχόμενο, ή όριζαν την καρδιά να παραμείνει με τον νεκρό μετά θάνατον, για να μπορέσει να εισέλθει στον Κάτω Κόσμο.

Την εποχή των Ραμσίδων γνώρισαν μεγάλη διάδοση τα φυλακτά της καρδιάς με ανθρώπινη κεφαλή, το οποίο αποτελούσε σημαντικό αντικείμενο για ταφική χρήση αποκλειστικά (εικόνα 22). Τα φυλακτά αυτά είναι αρκετά σπάνια και είναι ενδεικτικά των υψηλών τεχνικών δυνατοτήτων των Αιγυπτίων. Τα τυπικά και τα εικονογραφικά γνωρίσματα των φυλακτών αυτών με ανθρώπινη κεφαλή αντανακλούν την ταφική χρήση τους. Το μέγεθός τους και το βάρος τους είναι τέτοιο που αποκλείεται η χρηστική τους λειτουργία. Στην εικονογραφία τους συνήθως απεικονίζεται ο νεκρός ως οσική οντότητα και παραπέμπει σε μερικά από τα χαρακτηριστικά που βρίσκουμε και στα ανθρωπομορφικά φέρετρα, με τα χέρια πάνω στο στήθος, το πτηνό ba ή ακόμα και τον φτερωτό σκαραβαίο. Αυτά τα γνωρίσματα και η αναγραφή του οσικού ονόματος του νεκρού αποδίδουν στα αντικείμενα αυτά ισχυρό συμβολισμό που σχετίζεται με τον θεό Όσιρι.

Εικόνα 22: Αιγυπτιακό φυλαχτό σε σχήμα καρδιάς από κόκκινο ίασπη με κεφαλή ανθρώπου από κορνεόλη (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/547782>)

Μια άλλη κατηγορία ταφικών κοσμημάτων βρέθηκε σε ανασκαφές στην Αμάρνα, σε τάφους της 18ης Δυναστικής περιόδου, με άτομα διαφόρων κοινωνικών τάξεων. Τα πιο συνηθισμένα κοσμήματα σε αυτές τις ταφές ήταν τα δαχτυλίδια με το μάτι wadjet τα περισσότερα από τα οποία είχαν κατασκευαστεί από φαγεντιανή με μήτρα (εικόνες 23, 24). Αυτός ο τύπος φαίνεται ότι ήταν πολύ διαδεδομένος σε βασιλικούς τάφους κυρίως, ενώ τουλάχιστον 19 τέτοια βρέθηκαν και στον τάφο του Τουταγχαμών.

Εικόνα 23: Δαχτυλίδι από φαγεντιανή με το σύμβολο wadjet (Πηγή: <https://medusa-art.com/egyptian-faience-wadjet-eye-ring.html>)

Fig. 2a wadjet-eye ring bezel mould (P176 – I.C.5) (UC40981)
(Copyright of the Petrie Museum of Egyptian Archaeology)

Εικόνα 24: Μήτρα για την κατασκευή του δαχτυλιδιού wadjet (Πηγή: Vanthuyne 2012)

Μια ακόμα αρκετά διαδεδομένη κατηγορία κοσμημάτων από φαγεντιανή ήταν τα κρεμαστά κοσμήματα, τα οποία κρέμονταν χαλαρά και χρησιμοποιούνταν ως πλατιά περιλαίμια, περιδέρια, βραχιόλια και δαχτυλίδια. Η κατασκευή τους ήταν αρκετά απλή, καθώς αποτελούνταν από μια χάντρες φαγεντιανής που περνούσαν σε σχοινί. Στην 18η Δυναστεία υπάρχουν τρεις τέτοιοι τύποι περιλαίμιων που ήταν αρκετά συνήθεις, το wsh περιλαίμιο, το ανθόσχημο και ένα στον τύπο του φυλακτού (εικόνα 25). Τα ανθόσχημα περιλαίμια δεν είχαν αποκλειστικά ταφική χρήση, αλλά

χρησιμοποιούνταν και σε εορταστικές, τελετουργικού χαρακτήρα εκδηλώσεις. Στον τάφο του Τουταγχαμών εντοπίστηκαν τουλάχιστον επτά τέτοια περιλαίμια.

**Fig. 3 Reconstructed faience collar (UC1957)
(Copyright of the Petrie Museum of Egyptian
Archaeology UCL)**

Εικόνα 25: Περιλαίμιο ανθόσημου τύπου με χάντρες από φαγεντιανή (Πηγή: Vanthuyne 2012)

Τα κοσμήματα του Τουταγχαμών

Ο χρυσός και ο άργυρος αποτελούν δύο πολύτιμα μέταλλα, τα οποία εμφανίστηκαν στην Προδυναστική Περίοδο στην Αίγυπτο και η χρήση τους διατηρήθηκε στη συνέχεια για την χρήση τελετουργικών αντικειμένων, κτερισμάτων και ειδών προσωπικής χρήσης. Ορισμένα αντικείμενα – ένα κόσμημα ή ακόμα και ένα βασιλικό φέρετρο - προορίζονταν για να τιμήσουν ένα πρόσωπο, αποτελούσαν δηλαδή «objet de vertu». Ιδιαίτερα ο χρυσός είχε συνδεθεί ιδιαίτερα με την αρχαία Αίγυπτο στη συνείδηση των Αιγυπτιολόγων, ακόμα και πριν από τις εντυπωσιακές ανακαλύψεις στον τάφο του Τουταγχαμών, τη δεκαετία του 1920. Αρχικά, και τα δύο αυτά πολύτιμα μέταλλα, όπως και το ήλεκτρο, που αποτελεί ένα φυσικό κράμα χρυσού και αργύρου, χρησιμοποιήθηκαν μάλλον τυχαία, αφού οι διαφορές ανάμεσά τους δεν φαίνεται να είχαν κάποιον ιδιαίτερο ρόλο. Δηλαδή, ενώ ο χρυσός υπήρχε στην Αίγυπτο, σε αντίθεση με τον άργυρο, η διαθεσιμότητα της πρώτης ύλης δεν επενεργούσε πάνω στην αξία τους. Έτσι, ο χρυσός υπερείχε σε σχέση με τον άργυρο, ως προς την οικονομική

αξία τους, ήδη από τις αρχές του Μέσου Βασιλείου, παρά το γεγονός ότι ο άργυρος εξακολουθούσε να είναι πιο σπάνιο μέταλλο. Σε κάθε περίπτωση, η αρχαία Αίγυπτος δεν απέκτησε νομισματική οικονομία παρά μόνο από τον 4ο αιώνα π.Χ. και έπειτα, επομένως, η κατανόηση της αξίας μεταξύ των δύο μετάλλων βασίζεται στη σειρά με την οποία εμφανίζονται στους καταλόγους με τις προσφορές στους ναούς της φαραωνικής περιόδου.

Κατά τη διάρκεια του Παλαιού Βασιλείου εμφανίζονται για πρώτη φορά αντικείμενα κατασκευασμένα από πολύτιμα μέταλλα και αποσκοπώντας σε συγκεκριμένο αισθητικό αποτέλεσμα που βασίζεται στην χρωματική αντίθεσή τους. Αυτή η πρακτική γενικεύεται στο Μέσο Βασίλειο, ενώ στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα και ιδιαίτερα στην εποχή του Τουταγχαμών, τεκμηριώνεται πληρέστερα η πολυπλοκότητα στην χρήση των πολύτιμων μετάλλων. Ο χρυσός, όπως επίσης και τα κράματά του -τα οποία ήταν κόκκινα ή είχαν χρωματιστεί κόκκινα σκοπίμως -, όπως επίσης ο άργυρος και το ήλεκτρο, χρησιμοποιήθηκαν συστηματικά από τους τεχνίτες, οι οποίοι συνειδητά εκμεταλλεύτηκαν τις αποχρώσεις τους για να συνδέσουν τα αντικείμενα με συμβολικό περιεχόμενο και τη συμβολική χρήση για την οποία προορίζονταν.

Τα κοσμήματα που έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη στον τάφο του Τουταγχαμών αποτελούν τεκμήρια της περίπλοκης χρήσης του χρυσού, του αργύρου και του ήλεκτρου, κατά το δεύτερο μισό της 18ης Δυναστείας. Βεβαίως, θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι πρόκειται για ένα γενικευμένο επίτευγμα της περιόδου αυτής, ωστόσο, εμείς σήμερα έχουμε την δυνατότητα να ανασυνθέσουμε αυτήν την πτυχή της κοσμηματοποιίας της αρχαίας Αιγύπτου, χάρη στον τάφο του Τουταγχαμών, του μοναδικού τάφου ενός Αιγύπτιου φαραώ, ο οποίος διασώθηκε από τυμβωρύχους της αρχαιότητας, αλλά και της σύγχρονης εποχής. Επιπλέον, ορισμένα αντικείμενα κατασκευασμένα από πολύτιμα μέταλλα, τα οποία είναι πρωιμότερα του Νέου Βασιλείου καταδεικνύουν ακριβώς αυτήν την εξέλιξη. Τα κοσμήματα του Τουταγχαμών πιθανώς αντικατοπτρίζουν την καλλιτεχνική και αισθητική αντίληψη, όπως και τον τρόπο έκφρασης μέσα από την μεταλλοτεχνία, από την περίοδο της βασιλείας του Αμενχοτέπ III - παππού του Τουταγχαμών - στο πρώτο μισό του 14ου αιώνα π.Χ.. Μάλιστα, η περίοδος αυτή του Αμενχοτέπ III υπήρξε μια περίοδος μεγάλου υλικού πλούτου στην Αίγυπτο, κατά την οποία παρουσιάζεται και υψηλό επίπεδο τεχνολογικής ανάπτυξης και αισθητικής εξέλιξης στην μικροτεχνία.

Ο Τουταγχαμών υπήρξε Αιγύπτιος φαραώ της 18ης Δυναστείας και ο τελευταίος νόμιμος βασιλιάς της. Ο πατέρας του ήταν ο Ακενατών και ο ίδιος γεννήθηκε στην Αμάρνα και ήταν ο μοναδικός διάδοχος του θρόνου. Ο πατέρας του πέθανε όταν ο Τουταγχαμών ήταν μόλις 10 ετών, ωστόσο, ανέλαβε τον θρόνο και για να εξασφαλιστεί η συνέχεια της δυναστικής γραμμής παντρεύτηκε την ετεροθαλή αδελφή του Ankhesenamun. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του άλλαξε τη θρησκεία που είχε εδραιώσει ο πατέρας του, επανέφερε τον πολυθεϊσμό και μετέφερε την κατοικία του από την Αμάρνα, στην Μέμφιδα, που ήταν η παλαιά πρωτεύουσα. Βασίλευσε για εννέα περίπου έτη και πέθανε σε ηλικία 19 ετών, οπότε θάφτηκε στην Κοιλιάδα των Βασιλέων. Ο τάφος του είναι ο μοναδικός βασιλικός τάφος που διέφυγε τη σύληση από τυμβωρύχους. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των αρχαίων Αιγυπτίων η διατήρηση του σώματος του νεκρού αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνέχεια της ζωής μετά τον θάνατο του ανθρώπου. Γι' αυτόν τον λόγο και προκειμένου να εξασφαλιστεί το πέρασμα στην αιώνια ζωή, ο νεκρός ταριχευόταν και τοποθετούσαν κοσμήματα και φυλαχτά γύρω από τον λαιμό, την καρδιά και το στήθος του. Η μούμια του Τουταγχαμών συνοδευόταν από 143 τέτοια αντικείμενα ανάμεσα στους επιδέσμους, τα οποία εκτός από την καλλιτεχνική τους αξία αντικατοπτρίζουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τα ταφικά έθιμα των αρχαίων Αιγυπτίων.

Τα διάφορα αντικείμενα που βρέθηκαν στο σώμα του νεκρού φαραώ είχαν ταφική αλλά και καθημερινή χρήση. Ανάμεσα στα χιλιάδες αντικείμενα που εντοπίστηκαν συνολικά μέσα στον τάφο, περισσότερα από είκοσι έχουν κατασκευαστεί αποκλειστικά από χρυσό, άργυρο, και/ή ήλεκτρο. Το δεύτερο φέρετρο του Τουταγχαμών ήταν φτιαγμένη αποκλειστικά από χρυσό, και το καπάκι του ήταν στερεωμένο με δέκα συνδέσμους από άργυρο, οι οποίοι έφεραν επιγραφή με το όνομα του νεκρού βασιλιά. Διάφορα άλλα αντικείμενα συνδύαζαν τον χρυσό με τον άργυρο, όπως μια πυξίδα σε σχήμα βασιλικής δέλτου, ράβδοι, σάλπιγγες, βραχιόλι, δρεπάνι και εγχειρίδιο.

Τα κοσμήματα που βρέθηκαν στον τάφο περιελάμβαναν πολλά περιδέραια, περιλαίμια και άλλα κρεμαστά κοσμήματα που φοριούνταν γύρω από τον λαιμό ή αναρτούνταν στον θώρακα. Κάποια από αυτά ήταν τοποθετημένα στο σώμα του νεκρού, ενώ άλλα βρισκόντουσαν σε θήκες μέσα στον τάφο. Ορισμένα από τα περιδέραια θεωρείται ότι είχαν κατασκευαστεί για να χρησιμοποιηθούν σε άλλους τάφους και αφού καθαρίστηκαν επανατοποθετήθηκαν στον τάφο του Τουταγχαμών, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες της βιαστικής ταφής του νεκρού. Δέκα από τα

περιδέρια που βρέθηκαν στον τάφο έχουν κατασκευαστεί από τον συνδυασμό των πολύτιμων μετάλλων, δηλαδή χρυσό και άργυρο, χρυσό και ήλεκτρο ή χρυσό, ήλεκτρο και άργυρο. Είναι εμφανές επίσης ότι ο τρόπος που έχουν επιλεγεί και χρησιμοποιηθεί τα μέταλλα σχετίζεται με τις αποχρώσεις τους και την συμβολική αξία και σημασία με την οποία επενδύονταν τα υλικά.

Ο θώρακας και οι ώμοι του Τουταγχαμών καλύπτονταν από επτά μεγάλα περιάπτα, τα οποία είχαν τοποθετηθεί ανάμεσα στους επιδέσμους της μούμιαις. Από αυτά, τα τέσσερα έχουν αποκλειστικά νεκρική χρήση και είναι κοσμήματα φτιαγμένα από λεπτά ελάσματα χρυσού, ενώ τα άλλα τρία είναι φτιαγμένα με την χρήση της τεχνικής cloisonné. Όλα τα κοσμήματα αναπαράγουν το κοινό μοτίβο με φτερωτά πλάσματα που περιβάλλουν τον βασιλιά, προστατεύοντάς τον κάτω από τα φτερά τους και του παρέχουν μαγική προστασία. Εκτός από αυτά τα περιάπτα, στο σώμα του Τουταγχαμών υπήρχαν άλλα κοσμήματα διαφόρων τύπων, που εξυπηρετούσαν και διαφορετικό σκοπό. Στον θώρακα υπήρχε περιάπτο με το χαρακτηριστικό αιγυπτιακό σύμβολο, το μάτι του Ωρου, το οποίο αποτελούσε σύνηθες φυλαχτό για τους νεκρούς φαραώ (εικόνα 26). Πιο σύνηθες είναι το δεξί μάτι, το οποίο σχετιζόταν με τον θεό του ήλιου Ρα. Το μάτι περιβάλλεται από την αιγύπτια θεά Wadjet που απεικονίζεται ως κόμπρα, ήταν προστάτιδα της Κάτω Αιγύπτου και φορά το κόκκινο στέμμα και την θεά Nekhbet, προστάτιδα της Άνω Αιγύπτου, που απεικονίζεται ως γύπας και φορά λευκό στέμμα. Οι χάντρες είναι κυλινδρικού σχήματος, κόκκινες, πράσινες και τουρκουάζ και εναλλάσσονται με δισκοειδείς χρυσές χάντρες.

Εικόνα 26: Περίαπτο από τον τάφο του Τουταγχαμών με το μάτι του Ωρου (Πηγή: <https://egypt-museum.com/wadjet-eye-pectoral-of-king-tutankhamun/>)

Το χρυσό τρισδιάστατο περίαπτο που απεικονίζει τη θεά προστάτιδα της Άνω Αιγύπτου (Nekhabet) με τη μορφή γύπα είναι κατασκευασμένο από χρυσό, ήλεκτρο, lapis lazuli, κορνεόλη και γυαλί κόκκινου και μπλε χρώματος. Το σώμα του γύπα είναι κατασκευασμένο από χρυσό με την τεχνική cloisonné και ένθετο γυαλί και ημιπολύτιμους λίθους (εικόνα 27). Στα νύχια του έχει το δαχτυλίδι Σεν που συμβόλιζε την αιωνιότητα και το άπειρο και είχε μαγική δύναμη που προστάτευε από κάθε κακό. Το σχήμα του είναι στρογγυλό και σχηματίζεται από ένα σκοινί και τα άκρα του σχηματίζουν μια γραμμή εφαπτόμενη στον κύκλο. Συμβολίζει τον ήλιο, ο οποίος περιστρέφεται γύρω από τη Γη και την προστατεύει. Το κεφάλι και ο λαιμός του όρνεου έχουν γίνει με καλούπι. Ο γύπας φορά το λευκό στέμμα, σύμβολο της Άνω Αιγύπτου με τα χαρακτηριστικά φτερά στρουθοκαμήλου να το περιβάλλουν (Atef). Το στέμμα είναι κατασκευασμένο από ήλεκτρο και τα φτερά είναι επίσης ένθετα. Το συγκεκριμένο κόσμημα ενδεχομένως φορέθηκε από τον Τουταγχαμών όσο ήταν ακόμα εν ζωή.

Εικόνα 27: Περίαπτο από τον τάφο του Τουταγχαμών με μορφή γύπα (Πηγή: Facebook)

Ένα ακόμα περίαπτο απεικονίζει τον θεό Όσιρι, ο οποίος φαινομενικά πλαισιώνεται από τις δύο θεότητες της Άνω και Κάτω Αιγύπτου -Nekhbet και Wadjet - με τη μορφή του γύπα και της κόμπρας, αντίστοιχα. Ωστόσο, οι ιερογλυφικές επιγραφές που υπάρχουν δίπλα τους αναφέρουν ότι πρόκειται για την Ίσιδα, δίπλα από

τον γύπα και τη Νεφθή, δίπλα από την κόμπρα. Η θεά Ίσιδα φορά το λευκό στέμα (Hedjet) της Άνω Αιγύπτου, το οποίο εδώ περιλαμβάνει και δύο φτερά που παραπέμπουν στο στέμμα Ated, ενώ η θεά Nephthys φορά το κόκκινο στέμμα (deshret) σύμβολο της Κάτω Αιγύπτου. Επίσης, ανάμεσα στα φτερά υπάρχει και το σύμβολο του δαχτυλιδιού Σεν. Το λευκό στέμμα είναι κατασκευασμένο από άργυρο, ενώ το κόκκινο από χρυσό. Οι δύο θεότητες βρίσκονται μέσα σε καλάθια (neb basket) και προστατεύουν με τα φτερά τους τον θεό. Ο άργυρος χρησιμοποιήθηκε επίσης στην κατασκευή του Όσιρι, ο οποίος απεικονίζεται με το σώμα του ταριχευμένο και τυλιγμένο σε ύφασμα από λινάρι, που αποδίδεται συνήθως με λευκό χρώμα, ενώ τα τμήματα που φαίνεται το δέρμα του είναι από χρυσό. Η παράσταση βρίσκεται μέσα σε ένα πρώιμο ιερό, το γείσο του οποίου πλαισιώνεται από δύο κόμπρες που φέρουν τον ηλιακό δίσκο και συμβολίζει την ανάσταση του νεκρού βασιλιά, ηγεμόνα της Άνω και Κάτω Αιγύπτου. Το περιάπτο αυτό είναι κατασκευασμένο από χρυσό – όχι πολύ καλής ποιότητας - και άργυρο και έχει ένθετα από κορνεόλη, lapis lazuli και χρωματιστό γυαλί. Οι τεχνικές που έχουν χρησιμοποιηθεί είναι αυτές της μεταλλοπλαστικής chasing και repoussé (εικόνα 28).

Εικόνα 28: Επιστήθιο κόσμημα με απεικόνιση του Όσιρι από τον τάφο του Τουταγχαμών (Πηγή: <https://egypt-museum.com/tutankhamun-pectoral-of-osiris-isis-and-nephthys/>)

Συνολικά, τα περιάπτα από τον τάφο του Τουταγχαμών, όπως και πολλά από τα υπόλοιπα κοσμήματα που βρέθηκαν στον τάφο του, τα οποία είναι κατασκευασμένα από χρυσό, άργυρο ή ήλεκτρο, ή και συνδυασμό αυτών των υλικών, έχουν ως κεντρικό θέμα απεικονίσεις του ήλιου, στις οποίες υπάρχει επίσης ένα γεράκι ή ένας σκαραβαίος. Οι σκαραβαίοι στην αιγυπτιακή τέχνη είναι ένα αρκετά σύνηθες μοτίβο και είτε συνοδεύονται από ιερογλυφικά είτε αποτελεί απεικόνιση του ονόματος με το οποίο ανέβηκε στον θρόνο ο Τουταγχαμών, το «Nebkheperure», το οποίο μεταφράζεται ως «ο θεός Ra είναι ο άρχοντας της Μεταμόρφωσης». Τα κοσμήματα αυτά όταν είναι κατασκευασμένα από άργυρο ή ήλεκτρο αντιπροσωπεύουν τη σεληνιακή όψη του ήλιου και το ταξίδι του ήλιου κατά τη διάρκεια της νύχτας μέσα από τον κάτω κόσμο. Το πιο αντιπροσωπευτικό κόσμημα αυτής της κατηγορίας αντικειμένων είναι κατασκευασμένο από χρυσό και άργυρο με την τεχνική cloisonné, και έχει πολλά ενθέματα από γυαλί και ημιπολύτιμους λίθους (εικόνα 4). Οι διάφορες παραστάσεις που το απαρτίζουν παρατίθενται σε οριζόντια διάταξη. Στο κατώτερο τμήμα υπάρχει γιρλάντα από άνθη λωτού, παπύρου και σπόρους παπαρούνας. Το κόσμημα αυτό συμβολίζει τη γέννηση του ήλιου και της σελήνης και αποτελούσε με βεβαιότητα ένα από τα εμβλήματα της στέψης του βασιλιά, καθώς ένας νέος γιος του θεού ήλιου γεννήθηκε για να βασιλέψει στην Αίγυπτο (εικόνα 29).

Εικόνα 29: Περίαπτο από τον τάφο του Τουταγχαμών (Πηγή: <http://www.globalegyptianmuseum.org/record.aspx?id=15087>)

Στο κέντρο βρίσκεται ένα μιξογενές πλάσμα, ένα γεράκι με σώμα σκαραβαίου, και τα δύο ενσάρκώσεις του θεού ήλιου. Τα γερακίσια πόδια με τα γαμπά νύχια κρατούν δακτυλίους Σεν και εραλδικά τοποθετημένα τα άνθη που αποτελούν σύμβολα της Κάτω και της Άνω Αιγύπτου, τον πάπυρο και τον λωτό. Το σώμα του γερακιού στο κέντρο είναι ένας σκαραβαίος κατασκευασμένος από το λεγόμενο λιβυκό γυαλί της ερήμου, ένα φυσικό γυαλί πυριτίου κίτρινου χρώματος. Ο σκαραβαίος εδώ αντιπροσωπεύει τον ανατέλλοντα Ήλιο Κεπρά (Khepri), μια διαφορετική μορφή του θεού Ήλιου – Ρα. Ο Κεπρά είναι ο θεός των μεταμορφώσεων και μέσα από αυτόν εκδηλώνεται η ανανέωση της ζωής. Τα μπροστινά πόδια του σκαραβαίου αντί για τους συνήθεις ηλιακούς δίσκους υποστηρίζουν ένα ιδιαίτερο σύμβολο που αντιπροσωπεύει τον ήλιο και το φεγγάρι ταυτόχρονα. Εικονίζεται ένα ουράνιο πλοίο το οποίο φέρει το αριστερό μάτι του θεού του ουρανού Ωρου, το οποίο αποκαταστάθηκε από τον Θωθ, θεό της Σελήνης και της Σοφίας, αφού του το έβγαλε ο Σεθ -θεός του ανέμου - κατά τη διαμάχη τους για τον θρόνο μετά τον θάνατο του Όσιρι. Το πλοίο πλαισιώνεται από αυτοκρατορικούς «ουραίους» (uraei) που κρατούν την ημισέληνο και τον δίσκο της σελήνης, μέσα στον οποίο βρίσκεται μια παράσταση με τον βασιλιά πλαισιωμένο από τον θεό της Σελήνης Θωθ με το χαρακτηριστικό κεφάλι ίβιδας, το ιερό πουλί των αρχαίων Αιγυπτίων και τον θεό του ήλιου Ρα με κεφάλι γερακιού. Ο βασιλιάς και ο θεός Θωθ φέρουν στο κεφάλι ημισέληνο και τον σεληνιακό δίσκο, ενώ ο θεός Ρα τον ηλιακό δίσκο.

Η τέχνη του Νέου Βασιλείου δείχνει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τις χρωματικές αποχρώσεις των πολύτιμων μετάλλων και κυρίως στον κόκκινο χρυσό. Ήδη από τις απαρχές της τέχνης της αρχαίας Αιγύπτου παρατηρείται αυτό το φαινόμενο, και υπάρχουν χρυσά αντικείμενα με κόκκινες ή προρφυρές αποχρώσεις στις επιφάνειες, οι οποίες δεν σχετίζονται με τις εγγενείς ιδιότητες των υποκείμενων χρωμάτων. Στις περισσότερες περιπτώσεις τέτοιων αντικειμένων, τα οποία μάλιστα χρονολογούνται σε όλες τις περιόδους της αρχαίας Αιγύπτου, δεν πρόκειται για ένα ηθελημένο χρωματικό αποτέλεσμα, αλλά είναι αποτέλεσμα της διάβρωσης, η οποία συμβαίνει κατά βάση στην ταφή αλλά σε κάποιες περιπτώσεις οφείλεται και στις ατμοσφαιρικές συνθήκες κατά την αποθήκευση ή τη χρήση του. Ωστόσο, αυτό το αποτέλεσμα του κόκκινου χρυσού δεν είναι πάντα αποτέλεσμα των ταφονομικών συνθηκών και η επιλεκτική χρήση του εντοπίζεται κατά το Νέο Βασίλειο και κυρίως στα κτερίσματα από τον τάφο του Τουταγχαμών.

Ο χρωματισμός αυτός οφείλεται σε μικρές ποσότητες σιδήρου στον καθαρό χρυσό. Τα αιγυπτιακά αντικείμενα με πορφυρές επιφάνειες εξαιτίας της παρουσίας σιδήρου είναι πάρα πολύ σπάνια και βρίσκονται αποκλειστικά σε βασιλικές συνάφειες του Νέου Βασιλείου. Γι' αυτόν τον λόγο και επιπλέον επειδή αντίστοιχο φαινόμενο δεν έχει εντοπιστεί σε άλλους πολιτισμούς είναι μάλλον όχι πολύ πιθανό ο σίδηρος να προέρχεται από την σκόπιμη προσθήκη σιδηρούχων μεταλλευμάτων και δεν σχετίζεται επίσης με την εκμετάλλευση του χρυσού και την ύπαρξη προσμίξεων πλούσιων σε σίδηρο. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του συνδυασμού του πορφυρού χρυσού με τον καθαρό χρυσό εντοπίζεται σε ένα ζευγάρι ενωτίων από τον τάφο του Τουταγχαμών, τα οποία αποκαταστάθηκαν με χάντρες περασμένες σε κρίκο από τις οποίες κρέμονταν εναλλάξ σταγόνες από πορφυρό χρυσό και άνθη από καθαρό χρυσό. Τα ενώτια αυτά ανήκαν στο σύνολο των κοσμημάτων που φορούσε ο βασιλιάς σε νεαρή ηλικία μέχρι και την ενηλικίωσή του σύμφωνα με το έθιμο (εικόνα 30).

Εικόνα 30: Ζεύγος ενωτίων από τον τάφο του Τουταγχαμών στα οποία υπάρχει καθαρός και πορφυρός χρυσός (Πηγή: Pinterest)

Ένα ακόμα ιδιαίτερο κόσμημα από τον τάφο του Τουταγχαμών είναι ένα περιάπτο που απεικονίζει την τελετή στέψης του βασιλιά, ο οποίος βρίσκεται ανάμεσα σε δύο καθιστές μορφές (εικόνα 31). Είναι κατασκευασμένο από χρυσό, όχι καλής ποιότητας, άργυρο, διάφανο χαλαζία και χαλαζίτη με ένθετο χρωματιστό γυαλί,

πράσινο, κόκκινο, μαύρο, μπλε, καθώς και χάντρες από ήλεκτρο και μπλε γυαλί. Η παράσταση απεικονίζεται σε έναν χώρο, που η βάση είναι διακοσμημένη με οχτώ ομάδες από το σύμβολο heh που σηματοδοτεί την αιωνιότητα και το έναστρο στερέωμα πάνω από το επιστύλιο. Στο εσωτερικό του ναού βρίσκεται ο βασιλιάς, ο οποίος φοράει μπλε στέμμα, χρωματιστό μανδύα και πουπουλένιο ένδυμα και κρατά τα σκήπτρα του. Οι δύο μορφές που τον πλαισιώνουν είναι οι θεότητες της Μέμφιδος και είναι καθισμένες σε θρόνους.

Εικόνα 31: Επιστήθιο κόσμημα από τον τάφο του Τουταγχαμών με παράσταση της στέγης του βασιλιά (Πηγή: <http://www.auxtroiscrayons.com/home/2021/9/16/the-golden-mask-of-king-tutankhamun>)

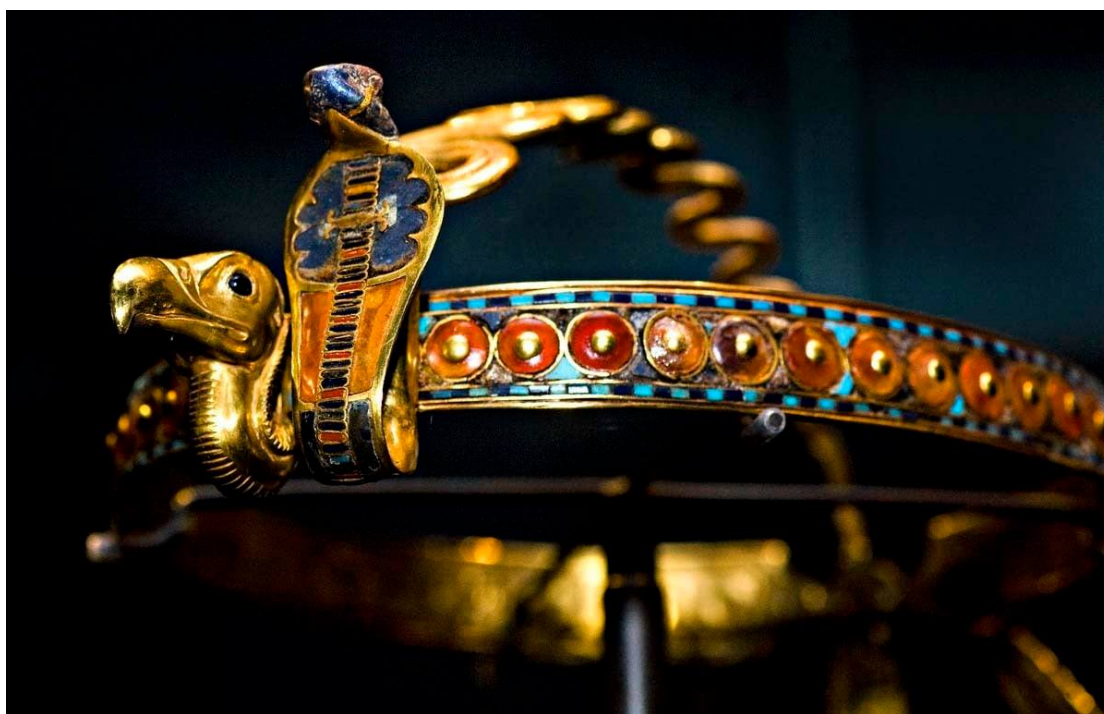
Στα αριστερά είναι η θεά Sekhmet με κεφαλή λιονταριού και κρατά ένα κλαδί φοίνικα που συμβολίζει την μακροχρόνια βασιλεία. Στα δεξιά εικονίζεται ο θεός Πτα, θεός της δημιουργίας, ο οποίος δίνει ζωή και εξουσία με το σκήπτρο που κρατά στα χέρια του. Πίσω από την Sekhmet βρίσκεται μια μορφή, η οποία ονομάζεται Ka και αντιπροσωπεύει το πνεύμα του ανθρώπου ή του θεού, το οποίο μπορεί να βρίσκεται στο άγαλμά του μετά τον θάνατό του. Η μορφή αυτή επιστέφεται από ένα γεράκι. Πίσω από τον θεό Πτα, μια γονατιστή μορφή που συμβολίζει την αιωνιότητα κρατά κλαδί φοίνικα και στηρίζει μια κόμπρα (uraeus) με τον ηλιακό δίσκο μέσα σε ένα καλάθι neb. Οι επιγραφές αναφέρουν ότι η θεά Sekhmet υπόσχεται στον βασιλιά αιωνιότητα και ο

Πτα, ζωή, εξουσία και ευδαιμονία. Το κόσμημα αυτό, όπως φαίνεται, από την παράσταση που απεικονίζει, με τον βασιλιά ως επίγειο ηγεμόνα, αλλά και από την θέση του μέσα στον τάφο, είχε φτιαχτεί όσο ζούσε ο βασιλιάς και συγκεκριμένα για την στέψη του ως φαραώ. Ως προς τις κατασκευαστικές λεπτομέρειές του αξίζει να υπογραμμίσουμε ότι το σώμα του Φθα είναι ταριχευμένο και αποδίδεται με άργυρο, όπως και το στέμμα της Άνω Αιγύπτου που φορά το γεράκι.

Τα αντικείμενα από τον τάφο του Τουταγχαμών συνολικά δείχνουν ότι ο άργυρος χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει συμβατικά τα αντικείμενα που στην πραγματικότητα ήταν λευκά. Σημαντικό βοήθημα για τους τεχνίτες της περιόδου αυτής είναι η εισαγωγή της χρήσης του γυαλιού και η επεξεργασία της φαγεντιανής, ήδη από τις αρχές της 18ης Δυναστείας. Η λευκή φαγεντιανή που χρησιμοποιήθηκε από την εποχή του Μέσου Βασιλείου δεν τοποθετούνταν αρχικά στα κοσμήματα, ωστόσο, εντάσσεται στη συνέχεια στην κοσμηματοτεχνία μαζί με το αδιαφανές γυαλί, το οποίο μάλιστα συχνά αντικατέστησε τη χρήση ημιπολύτιμων λίθων σε ενθέματα ή χάνδρες και εισάγονται επίσης νέα χρώματα, όπως το πορφυρό, τι κίτρινο και το κιτρινοπράσινο. Τα αντικείμενα του τάφου του νεαρού βασιλιά καταδεικνύουν ότι μπορεί να υπάρχει διαφορά στην ποιότητα σε ευρήματα που προέρχονται από την ίδια ταφή. Σε ορισμένα κοσμήματα είναι χαρακτηριστική η χαμηλή ποιότητα της συγκόλλησης και οι αβέβαιες γραμμές. Στη σύγχρονη εποχή ωστόσο η επεξεργασία του χρυσού στην αρχαία Αίγυπτο χαρακτηρίζεται ως υψηλής εξειδίκευσης, αλλά έξυπνη ως προς τον σχεδιασμό της. Το χρυσό προσαρμόζεται στο αντικείμενο, το οποίο κατασκευάζεται σε μικρά μέρη, κυρίως γιατί δεν έχει ακόμα τελειοποιηθεί η τεχνική συγκόλλησης. Οι παρατηρήσεις αυτές εντοπίζονται στα κοσμήματα από τον τάφο του Τουταγχαμών.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το διάδημα από το κεφάλι της μούμιαις του βασιλιά, που βρέθηκε κάτω από τη χρυσή μάσκα του (εικόνα 32). Το διάδημα αυτό πιθανότατα το φορούσε και όσο ζούσε εξαιτίας των αποσπώμενων μερών από τα οποία αποτελείται, του γύπα και της κόμπρας, τα οποία μπορούσαν να βγουν και να προσαρμοστούν σε άλλα διαδήματα. Το αντικείμενο είναι κατασκευασμένο από χρυσό και έχει ένθετα κομμάτια από κορνεόλη, χαλκηδόνη λίθο, τυρκουάζ, οψιανό, και γυαλί. Στην ταινία έχει προσαρμοστεί η μορφή της Nekhebet, θεότητας της Άνω Αιγύπτου με το σύμβολο του γύπα, κατασκευασμένο από χρυσό με τη χρήση καλουπιού και μάτια από οψιανό, και η θεότητα της Κάτω Αιγύπτου Wadjet με τη μορφή κόμπρας, που η ουρά της σχηματίζει μια ελικοειδή ασίδα, η οποία χρησιμεύει

για να μην γλιστρά το διάδημα από το κεφάλι. Τα άνθη παπύρου που στολίζουν την ταινία είναι από μαλαχίτη και στο πίσω μέρος έχει κόμπο από χαλκηδόνιο λίθο. Το διάδημα αυτό σχεδιάστηκε για να συγκρατεί την περούκα του βασιλιά κατά τη διάρκεια των επίσημων τελετών και να προστατεύει το μέτωπό του. Πρόκειται για ένα ακόμα πολύχρωμο αριστούργημα από τον βασιλικό τάφο του Τουταγχαμών.

Εικόνα 32: Λεπτομέρεια από το διάδημα που βρέθηκε στη μούμια του Τουταγχαμών (Πηγή: [https://egypt-museum.com/diadem-of-tutankhamun/#:~:text=King%20Tutankhamun's%20diadem%20was%20found,in%20the%20Egyptian%20Museum%2C%20Cairo\).](https://egypt-museum.com/diadem-of-tutankhamun/#:~:text=King%20Tutankhamun's%20diadem%20was%20found,in%20the%20Egyptian%20Museum%2C%20Cairo).)

Η μούμια φορούσε επίσης πολλά βραχιόλια στα χέρια και συγκεκριμένα επτά στον δεξί πήχη και έξι στον αριστερό. Τα περισσότερα από αυτά ήταν τυλιγμένα μέσα στους επιδέσμους. Πολλά από αυτά έχουν το μοτίβο του σκαραβαίου, που είδαμε και παραπάνω. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι κατασκευασμένο από χρυσό, lapis lazuli, τουρκουάζ, κορνεόλη, χαλαζία και έγχρωμο γυαλί (εικόνα 33). Το βραχιόλι αποτελείται από έναν οβάλ δίσκο με την κύρια διακόσμηση που συνδέεται με ένα ακόμα κομμάτι χρυσού. Ο σκαραβαίος αποτελεί τη βασική διακόσμηση του βραχιολιού και είναι φτιαγμένος από χρυσές θήκες που έχουν ένθετα κομμάτια lapis lazuli, ενώ τα πόδια του είναι από χρυσό. Ο σκαραβαίος ήταν σύμβολο του ανατέλλοντος ηλίου και ήταν το πιο δημοφιλές μοτίβο στα κοσμήματα. Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι υιοθέτησαν το

συγκεκριμένο έντομο ως σύμβολο του θεού ήλιου γιατί ήταν εξοικειωμένοι με την εικόνα του σκαθαριού που κυλούσε σαν μια μπάλα στο έδαφος και αυτή του η ιδιότητα ταίριαζε με την καθημερινή διαδρομή του ήλιου στον ουρανό. Η μικρή περιφέρεια του συγκεκριμένου κοσμήματος δείχνει ότι κατασκευάστηκε όσο ακόμα ο Τουταγχαμών ήταν παιδί. Όλα τα κοσμήματα με τους σκαραβαίους φαίνεται ότι αποτελούσαν κοσμήματα που χρησιμοποιούσε ο βασιλιάς όσο ήταν εν ζωή.

Εικόνα 33: Βραχιόλι με διακόσμηση σκαραβαίου από τον τάφο του Τουταγχαμών (Πηγή: <https://i0.wp.com/egypt-museum.com/wp-content/uploads/2022/08/Scarab-Bracelet-of-Tutankhamun.jpg?ssl=1>).

Ένα πολύ ιδιαίτερο κόσμημα ανάμεσα σε αυτά που βρέθηκαν στον βασιλικό τάφο του Τουταγχαμών είναι ένα corselet (θώρακας) που φορέθηκε κατά την τελετή στέψης του και συνήθως το φορούσε στις επίσημες τελετές (εικόνα 34). Αποτελεί ένα

πολύ ιδιαίτερο κομμάτι με πλούσια διακόσμηση και το μοναδικό που έχει διασωθεί. Ο συγκεκριμένος τύπος θώρακα εντοπίζεται και σε πολλές αναπαραστάσεις ως μέρος της βασιλικής ενδυμασίας ή και σε ενδύματα θεών. Τα δύο τμήματα αντιστοιχούν σε μπροστινή και πίσω μεριά, έχουν κατασκευαστεί ξεχωριστά το καθένα και ενώνονται στους ώμους και στις άκρες και στους ώμους με πόρπες. Αποτελείται από πολλά επιμέρους κομμάτια. Οι δύο ορθογώνιες ταινίες που περιβάλλουν τον κορμό ήταν διακοσμημένες με ένα μοτίβο από μικρά φτερά κατασκευασμένα από χρωματιστό γυαλί. Στο περίγραμμα αυτό έχουν ενσωματωθεί δύο περιάπτα. Το μπροστινό απεικονίζει τον Άμωνα-Ρα στα αριστερά να προσφέρει στον Τουταγχαμών ένα κλαδί φοίνικα, το σύμβολο του χρόνου και το ανκχ (ankh) σύμβολο της αιώνιας ζωής. Ο βασιλιάς φορά το μπλε στέμμα και συνοδεύεται από τον θεό Ατούμ και τη σύζυγό του θεα Iusaaset. Στην παράσταση αυτή κυριαρχεί ο ηλιακός δίσκος από κορνεόλη από τον οποίο αναδύονται δύο κόμπρες. Οι μορφές είναι κατασκευασμένες από χρυσό και έχουν ένθετους ημιπολύτιμους λίθους, ελεφαντόδοτο και γυαλί. Στην πίσω όψη υπάρχει ένα ακόμα περιάπτο που στο κέντρο του έχει ένα ακόμα μιζογενές πλάσμα, ένα γεράκι με σώμα σκαραβαίου που κρατά τον ηλιακό δίσκο και στα γαμψά νύχια του κρατά δύο ανκχ. Στα δεξιά ο «ουραίος» (κόμπρα) φορά το στέμμα της Κάτω Αιγύπτου και στα αριστερά της Άνω Αιγύπτου. Ο κάθε ένας από τους δύο έχει κρεμασμένο και ένα ανκχ.

Εικόνα 34: Corselet από την τελετή στέψης του Τουταγχαμών (Πηγή: <https://egypt-museum.com/tutankhamun-corselet/>)

Σχεδιαστικό Μέρος

Brief

Δημιουργία ενός σετ κοσμημάτων με επιρροές από τα κοσμήματα του Τουταγχαμών και η σύνδεση τους με το σήμερα.

Ανάλυση Brief

Οι άνθρωποι στην εποχή που ζούμε προσπαθούν να εκφράσουν με κάθε τρόπο το χαρακτήρα και τα πιστεύω τους. Χρησιμοποιούν λοιπόν οποιαδήποτε μέσο τους παρέχεται προκειμένου να το επιτύχουν. Βασικό χαρακτηριστικό μέσο αποτελεί το στυλ με το οποίο ντύνονται κάθε μέρα. Εξίσου βασικό είναι τα κοσμήματα και τα αξεσουάρ που το συνοδεύουν. Το να επιλέξει κάποιος τα κοσμήματα και τα αξεσουάρ που θα συμπληρώσει το ντύσιμο τους μπορεί να αλλάξει εντελώς την εικόνα τους. Ένα κόσμημα μπορεί να δημιουργήσει μια εμφάνιση τελείως διαφορετική από αυτή που είναι χωρίς αυτό.

Τα κοσμήματα πλέον έχουν σταματήσει να είναι συμπλήρωμα του συνόλου και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι από μία εμφάνιση. Δεν αποτελούν πλέον μια επιλογή για το αν θα φορεθεί αλλά μια προϋπόθεση έτσι ώστε να ολοκληρωθεί μια εμφάνιση. Επιλέγουμε κοσμήματα με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Ένας από αυτούς είναι ότι μπορεί να μας εκφράζει η εικόνα του αν αυτό είναι σχεδιασμένο με ένα τρόπο το οποίο μας θυμίζει κάτι πολύ έντονα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αυτό του σταυρού το οποίο εκφράζει κατα κύριο λόγο τη θρησκευτική κουλτούρα ή το παράδειγμα του συμβόλου ank από την αιγυπτιακή κουλτούρα. Υπάρχουν λοιπόν άνθρωποι οι οποίοι επιλέγουν ένα κόσμημα λόγω του συμβολισμού που κρύβει. Για αυτούς τους ανθρώπους καλούμαστε να σχεδιάσουμε.

Εικόνα πηγή <http://www.touregypt.net/featurestories/ankh.htm>

Ακόμα υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι αρέσκονται στο να προσθέτουν στη συλλογή τους απο κοσμήματα και αξεσουάρ , αντικείμενα όπου θυμίζουν τον πολιτισμό της Αιγύπτου μέσω των σχεδίων και των υλικών που χρησιμοποιούσαν για τη δημιουργία τους. Οι άνθρωποι αυτοί γνωρίζουν τη σημασία των κοσμημάτων της Αιγύπτου και ιδιαίτερα αυτών που βρέθηκαν στον τάφο του Τουταγχαμών. Ξέρουν τη σημασία των συμβόλων και προσπαθούν να την αποτυπώσουν στο στυλ τους με οποιοδήποτε τρόπο. Οι άνθρωποι αυτοί ντύνονται με πολύ απλές φόρμες και στη καθημερινότητα τους αλλά και σε πιο ιδιαίτερες στιγμές.

Επιλέγουν να έχουν στη γκαρνταρόμπα τους χρώματα γήινα ενώ δίνουν πολύ μεγαλύτερη έμφαση στο αξεσουάρ και το κόσμημα που θα συνοδεύσει την εμφάνιση τους.

Λατρεύουν να ασχολούνται με κουλτούρες που κρύβουν αρχαίοι πολιτισμοί και να ανακαλύπτουν τη σημασία που είχαν για αυτούς τους πολιτισμούς τα υλικά και τα σχέδια τα οποία έχουν έρθει στο φως έως σήμερα.

Ανεκπλήρωτη Ανάγκη

Οι χρήστες για τους οποίους σχεδιάζω έχουν συνηθίσει να βλέπουν κοσμήματα χωρίς καμία ιδιαίτερη σημασία ή κοσμήματα τα οποία να δηλώνουν ξεκάθαρα τη σημασία τους. Σύμβολα τα οποία δηλώνουν ακριβώς τι είναι (π.χ. ank) ή κοσμήματα τα οποία είναι απλά χωρίς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία παράγονται μαζικά. Πολλά από αυτά έχουν δημιουργηθεί με σκοπό το κέρδος ενώ κάποια άλλα λόγω κάποιας τάσης της μόδας που κυριαρχεί για ένα διάστημα.

Παράλληλα τα περισσότερα κοσμήματα τα οποία συμβολίζουν κάτι θα είναι σε μία τόσο προφανή μορφή η οποία δεν θα συμβαδίζει με το στυλ το οποίο υποστηρίζουν αυτοί οι άνθρωποι. Με αποτέλεσμα να φορούν κάτι τετρημένο.

Πολλά από τα κοσμήματα τα οποία είναι εμπνευσμένα από τα κοσμήματα του Τουαγκαμών έχουν παραμείνει απλά στην αρχική τους μορφή έτσι ώστε να θυμίζουν αυτή τους την καταγωγή. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την δημιουργία και παράγωγη πολλών «φθηνών» αντίγραφων των αρχικών σχεδίων.

Η σειρά κοσμημάτων που επέλεξα να σχεδιάσω απευθύνεται στο γυναικείο και αντρικό φύλο. Προορίζεται να φοριέται με καθημερινές εμφανίσεις αλλά και πιο ιδιαίτερες καθώς η φόρμα του θα είναι απλή χωρίς να δεσμεύει τον άνθρωπο ως προς τη χρωματική παλέτα του παλέτα όπως για παράδειγμα είναι το χρυσό και το ασήμι .Νιώθουμε όλοι την ανάγκη να εκφραστούμε μέσω αυτό που φοράμε χωρίς αυτό να μας περιορίζει με τον οποιονδήποτε τρόπο .

Το κόσμημα πουκαμίσου το οποίο θα σχεδιάσω θα έχει και αυτό επιρροές από τα κοσμήματα του Τουταγχαμών καλύπτει την ανάγκη των χρηστών στο κομμάτι που αφορά τη λεπτομέρεια και την ολοκλήρωση του στυλ μας χωρίς να τραβάει αρνητικά τη προσοχή. Θα μπορεί να φοριέται σε διαφορετικά σημεία στο πουκάμισο και να συμπληρώνει το σύνολο .

Θα φοριεται σαν επιπρόσθετο αξεσουαρ σε δύο σημεία και θα προορίζεται για πιο ιδιαίτερες εμφανίσεις . Μπορεί να φορεθεί και από άνδρα αλλά και από γυναίκα .

Λόγω όλων αυτών των πιέσεων που δεχόμαστε καθημερινά από τα social media , τις τάσεις της μόδας , την ανάγκη να μη μένουμε πίσω στις εξελίξεις κινδυνεύουμε να χάσουμε αυτό που είμαστε . Η πιο μικρή λεπτομέρεια , όπως ένα κόσμημα και ένα αξεσουάρ μπορεί να δηλώσει την προσωπικότητα μας και το στυλ που υποστηρίζουμε.

Πλαίσιο-Δραστηριότητα

Η σειρά κοσμημάτων που πρόκειται να σχεδιαστεί θα προσαρμόζεται στο ανθρώπινο σώμα και συγκεκριμένα στα δάχτυλα . Θα είναι εύχρηστο και δεν θα καταστρέφεται εύκολα . Το βάρος το οποίο θα έχει δε θα γίνεται εμπόδιο στις κινήσεις του σώματος καθώς επίσης και τα υλικά θα είναι φιλικά προς το δέρμα.

Θα μπορεί να φοριέται σε παραπάνω από μία περίπτωση καθώς και στη καθημερινότητα. Σκοπός είναι να ταιριάζει με πολλά χρώματα και να μπορεί να παραμένει στην αρχική του μορφή και σε περίπτωση που χρησιμοποιηθεί νερό ή οποιοδήποτε άλλο υλικό. Μπορεί ακόμα να χρησιμοποιηθεί παραπάνω από πολλά διαφορετικά άτομα αφού θα προσαρμόζεται και θα ισχύουν οι παραπάνω προϋποθέσεις.

Όσον αφορά το κόσμημα του πουκαμίσου θα είναι φτιαγμένο από τα ίδια υλικά με τα υπόλοιπα της σειράς και θα προσαρμόζεται σε δύο σημεία του πουκαμίσου.Το βάρος του δε θα επιβαρύνει το ρούχο ώστε να του δημιουργεί κάποια ζημιά. Θα είναι

διακριτικό αλλά ιδιαίτερο έτσι ώστε να μπορεί να εμφανίζεται είτε σε ένα απλό ένδυμα είτε να ολοκληρώνει μια πιο ιδιαίτερη εμφάνιση.

Προδιαγραφές

Κατασκευαστικές/τεχνικές

α) Κόσμημα δαχτυλίδι

Να χρησιμοποιηθούν υλικά που χρησιμοποιούνταν και στα κοσμήματα του Τουταγχαμών

Να είναι φιλικά προς το δέρμα

Να μπορεί να αυξομειώνεται

Να μην καταστρέφεται εύκολα

Να έχουν διάμετρο από 20mm έως 25mm

Να μην ξεπερνά τα 100 γραμμάρια

β)κόσμημα γιακά

Να χρησιμοποιηθούν υλικά που χρησιμοποιούνταν και στα κοσμήματα του
Τουταγχαμών

Να μην καταστρέφουν το ένδυμα

Να μπορούν να προσαρμοστούν στο γιακά του πουκαμίσου

Το βάρος του να μη ξεπερνάει το 500 γραμμάρια

Να μη ξεπερνάει τα 16,5mm σε μήκος (κουμπωμα)

Να μη ξεπερνάει τα 4mm σε πλάτος (κουμπωμα)

γ)κόσμημα κορμού

Να χρησιμοποιηθούν υλικά που χρησιμοποιούνταν και στα κοσμήματα του
Τουταγχαμών

Να είναι φιλικό προς το δέρμα

Να μπορεί να προσαρμοστεί στο σώμα στους περισσότερους ανθρώπους

Να έχει βάρος έως 70 γραμμάρια

Εργονομικές/λειτουργικές

α)κόσμημα δαχτυλίδι

Να μην εμποδίζει τις κινήσεις των ατόμων που το χρησιμοποιούν

Να μην κουράζει το χρήστη κατά τη χρήση του λόγω του βάρους

Να μπορεί να προσαρμοστεί στα δάχτυλα σε οποιοδήποτε ενήλικο χρήστη

Να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για παραπάνω από μία περίπτωση

β)κόσμημα γιακά

Να μην εμποδίζει τις κινήσεις των ατόμων που το χρησιμοποιούν

Να μην κουράζει το χρήστη κατά τη χρήση του λόγω βάρους (12-17 γραμμάρια)

Να είναι γνώριμη η διαδικασία χρήσης του

Να μπορεί να προσαρμοστεί σε οποιοδήποτε γιακά πουκαμίσου

Να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από τα δύο φύλα

Να ασφαλίζει

Να μη καταστρέφει το ύφασμα

γ)κόσμημα σώματος

- Να μην εμποδίζει τις κινήσεις των ατόμων που το χρησιμοποιούν
- Να μην κουράζει το χρήστη κατά τη χρήση του λόγω του βάρους
- Να μπορεί να προσαρμοστεί στο σώμα σε οποιοδήποτε ενήλικο χρήστη
- Να ξεκινάει από 16cm περίμετρο έως 100cm(81 κάτω από το στήθος , 95 κοιλιά)
- Να μη ξεπερνάει 50cm μήκος (41 στήθους , Μήκος Αλυσίδας:40 εκατ. Πλάτης: 20 εκατ.)

Αισθητικές

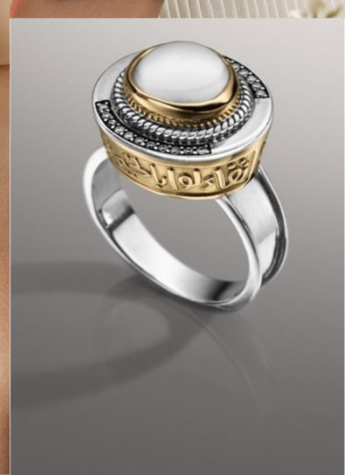
- Να ενσωματώνει αισθητικές επιρροές από τα κοσμήματα του Τουταγχαμών
- Να συνδυάζει την έννοια της πολυτέλειας και της απλότητας
- Να έχει γεωμετρική φόρμα
- Να έχει στοιχεία που εκφράζουν την έννοια της δύναμης
- Να έχει στοιχεία που εκφράζουν την έννοια της αιωνιότητας
- Να χρησιμοποιηθούν σχέδια τα οποία είχαν ή έχουν ακόμα σημασία έως σήμερα
- Να χρησιμοποιηθούν υλικά τα οποία είχαν συμβολική σημασία στην αρχαία Αίγυπτο

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

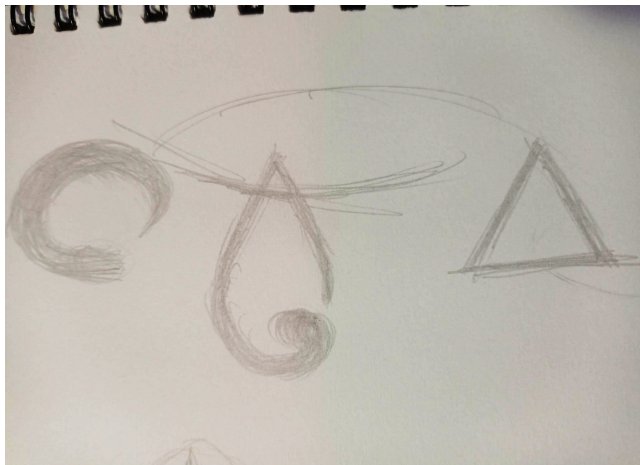
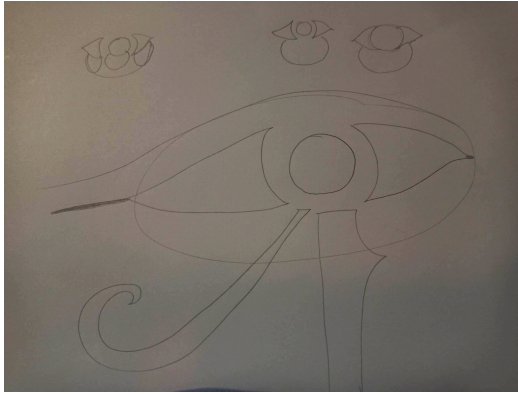
Azza Fahmy

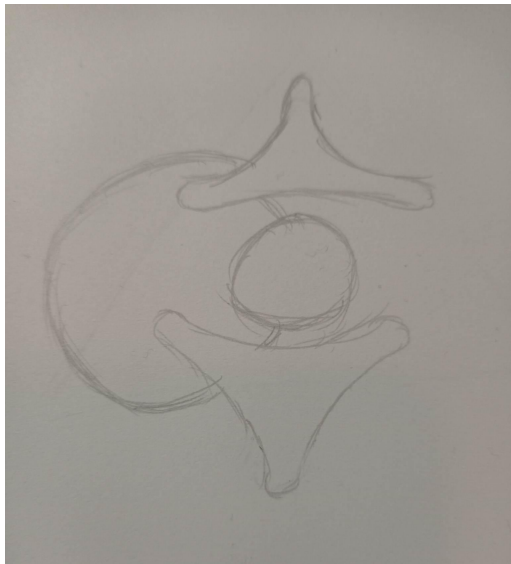
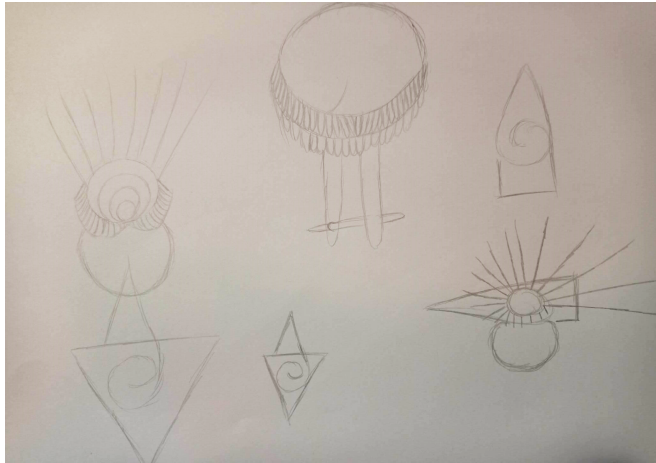
Πρόκειται για μια σχεδιάστρια κοσμημάτων η οποία θεωρείται πρωτοπόρος στο κόσμο της Αραβίας αφού τα κοσμήματά της είναι χαρακτηριστικά . Είναι εμπνευσμένα από την Αίγυπτο , την Μογγολία, Τουρκία αλλά και πολλών άλλων. Στη συλλογή της περιλαμβάνονται βραχιόλια , κολιέ, δαχτυλίδια. Χρησιμοποιεί το χρυσό και το ασήμι με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να συνδιάζει την αρχαία αυτή εποχή με την τάση του σήμερα , ενώ χρησιμοποιεί τους ημιπολύτιμους λίθους με τρόπο που θυμίζουν το κύρος του παρελθόντος. Εκείνη υποστηρίζει για τη δουλειά της πως προσπαθεί μέσω αυτής να διαδώσει το μεγαλείο αυτής της κληρονομιάς σε όλους τους λαούς καθώς θεωρεί πως αυτή είναι η ταυτότητα μας.

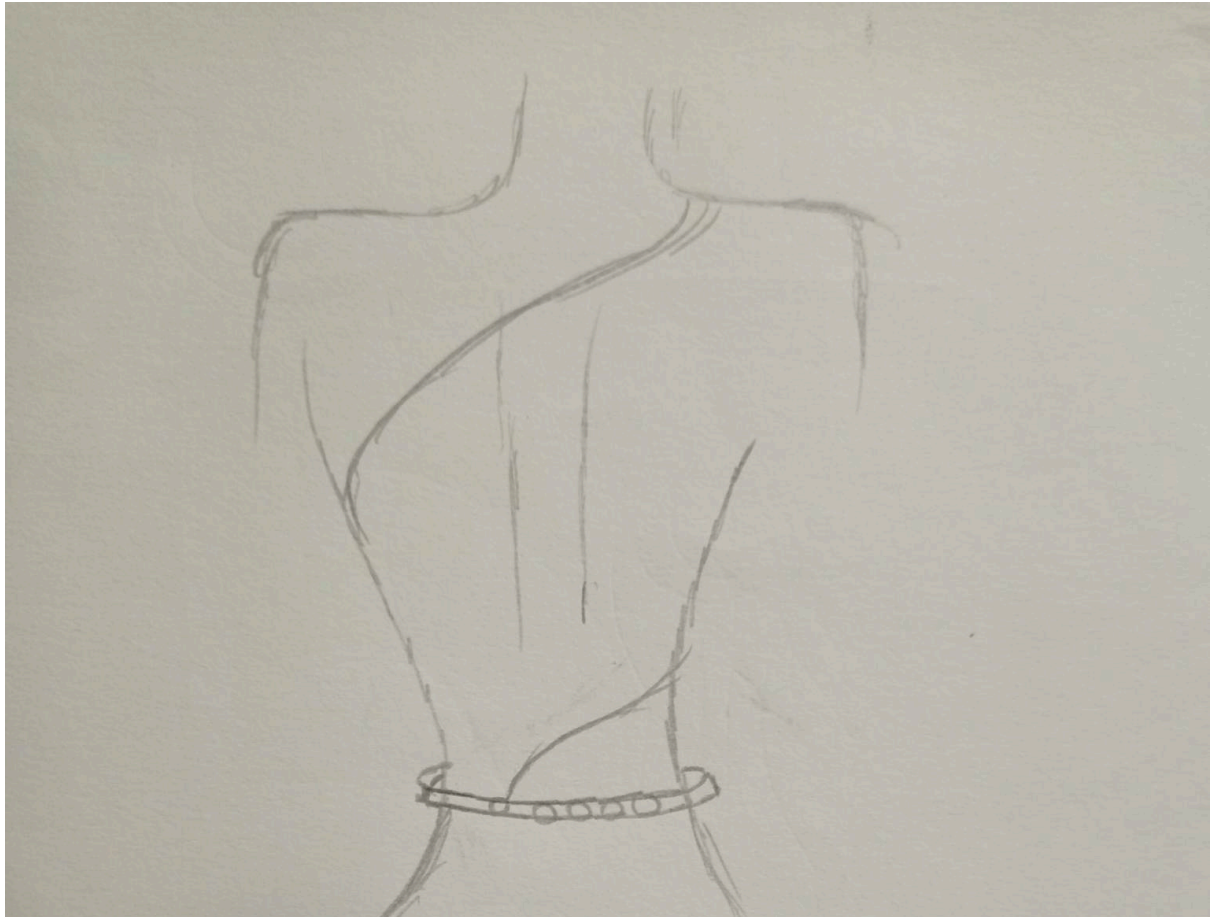
Moodboards

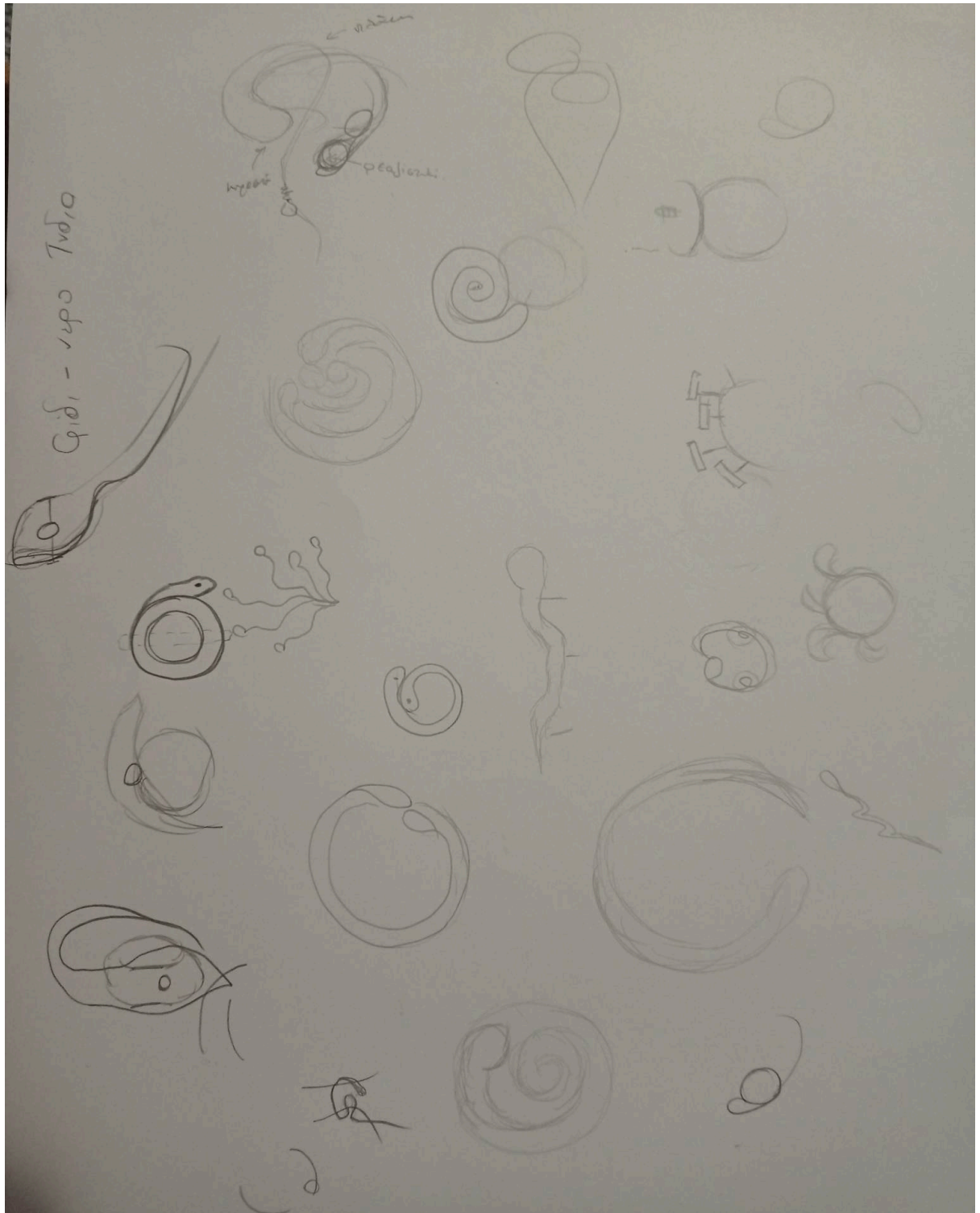

ΙΔΕΑΣΜΟΣ-ΠΡΟΣΧΕΔΙΑ

Υλικά

Χρυσός

Ο χρυσός είναι το πιο μέταλλο απο την αρχαιότητα ακόμα. Χρησιμοποιούνταν για τη κατασκευή νομισμάτων και κοσμημάτων . Η καθαρότητα του μετριέται σε Καράτια και στην αγορά των κοσμημάτων υπάρχουν συγκεκριμένες (14k,16k,18k,21k)

Υπάρχουν και αποχρώσεις ανάλογα με τη προσθήκη κράματος που θα επιλεγθεί να γίνει πρόσμιξη. Τα κράματα ακόμα βοηθούν στο να γίνει πιο σκληρό το υλικό.

Πλεονεκτήματα

- Εύπλαστο υλικό

- Ανθεκτικός στα περισσότερα οξέα
- Ο καθαρός χρυσός οξειδώνεται ενώ τα 14k, 16k, 18k, 21k οξειδώνονται πολύ λιγότερο και μετά από μεγάλο διάστημα
- Λιγότερο αλλεργιογόνος από άλλα μέταλλα

Μειονεκτήματα

- Πολύ ακριβό
- Μπορεί να υπάρξει αλλεργιογόνος λόγω της προσθήκης νικελίου
- Μπορεί να φθαρεί αν χρησιμοποιείτε καθημερινά

Ασήμι

Το ασήμι είναι από τα πιο γνωστά μέταλλα από το παρελθόν. Η κύρια χρήση του κατά την αρχαιότητα ήταν σε νομίσματα, σε είδη γενικής χρήσεως καθώς και κοσμήματα. Είναι ένα μαλακό υλικό (2,5-3 στη κλίμακα Mohs) και συνήθως συνδυάζεται με κράματα χαλκού. Ακόμα στην κατηγορία αυτή ανήκει και το ασήμι 925. Το συγκεκριμένο αποτελείται από 92,5% ασήμι και 7,5% προσμίξεις από άλλα μέταλλα (κυρίως χαλκό). Το συγκεκριμένο είναι αρκετά εύκαμπτο και αν γίνει επιπλατίνωση διαρκεί πολύ περισσότερο στο χρόνο και δε χάνει εύκολα τη λάμψη του.

Πλεονεκτήματα

- Εύκαμπτο
- Ανακλαστικό σαν υλικό
- Οικονομικό σε σχέση με το χρυσό και λευκόχρυσο
- Ανθεκτικό
- Αντιβακτηριδιακό
- Μεγάλη διάρκεια ζωής

Μειονεκτήματα

- Μπορεί να φθαρεί αν χρησιμοποιείτε σε καθημερινή χρήση
- Μπορεί να υπάρξει διάβρωση αν έρθει σε επαφή με οξύ ή χημικά
- Λόγω της περιεκτικότητας του σε χαλκό πολλές φορές μπορεί να παρουσιαστεί αλλεργία σε αυτόν

Λευκόχρυσος (Πλατίνα)

Πρόκειται για ένα υλικό το οποίο αποτελείται από λευκό ασήμι το οποίο είναι μάλιστα και πολύ εύπλαστο. Χαρακτηρίζεται από πολλούς σαν ένα υλικό, που είναι συνώνυμο της πολυτέλειας και της μακροζωίας. Είναι λιγότερο ελαστικός από τον χρυσό αφού έχει μεγαλύτερη θέση στη κλίμακα Mohs (4-4,5). Συνεπώς λόγω αυτού είναι απαραίτητο η πρόσμιξη του με άλλα μέταλλα.

Πλεονεκτήματα

- Ισχυρότερος απο το χρυσό
- Δεν οξειδώνεται ποτέ
- Πολύ ανθεκτικό στη διάβρωση και μεγάλη αντοχή στη θερμότητα
- Δεν κιτρινίζει
- Υποαλλεργικό

Μειονεκτήματα

- Πολύ πιο ακριβό απο το χρυσό
- Πιο βαρύ απο το χρυσό

Τιτάνιο

Είναι ένα μέταλλο υψηλής αντοχής και αρκετά λαμπέρο σε ασημί απόχρωση. Είναι το μέταλλο το οποίο κατέχει την υψηλότερη θέση στη κλίμακα Mohs (6). Όταν γίνει πρόσμιξη με χρυσό παράγουν ένα κράμα το οποίο πωλείται όσο ο χρυσός των 24k. Σε σκληρότητα είναι όσο ο χρυσός των 14k αλλά πιο ανθεκτικός απο αυτών των 24k.

Πλεονεκτήματα

- Εξαιρετικά υποαλλεργικό
- Ανθεκτικό στις φθορές της καθημερινότητας
- Ανθεκτικό στις χημικές ουσίες
- Ανθεκτικό στη διάβρωση

Μειονεκτήματα

- Δύσκολο στη συγκόλληση
- Δεν προσαρμόζεται εύκολα στο μέγεθος
- Ακριβό και εξαιρετικά σπάνιο

Ανοξειδωτο Ατσάλι

Αποτελεί κράμα σιδήρου και είναι γνωστό ως ανοξειδωτος χάλυβας.

Πλεονεκτήματα

- Ανθεκτικό στο χρόνο
- Ανθεκτικό στη σκουριά
- Ανθεκτικό στη διάβρωση
- Δεν αποχρωματίζεται
- Δεν οξειδώνεται

Μειονεκτήματα

- Πιθανό να δημιουργήσει αλλεργία

Μελετήθηκαν ακόμα και τα υλικά κοχύλια, γυαλί, μαργαριτάρι, καρποί, ξύλο, πολυμερικός πηλός, ρητίνη, πέτρα. Όλα τα παραπάνω δεν παρουσιάζουν αντοχή στο χρόνο καθώς είναι πολύ εύκολο να θρυματιστούν (μαργαριτάρι , γυαλί , πυλός, πέτρα) ή να καταστραφούν απο πολύ απλά υλικά όπως το νερό (ξύλο,καρποί)

Πιθανά concept

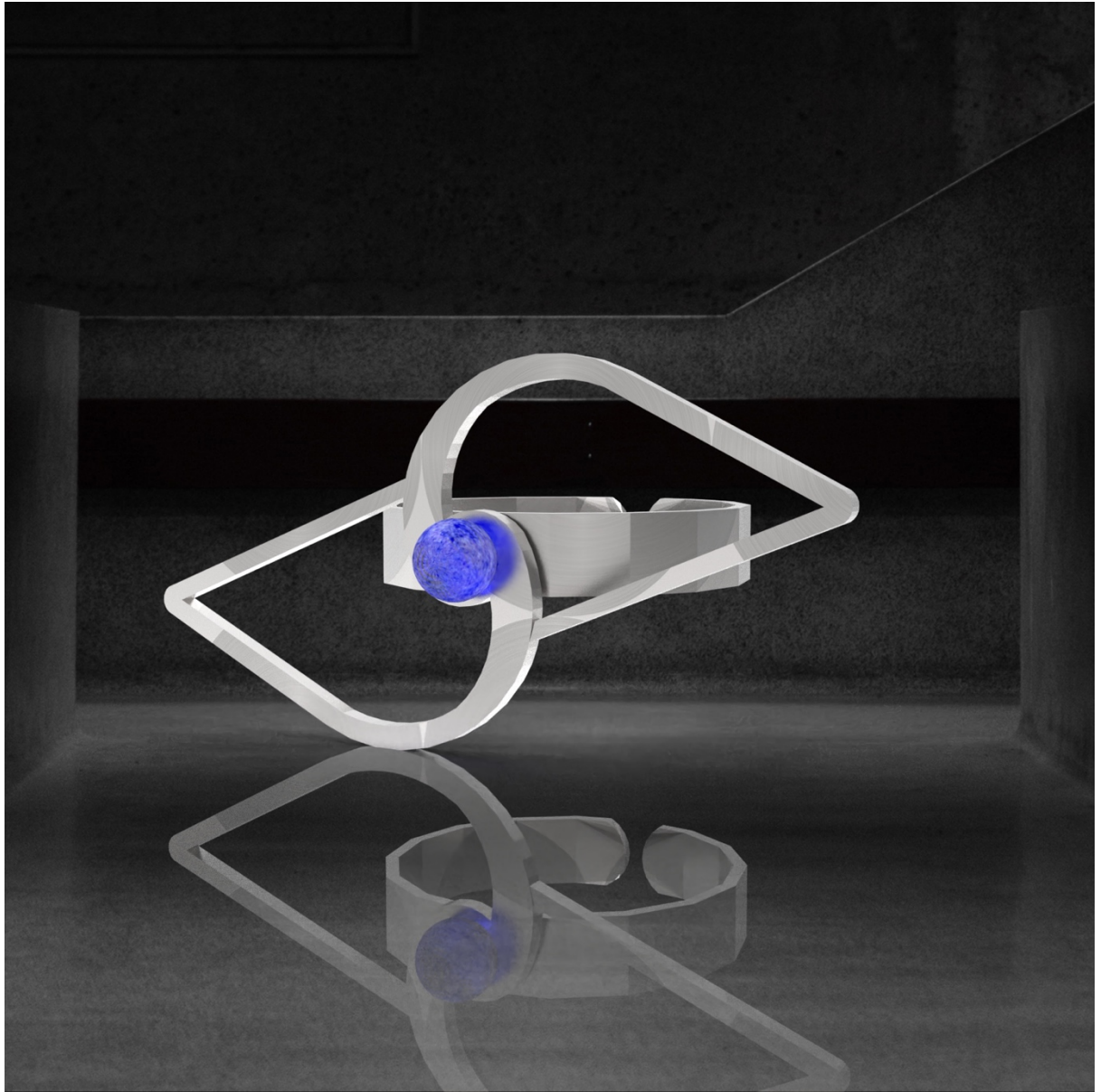
Concept 1

Εμπνευση

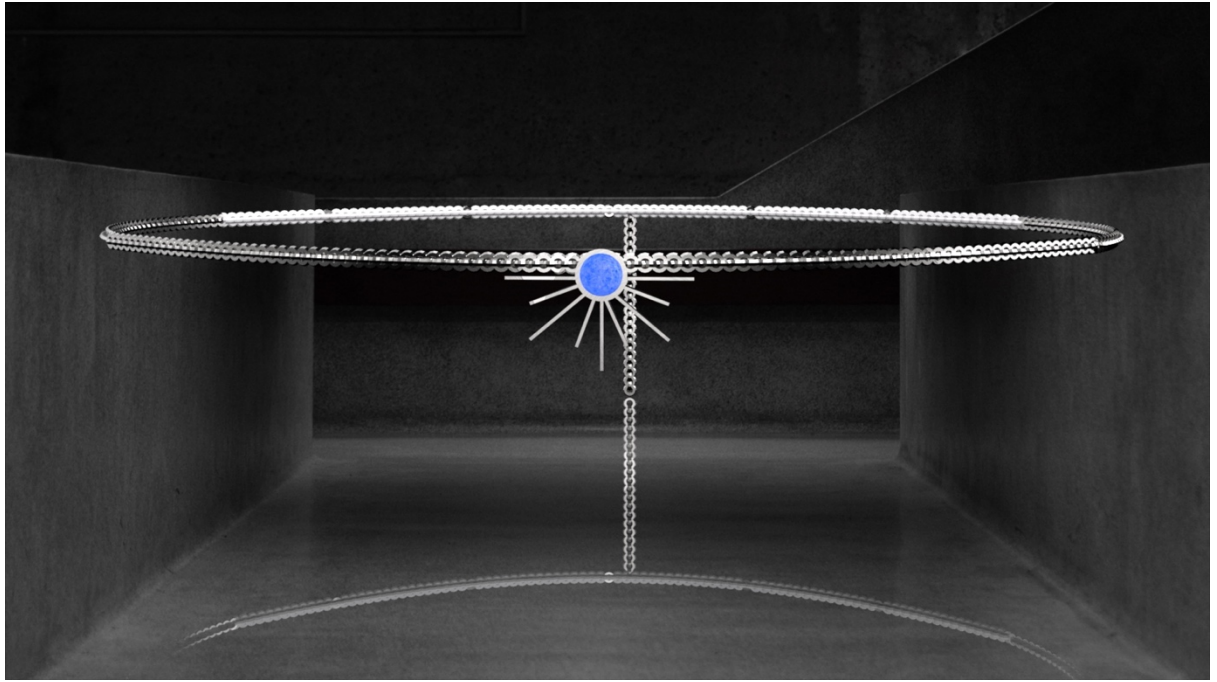

Όπως αναφέραμε και παραπάνω το συγκεκριμένο περιάπτο αποτελεί ένα από τα σύνηθες φυλαχτά για τους νεκρούς στην Αρχαίο Αίγυπτο. Το δεξί μάτι για εκείνους συνδεόταν με το θεό του ήλιου Ρα ενώ το αριστερό αντιπροσωπεύει το Θεό του Ωρό. Βεβαία το μάτι αποτελεί σύμβολο ακόμα και στη σημερινή εποχή. Του προσδίδεται η ίδια σημασία αφού λειτουργεί σαν φυλαχτό και προστατεύει από τη κακή τύχη. Το κόσμημα το οποίο έχω σχεδιάσει έχει κατασκευαστεί από ασήμι 925 . Το υλικό αυτό είναι εύπλαστο και προδίδει την ελαστικότητα που χρειάζεται ώστε να προσαρμόζεται σε διαφορετικούς ανθρώπους. Τέλος χρησιμοποιήσα τη πέτρα λάπις λαζουλί την οποία χρησιμοποιούσαν πολύ συχνά οι Αιγύπτιοι και τη θεωρούσαν βασιλικό υλικό.

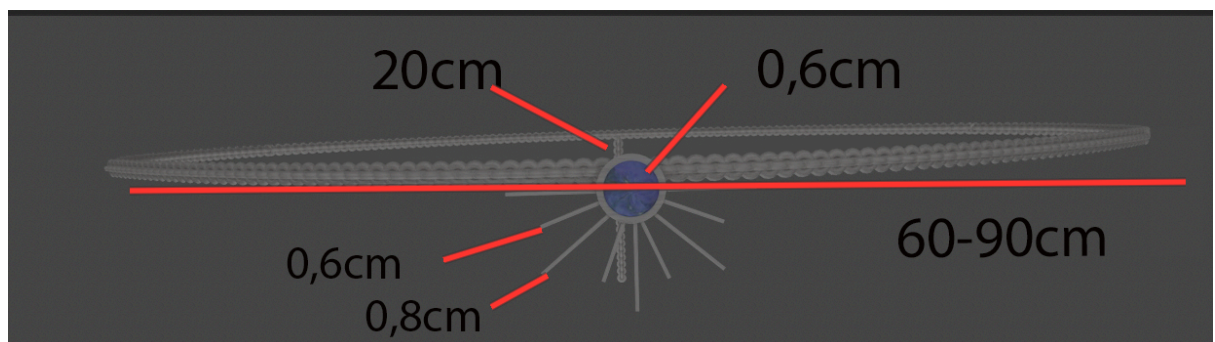
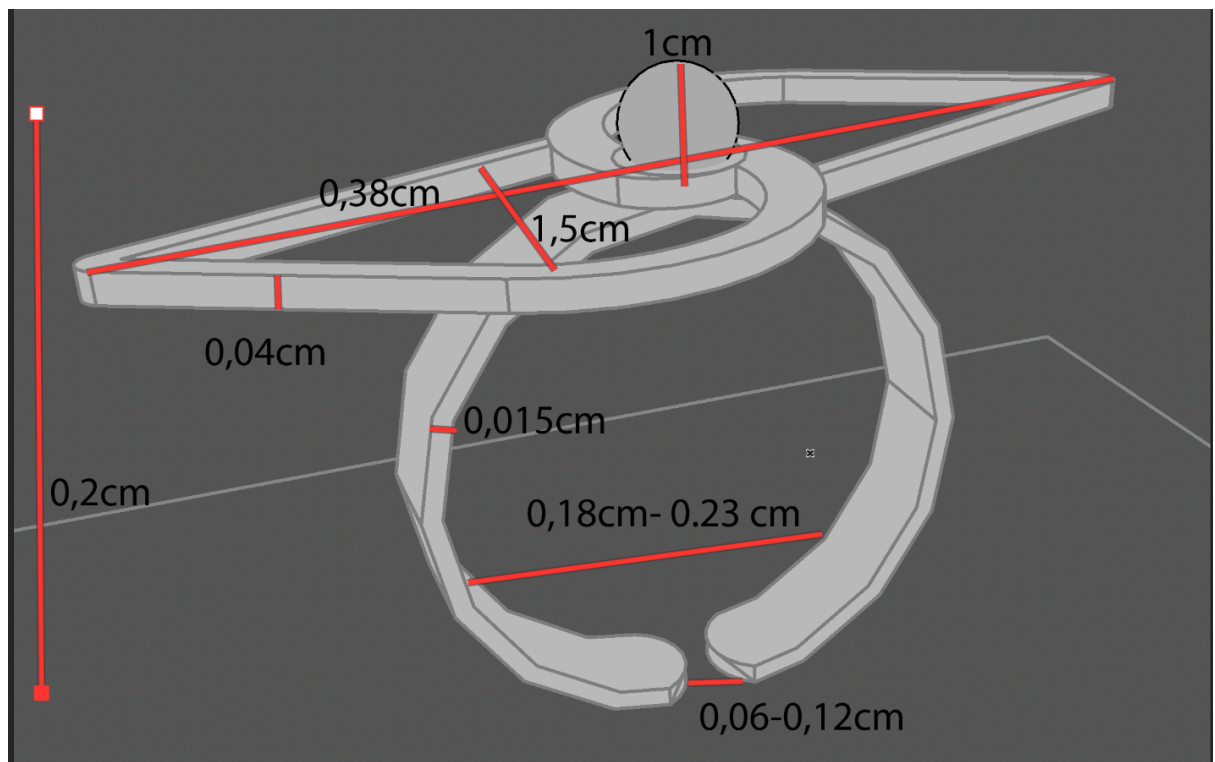

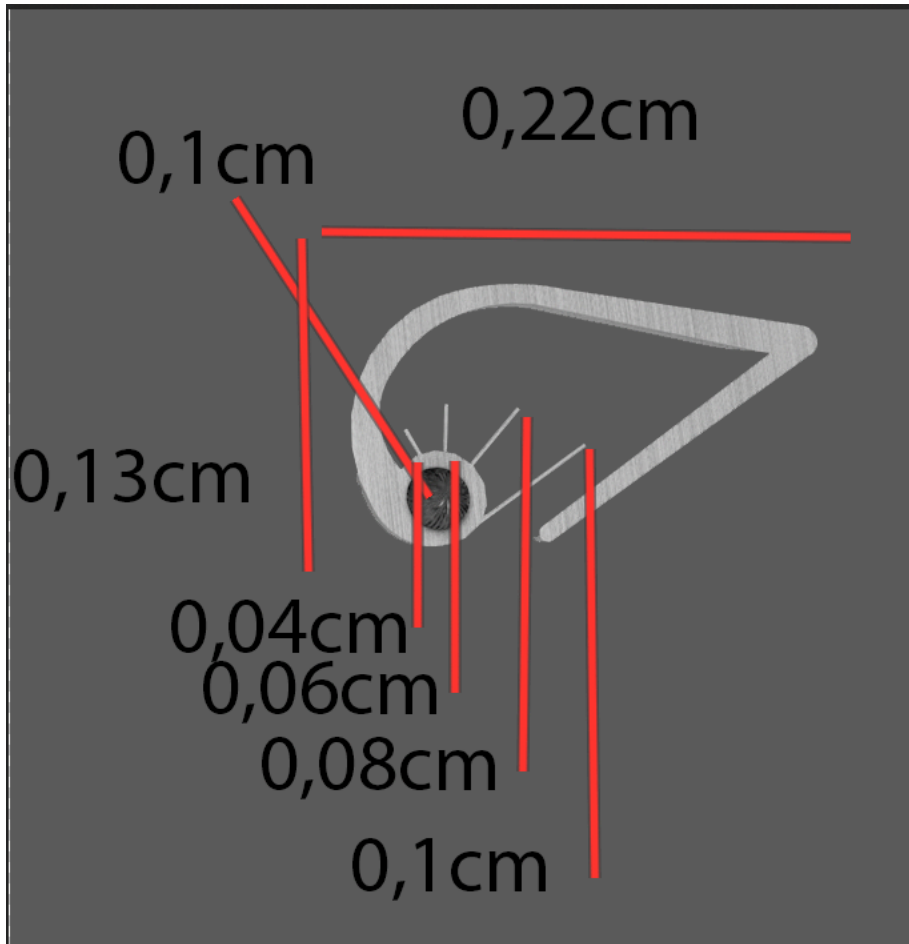

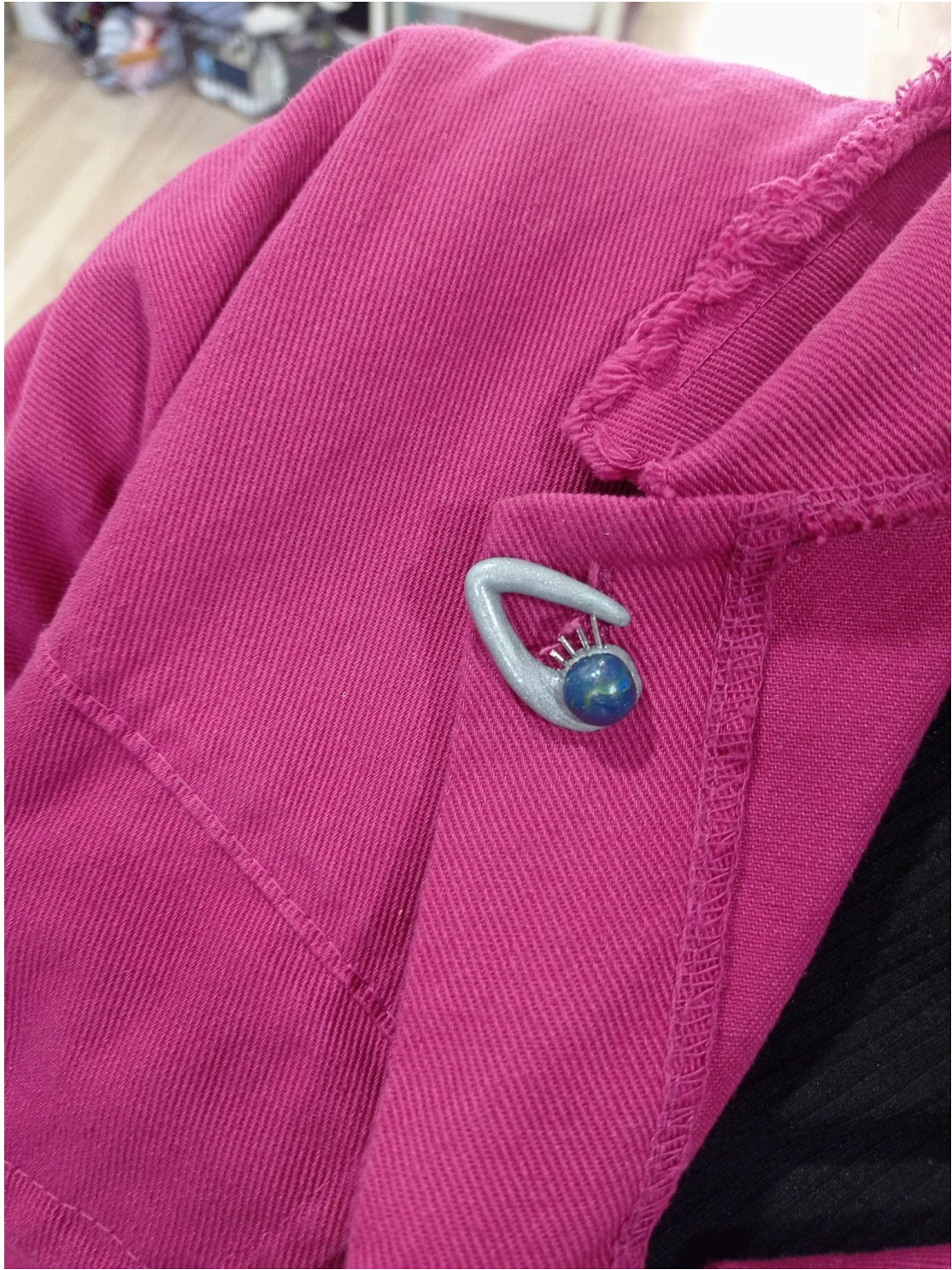
Τεχνικό Σχέδιο

Μακέτα

CONCEPT 2

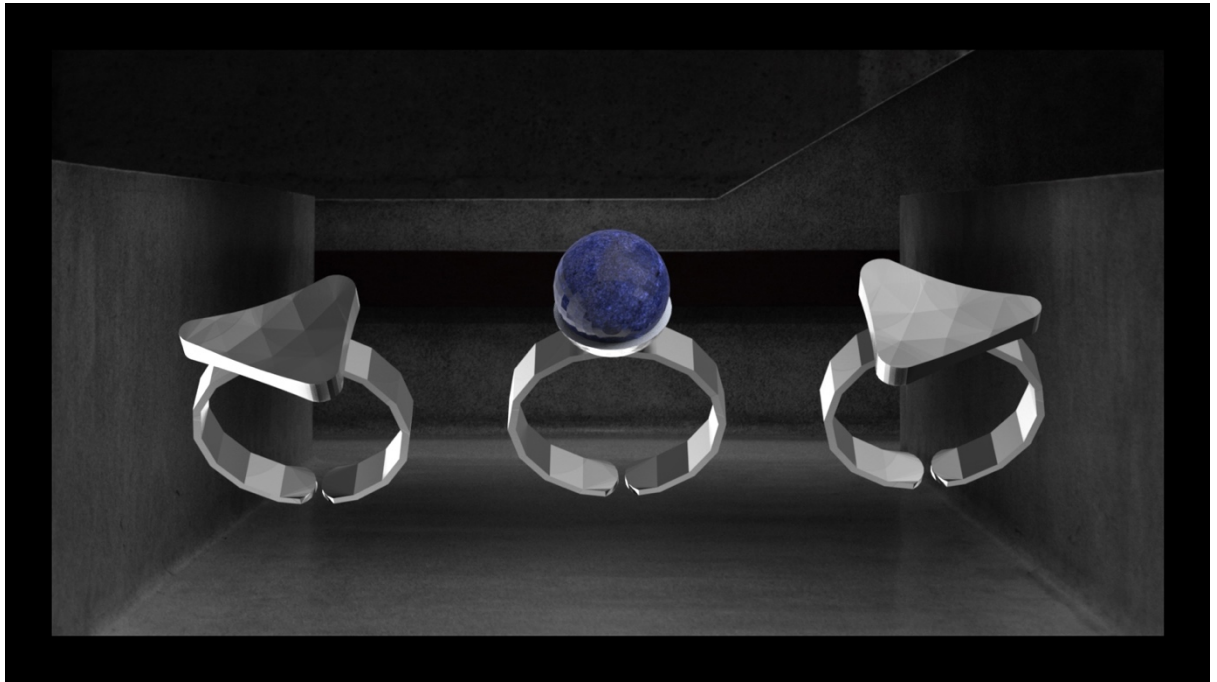
Έμπνευση

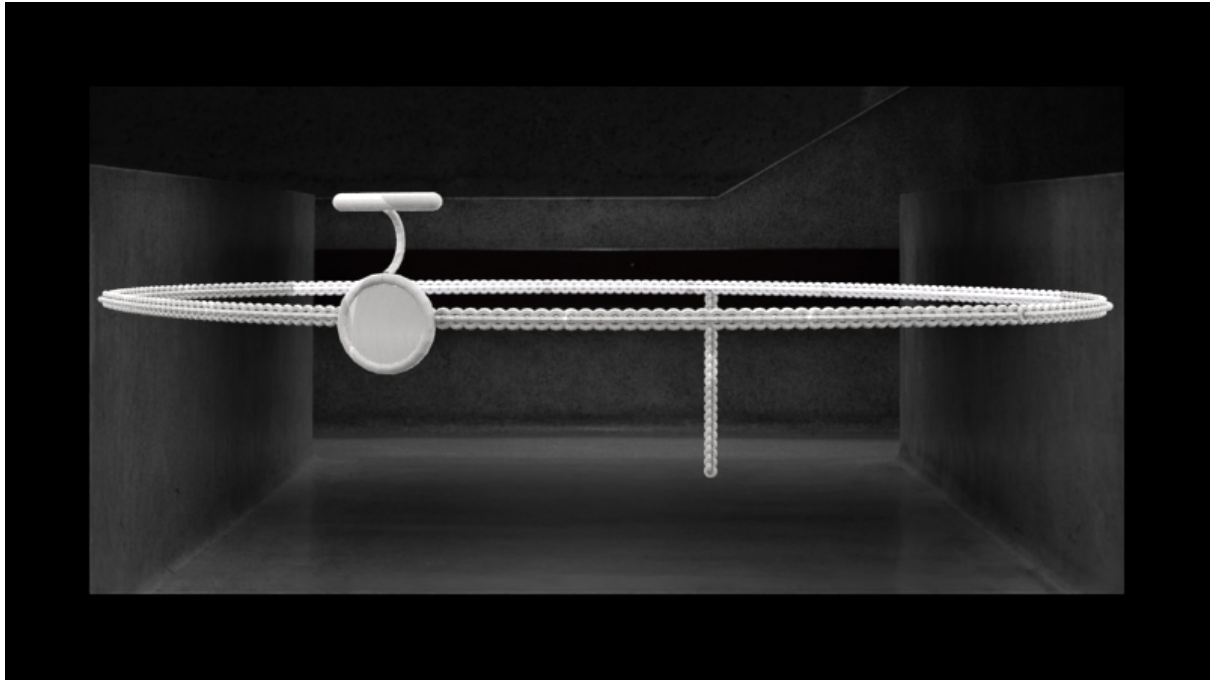

Για το δεύτερο σχέδιο μου χρησιμοποίησα το δαχτυλίδι που κρατάει στα νύχια του η Nekhebet το οποίο συμβολίζει την αιωνιότητα και το άπειρο . Ακόμα ένας συμβολισμός για τους Αιγύπτιους σχετικά με αυτό το σχήμα ήταν ότι συμβόλιζε τον ήλιο οποίος γύρναγε γύρω από τη γη και την προστάτευε . Είχε για αυτούς την έννοια του φυλαχτού και προστάτευε από κάθε κακό. Σύμφωνα με αυτά κατασκεύασα τα κοσμήματα έτσι ώστε να προστατεύουν την κοιλία τα χέρια και το λαιμό καθώς καθένα από αυτά . Η προστασία της κοιλιάς σήμαινε την προστασία της γονιμότητας της γυναίκας ενώ ο λαιμός και τα χέρια ήταν τα άκρα του κορμού και προστατεύονταν από την κακή

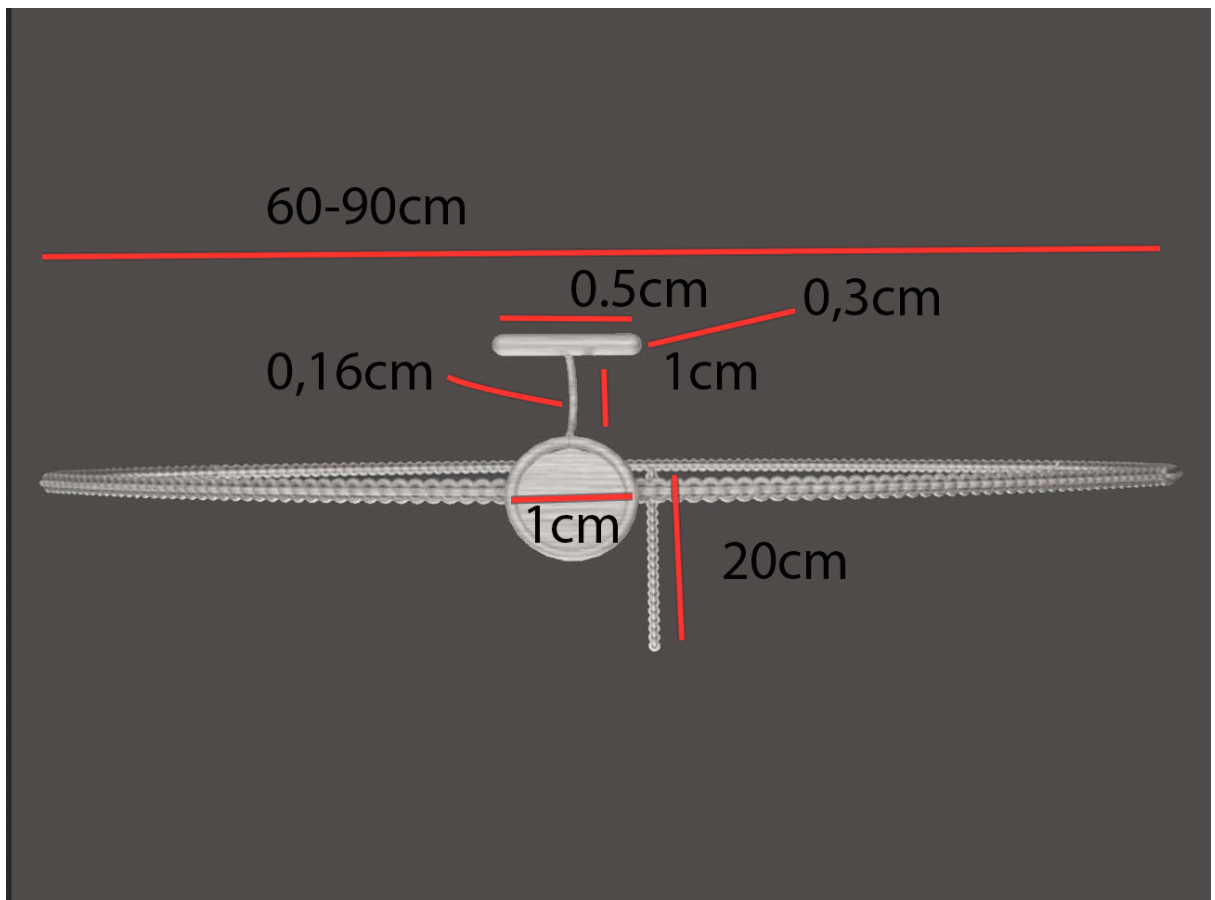
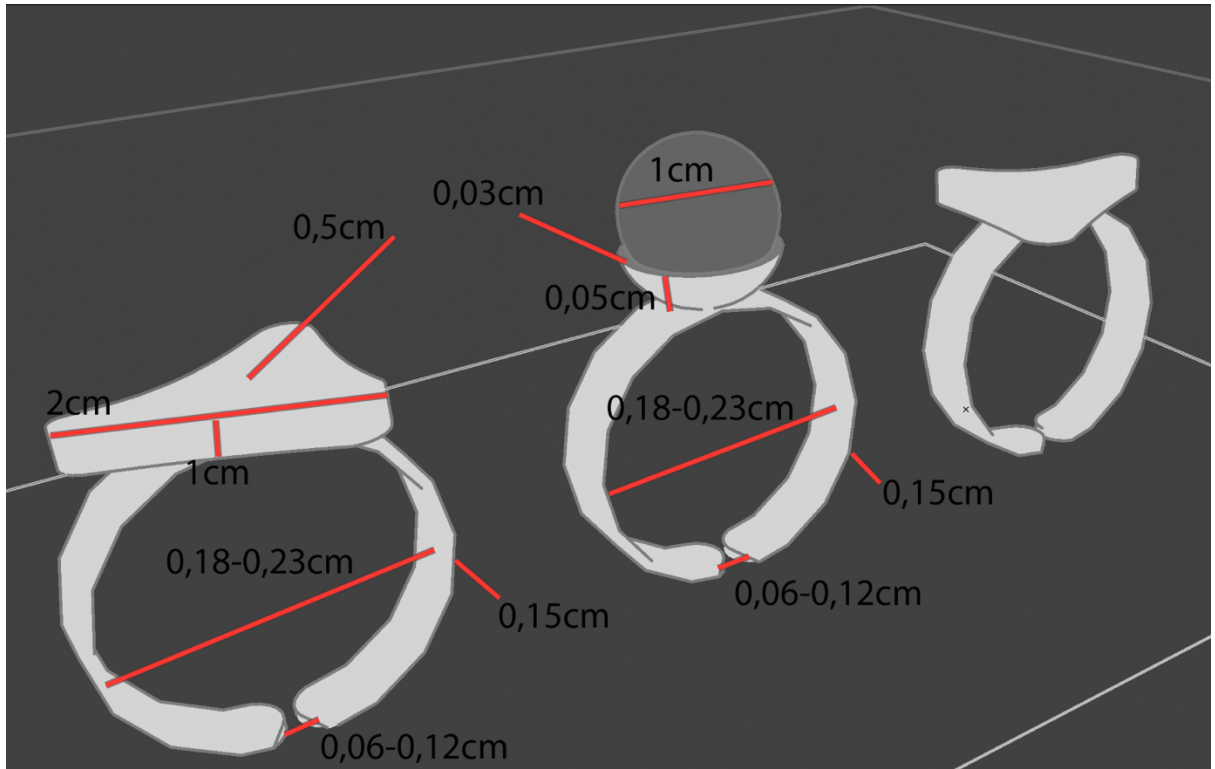
τύχη. Τα υλικά που χρησιμοποίησα και σε αυτό ήταν ασήμι 925 και πάλι λόγω των ιδιοτήτων του και το πέτρωμα λάπις λαζουλί.

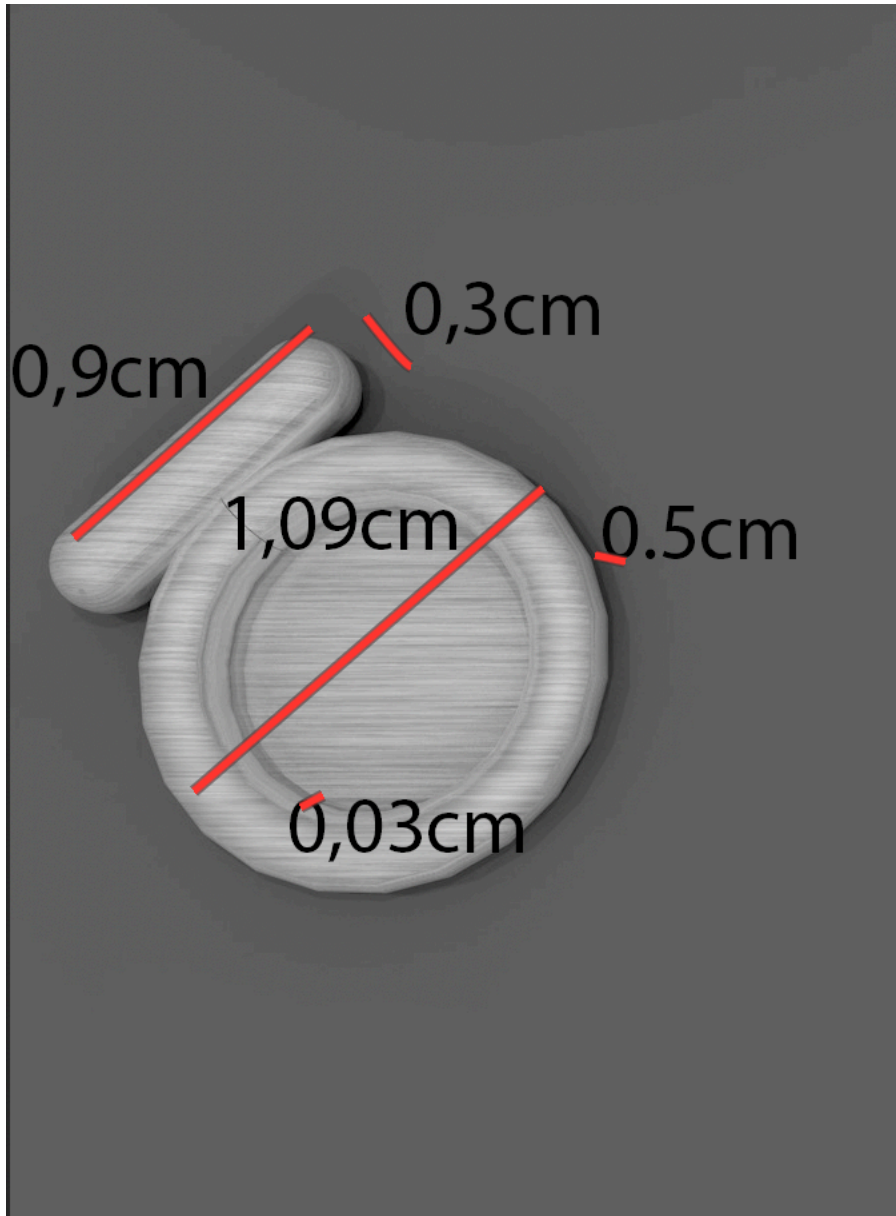

Τεχνικό Σχέδιο

Μακέτα

CONCEPT 3

Έμπνευση

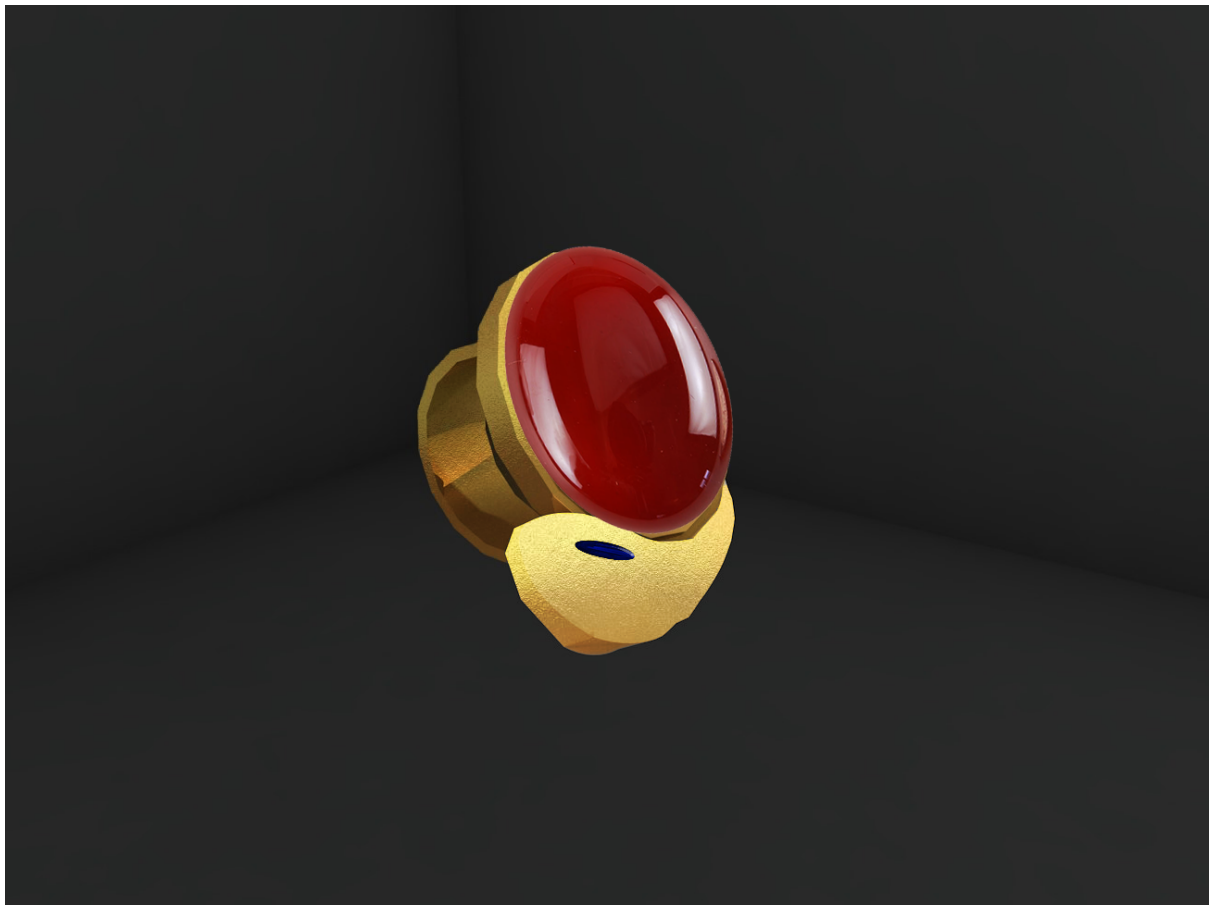

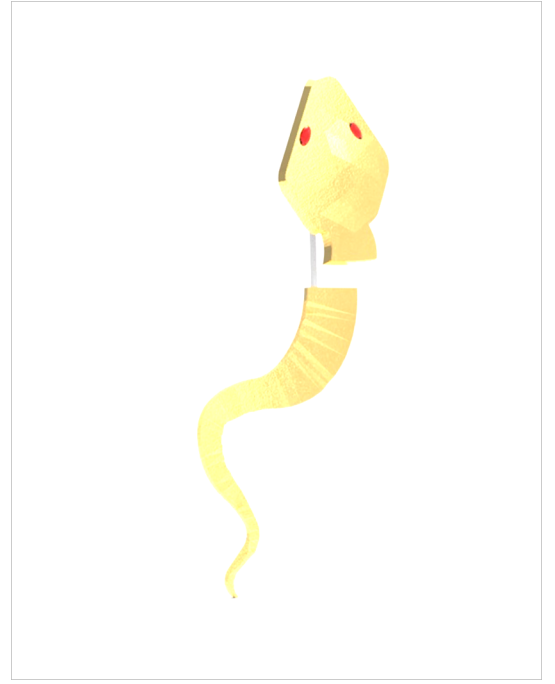
Το τρίτο σχέδιο χρησιμοποίησα την μορφή της Wadjet η οποία ήταν η θεότητα της Κάτω Αιγύπτου και φοράει το λευκό στέμμα σύμβολο της Κάτω Αιγύπτου. Η κόμπρα ήταν σύμβολο του φαραώ και συμβόλιζε τον ήλιο. Στο παραπάνω περίαπτο οι δύο κόμπρες φέρουν τον ηλιακό δίσκο ο οποίος συμβολίζει την ανάσταση του νεκρού βασιλιά ο οποίος θα βασιλέψει σε όλη την Αίγυπτο. Λόγω των παραπάνω χρησιμοποίησα ασήμι 925 αφού αποτελεί σύμβολο τον φαραώ και χρησιμοποίησα τον λίθο της κορνεόλης το οποίο χρησιμοποιούσαν συχνά για τα βασιλικά κοσμήματα.

Τελικά σχέδια

MAKETA

Κουμπώματα που θα χρησιμοποιηθούν στις αλυσίδες κοιλιάς . Είναι φτιαγμένα από αστάλι και έχουν την παρακάτω μορφή. Το χρώμα τους επίσης θα είναι ασημί έτσι ώστε να ταιριάζει με την αλυσίδα.

Όσον αφορά το κόσμημα του πουκαμίσου στα πρώτα δυο concept θα κουμπώνει με την καρφίτσα πεταλούδα η οποία είναι μεταλλική και φιλική προς το δέρμα . Έχει επίσης ασημί χρώμα.

- Aldred, C. (1978). *Jewels of the Pharaohs: Egyptian Jewelry of the Dynastic Period*. New York: Ballantine Books.
- Andrews, C. (1991). *Ancient Egyptian Jewelry*. New York: Abrams.
- Andrews C. (1994). *Amulets of Ancient Egypt*. Austin: University of Texas Press.
- Gestoso Singer, G. (2009). Ahhotep I and the “Golden Fly”. *Cahiers Caribéens d’Egyptologie*. 12:75-88.
- Haynes, D.E. (2013). *The symbolism and significance of the butterfly in ancient Egypt*, διαθέσιμο στο <https://www.semanticscholar.org/paper/The-symbolism-and-significance-of-the-butterfly-in-Haynes/e0a3d318cd8b25cc9d3bb81446d2c25043b43181>.
- Καρούνη, Σ. (2011). *Ερμηνεύοντας την Αρχαία Αίγυπτο: Μουσεία & Επισκέπτες*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Klemm, D., Klemm, R. and Murr, A. (2001). “Gold of the Pharaohs- 6000 years of gold mining in Egypt and Nubia. *Journal of African Earth Science* 33:643-659.
- Lucas, A, Harris J. R. (1962). *Ancient Egyptian Materials and Industries*. London: Edwards Arnold Publisher Ltd.
- Müller, H. W. and E. Thiem. (2005). *Gold of the Pharaohs*. Ithaca N.Y: Cornell University Press.
- Nicholson, P. T. (2007). *Brilliant Things for Akhenaten: The Production of Glass, Vitreous Materials and Pottery at Amarna Site O45.1*. London: Egypt Exploration Society.
- Ogden, J. (2000). “Ancient Egyptian Metals”. In P. T. Nicholson & I. Shaw, *Ancient Egyptian materials and technology*. Cambridge University Press.
- Παναγιωτάκη, Μ. (2005). «Τεχνολογίες αιχμής στο Προϊστορικό Αιγαίο την Εποχή του Χαλκού: Υαλώδεις Ύλες», στο *Αρχαιολογία και Τέχνες 94*, 76-82.
- Panagiotaki, M., Tite, M., Maniatis, Y. (2015). “Egyptian Blue in Egypt and Beyond the Aegean and the Near East”. *Proceedings of the Tenth International Congress of Egyptologists*. University of the Aegean, Rhodes, 22-29.
- Shaw I. (2002). *The Oxford History of Ancient Egypt*. Oxford University Press.
- Shaw I., P.T. Nicholson. (2008). *The British Museum Dictionary of Ancient Egypt*. London: British Museum Press.
- Scheel, B. (1989). *Egyptian Metalworking and Tools*. Shire: Shire Egyptology, SHIRE PUBLICATIONS LTD.
- Scott, N. E. (1964). “Egyptian Jewelry”. The Metropolitan Museum of Art.

- Sousa, R. (2010). «Animal and human headed heart amulets: symbolism and meaning», *Société d'Égyptologie, Bulletin* No 28:127-138.
- Thomas, S. (2000). “Aspects of Technology and Trade in Egypt and the Eastern Mediterranean during the Late Bronze Age”. Ph.D. thesis, Liverpool Univeristy.
- Tiradritti, F. (2000). *Θησαυροί της Αιγύπτου από το Μουσείο του Καΐρου*, Αθήνα.
- Troalen, L. G., Guerra, M.F., Tate J., and B. Manley. (2009). “Technological study of gold jewellery pieces dating from the Middle Kingdom to the New Kingdom in Egypt”, *ArcheoSciences*, 33:111-119.
- Vanthuyne, B. (2012). «Amarna factories, workshops, faience moulds and their produce». *Ägypten Und Levante / Egypt and the Levant*, 22/23, 395–429.
- Wilkinson, A. (1971). *Ancient Egyptian Jewellery*. London: Methuen
- Wilkinson, J. G. (1994). *The Ancient Egyptians: their life and customs*. London: Studio Editions Ltd